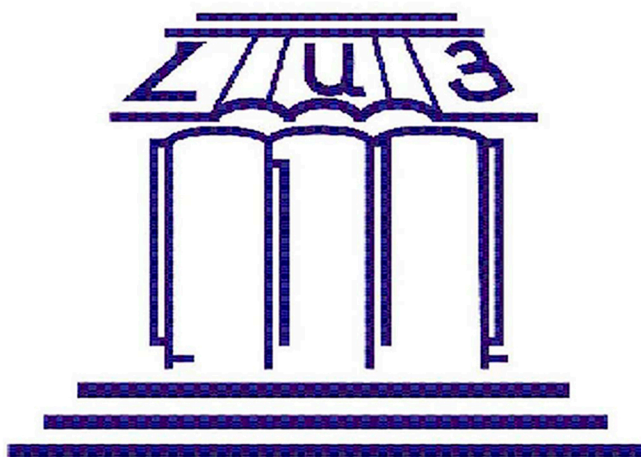

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
նչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

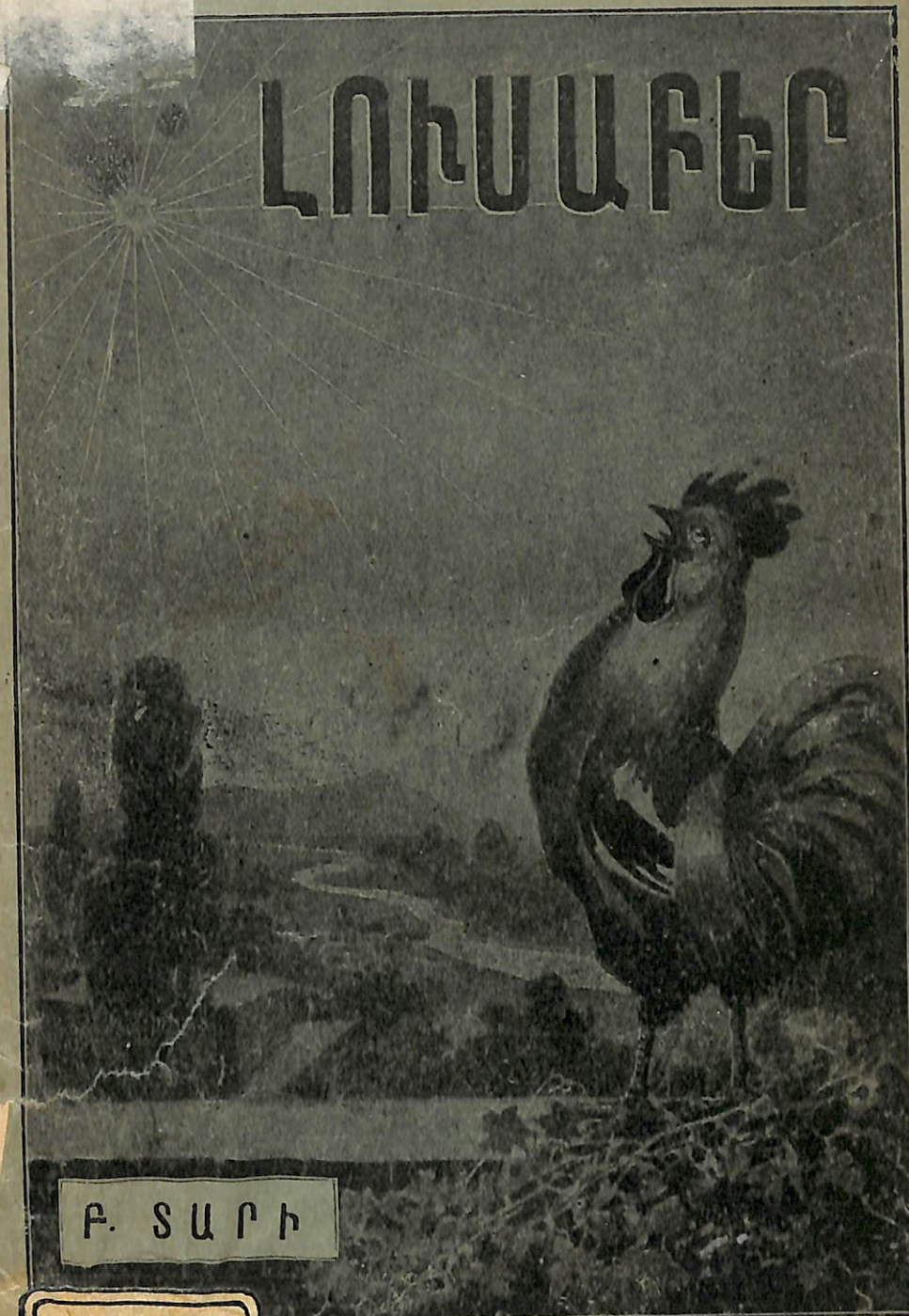
3682

F 427h 1935p.

491.99-8

L-61

ԼՈՒՍԱԲԵՐ

Բ. ՏԱՐԻ

491-99-8

Կ-61

2002

2010

491.99-8

Լ-61

ԼՈՒՍԱԲԵՐ

Բ. ՏԱՐԻ

Կ ա զ մ ե ց ի ն

ՍՏ. ԼԻՍԻՑԵԱՆ, ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ ԵՒ Լ. ՍԵՂՔՈՍԵԱՆ

Պ ա ս կ ե ռ ա զ ա ռ դ ե ց

Վ. Ա Խ Ի Կ Ե Ա Ն

Վ. Ե Գ Ե Ր Ո Ր Դ Տ Ի Ա

Մեր ինֆանտըն և փոխադրած յողուածներու, ինչպէս և մեր
նկարներու սրտաւորեան իրաւունքը վերապահուած է

Librairie Haïgachèn A. MISSAKIAN

Çakmakdjlar, Agopian Han 9 Stanboul

Հ Ր Ա Տ Ա Ր Ա Կ Ո Ւ Ք Ի Ն

«ԶԱՅԿԱՇԷՆ» գրասան

1935

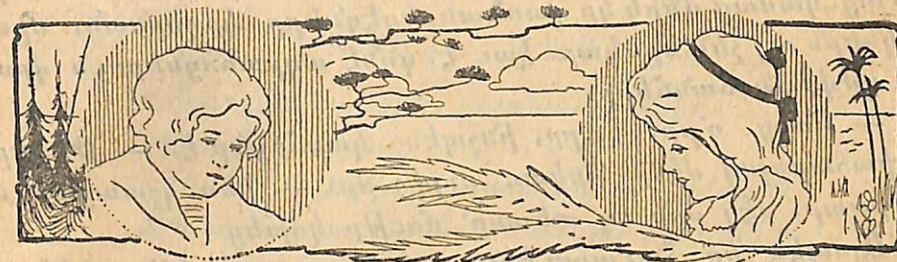
Կ. Պ Ո Ւ Ի Ա

16272

ՏՊԱՐԱՆ, ԿԱԶՄԱՏՈՒՆ ԵՒ ԹՂԹԱՎԱՃԱՌԱՆՈՅ
Յ. Մ. Ս Է Թ Ե Ա Ն
Թիւ 30, Զամամհրլար Եօգուեռ, Կ. Պոլիս
N° 504

55140-սհ

345-69

1. Հ Ի Ա Ժ Ե Շ Տ

Դէ՛, մնաք բարով, արօտնե՛ր ժպտուն,
ամառը անցաւ, հօտը կ'իջնէ տուն:
Ետ կու գանք ձեզի մենք նորեկ գարնան,
երբ թռչուններու երգերն արթննան,
երբ լեռները թարմ հագուին կանաչով,
երբ ջրերը ժիր վազեն կարկաչով:
Դէ՛, մնաք բարով, արօտնե՛ր ժպտուն,
ամառը անցաւ, հօտը կ'իջնէ տուն:

Ո՞վ է այս մնաք-բարով ըսողը, հրաժեշտ տրողը:
Հօտը ինչո՞ւ առնան սարեհէն կ'իջնէ: Զմեռը ո՞ւր կ'անցընէ:

2. Ծ Ի Ծ Ե Ռ Ն Ա Կ Ն Ե Ր Ո Ւ Զ Ո Ւ Ն

1.

Աշուն էր:

Ծիծեռնակները ամեն իրիկուն կը հաւաքուէին, կը շար-
ուէին տանիքի մը եզերքը կամ ճիւղերուն վրայ ու կը
ծլլալին անհանգիստ:

—Տեսէ՛ք,— կ'ըսէր մէկը.— ինչպէս խոտը դեղներ է:
Ամբողջ օրը ասդին-անդին ինկայ, հազիւ քանի մը թիթեռ
ճարեցի:

— Սո՛ւս եղի՛ր — սո՛ւս, կ'աւելցնէր միւսը. — ծառերը կամաց-կամաց մերկ կը դառնան, եղէգները կը չորնան, մըժ-դուկներն ա՛յ չեն երեւար: Լաւ է, գոնէ աղբանոցներուն վրայ դեռ դժվժան ճանճերը:

— Բայց օ՛րը, օ՛րը, ինչպէս կարճըցեր է. — Թեւերը թափահարելով մէջը ինկաւ ուրիշ մը. — Դեռ կշտացած ալ չես ըլլար, մէյ մըն ալ տեսար՝ մոռթը կոխեց:

Այսպէս կը հաւաքուէին ու կը գանգատէին ծիծեռ-նակները:

2.

Իրիկուն մըն ալ բոլորը միասին ժողվուեցան բարձր գանգակատան գլուխը: Անքան շատ էին որ գանգակատունը կարծես սև ներկուած ըլլար:

Ձէ՛ չէ՛, — կ'ըսէին ծերերը, — ալ դիմանալու բան չէ: Քիչ մըն ալ որ մնանք՝ սովամահ կըլլանք:

— Հապա ի՞նչ ընենք. — կը հարցընէին նորերը մոլորած: Պիտի չըւենք. — լայանեցին մեծերը:

Այդ գիշերը բոլոր ծիծեռնակները միասին անցուցին եկեղեցիի գմբէթին վրայ: Իսկ առտուն կանուխ, լուսաբացին, ամբողջ երամբ ելաւ ու ճուղելով պտուտներ կ'ընէր տը-ներու գլուխը:

— Մնաք բարով, մեր սիրունիկ բունիկներ. — կը կանչէին ծերերը:

— Մնա՛ք բարով, մեր փոքրիկ օրօրաններ. — կը կանչէին նորերը:

Ու բոլորը միասին սաւառնեցան վե՛ր, բա՛րձր, բա՛րձր, ճամբալ ինկան դէպի հարաւ, դէպի տաք երկիրները: Բարի ճանապարհ, բարի ծիծեռնակներ:

Ուրիշ ի՞նչ չըսող բռնուններ գիտես: Ինչո՞ւ կը չըսեն բռնուններ:

3. ԴՊՐՈՑԻ ՃԱՄԲԱՆ

Ձմեռուան բուքին, սառնամանիքին

դպրոցի ճամբան

դժուար է, երկար՝ շատերուն համար:

Ձուարթ գարունքին, ծաղկին ու երգին

դպրոցին ճամբան,

կտրծես աւելի կարճ է, հաճելի:

Իսկ երբ սէր ունի մէկը որսումի,

դպրոցի ճամբան,

միշտ է կարճ, սիրուն, ձմեռ թէ գարուն:

4. ԴԱՍԻ ԱՏԵՆ

Ամբողջ դասարանը լուռ կը գրէր: Կը լսուէր միայն գրիչներուն ճոճոցը, երբեմն ալ սւսուցչին ձայնը, որ մէկուն կամ մէկալին սխալը կ'ուղղէր:

Սեղրակը ամուր սեղմեր էր գրիչը մատներուն մէջ ու շատ կ'աշխատէր գծերը շիտակ գրելու:

Բայց քիչ մը վերջը յոգնեցաւ, գլուխը հետզհետէ սկսաւ վար կախուիլ, մատները աւելի ու աւելի դանդաղ կը շար-

ժէին, ուսուցիչի ձայնն ալ կամաց-կամաց կը հեռանար, կարծես ուրիշ սենեակէ մը կու գար:

Եւ Սեդրակին այնպէս թրեցաւ, իբրեւ թէ ինքը իրենց տունն է ու իր գրածը ցոյց կուտայ մայրիկին: «Նայէ՛, ինչպէս գեղեցիկ է, ինչպէ՛ս շիտակ»: Մայրիկն ալ կը գովէ ու կը շոյէ անոր գլուխը:

Յանկարծ բացաւ աչքերը, նայեցաւ աջ ու ձախ: Ընկերները ընդհատեր էին գրելը՝ ու խնդալով անոր կը նայէին:

Սեդրակը վախցած վեր ցատկեց ու լալ կ'ուզէր, բայց ուսուցիչը ժպտեցաւ անուշ, ու շարունակելով շոյել անոր գլուխը՝ ըսաւ.

—Քունդ տարա՛ւ, հա՛, պզտի՛կս. յոգնեցա՛ր: Բան չը կայ, այս վարկեանիս զանգը պիտի տան. կը վազես քունդ կը փախչի:

Սեդրակի բունը ինչո՞ւ տարաւ: Քունը ինչո՞ւ համար է:

Սեդրակը ինչո՞ւ ետագին մեջ տեսաւ, իբրեւ քե մայրը կը շոյէ իր գլուխը:

ՀԱՆԵԼՈՒԿ

Ճերմակ դաշտեր, սև-սև հունտեր
ձեռքով ցանեմ, աչքով հնձեմ:

5. ԱՆՃԱՐԱԿԻՆ ԱՐԴԱՐԱՑՈՒՄԸ

Նապաստակը կը վազէր, շունն ալ ետեւէն, և այնպէս արագ կը վազէր, որ շունը հասնիլ չը կրցաւ:

—Է՛յ, բարեկա՛մ, այդ փոքրիկը քեզմէ աղէկ կը վազէ.—
ըսաւ շան տէրը, յանդիմանելով:

—Դէ, ի հարկ է՛, ես կը վազեմ փորիս համար, ան կը վազէ մորթին համար.— ինքզինքը արդարացուց շունը, պոչը քաշեց ու գնաց մէկդի:

Այսպէ՛ս պիտի մտածեք կտրին շունը:

6. ՓՈՔՐԻԿ ԽԱՆՈՒԹՊԱՆԸ

1.

—Մամի՛կ, մամի՛կ, եկուր խաղանք.— կը խնդրէր փոքրիկ Երուանդը:

—Լա՛ւ, խաղա՛նք.— համաձայնեցաւ մամիկը:

—Խանութ խաղանք, հա՞, մամի՛կ:

—Լա՛ւ, խանութ խաղանք:

Ու Երուանդը վազեց, բերաւ մէկ-երկու աթոռ, դրաւ իրարու քով:

—Ասիկա սեղանը.— ըսաւ ուրախ-ուրախ:

Վրան շարեց տուփեր, գրքեր լրագիրներ, քրոջ տիկնիկը, իր հոլը, ուրիշ խաղալիքներ, նորէն տուփեր, նորէն գրքեր, մէկ-երկու հատ ալ շիշ, խնձորը, որ դեռ չէր կերեր, անոր քովիկն ալ իր փոքրիկ գրպանի դանակը:

Խանութը պատրաստ էր:

Վազեց քովի սենեակէն բերաւ պապիկի գունաւոր մեծ

թաշկինակը. կապեց առջեւը գոգնոցի պէս երկար մատիտ մը անցուց ականջին ետեւը ու կեցաւ խանութին առջեւը:

— Այս կողմը հրամեցէ՛ք, այս կողմը հրամեցէ՛ք ո՞վ կ'ուզէ լաւ խնձոր, խոշոր-խոշոր. ո՞վ կ'ուզէ գինի, անուշ գինի. ո՞վ կ'ուզէ բոդկ, կարմիր-կարմիր. պա՛հ պա՛հ, պա՛հ, պա՛հ:

2

— Շաքար ունի՞ս, խանութպան աղբար. — հարցուց մամիկը:

Ինչքան որ սիրտդ ուզէ. — պատասխանեց խանութպանը:

Հա՛ւ. հինգ մէթր շաքար տուր ինծի:

Փոքրիկ խանութպանի խնդալը եկաւ, բայց զսպեց:

Ներեցէ՛ք, տիկին, մենք շաքար մէթրով չենք ծախեր:

— Ըսաւ քաղաքավար կերպով:

Հապա ինչո՞վ. — հարցուց մամիկը:

Շաքարը կը ծախենք քիլօով:

Քիլօո՞վ. Հա՛ իրաւ որ. — ըսաւ մամիկը. — Դէ՛, խընդ-ընձ, ինծի հինգ քիլօ շաքար տուր, երկու քիլօ ալ հաւկիթ:

Ներեցէ՛ք տիկին, — ժպտեցաւ խանութպանը, — մենք հաւկիթը քիլօով չենք ծախեր:

— Հապա ինչո՞վ. — հարցուց մամիկը:

— Հաւկիթը կը ծախենք հատով:

— Հատո՞վ. Հա՛ իրաւ որ. — ըսաւ մամիկը. — Դէ՛, խնդրեմ, ինծի քսան հատ հաւկիթ տուր, հարիւր հատ ալ գինի:

Փոքրիկ խանութպանը այս անգամ արդէն խնդուքը բռնել չը կրցաւ:

— Ներեցէ՛ք տիկին, մենք գինին հատով չենք ծախեր:

— Հապա ինչո՞վ. — հարցուց մամիկը:

— Գինին կը ծախենք շիշով:

8

— Շիշո՞վ. Հա՛, իրաւ որ. Դէ՛, ինծի երկու շիշ գինի տուր, երեք շիշ ալ լուցկի:

— Ներեցէ՛ք, տիկին, լուցկին մենք շիշով չենք ծախեր:

— Հապա ինչո՞վ. — հարցուց մամիկը:

— Լուցկին կը ծախենք տուփով:

— Տուփո՞վ. Հա՛, իրաւ որ. Դէ՛, ինծի երկու տուփ լուցկի տուր, եօթը տուփ ալ բոդկ:

— Բայց, տիկին, ո՞վ է լսեր, որ բոդկը տուփով ծախեն:

— Հապա ինչո՞վ. — հարցուց մամիկը:

— Բոդկը կը ծախեն... բոդկը... բոդկը... — կմկմաց խանութպանը ու չգիտցաւ թէ ինչով ծախէ իր բոդկը:

Դուք գիտե՞ս քե ի՞նչով կը ծախեն բոդկը:

Իսկ ի՞նչը կը ծախեն մէքրով. ի՞նչը կը ծախեն քիլօով. ի՞նչ բաներ կը ծախեն հատով, քիլօով, տուփով:

Ուրիշ ինչով կարելի է բան ծախել:

Հ Ա Ն Ե Լ Ո Ւ Կ

Ինքը հողին,

Մօրուքը շողին:

7. Ա Շ Ո Ւ Ն Ը

Դեղնած դաշտերուն իջեր է աշուն

Ու անտառները ներկեր է նաշխուն.

Պաղ մէգին մէջէն կը փչէ քամին,

Կ'առնէ կը քշէ տերեւը դեղին.

Տխուր դաշտերէն մարդ ու անասուն

Քիչ-քիչ կը քաշուին իրենց որջն ու տուն:

9

9. ՍՈՒՏԱՍԱՆ

1.

Կար ու չկար թագաւոր մը: Այս թագաւորի խելքին կը փչէ, կ'ելլէ կը յայտարարէ իր երկրին մէջ, թէ՛

«Ով արնպէս սուտ մը ըսէ, որ ես ըսեմ՝ սուտ է, թագաւորութեանս կէսը կուտամ անոր»:

Կու գայ հովիւ մը, կ'ըսէ.

— Թագաւորն ապրած կ'ենայ, իմ հայրս գաւազան մը ունէր, որ հոսկէ կ'երկնցնէր, երկընքի աստղերը կը խառնէր:

— Կը պատահի. — կը պատասխանէ թագաւորը. — Իմ պապս ալ չիբուխ մը ունէր, մէկ ծայրը բերնին կը դնէր, եւ միւսը կ'երկընցնէր, արեգակէն կը վառէր:

Ստախօսը գլուխը քերելով կ'ելնէ դուրս:

2.

Կու գայ դերձակ մը, կ'ըսէ.

— Ներողութի՛ւն, թագաւոր, ես աւելի կանուխ պիտի գայի, ուշացաւ: Երէկ շատ անձրև եկաւ, կայծակները որ զարկին՝ երկինքը պատռեցաւ՝ գացեր էի կարկտելու:

— Հա՛. աղէկ էիր ըրեր. — կ'ըսէ թագաւորը. — Բայց լաւ չես կարկտեր. այս առտու նորէն քիչ մը անձրև կաթկթեց:

Աս ալ ծոծրակը կը քերէ ու կ'ելնէ դուրս:

3.

Կը մտնէ աղքատ գիւղացի մը, կոտը թեւին տակը:

— Դո՛ւն ինչ կ'ուզես, ա՛յ մարդ. — կը հարցընէ թագաւորը:

— Ձե՛ որ ինծի կոտ մը ոսկի ես պարտ, եկեր եմ՝ տանիմ:

— Կոտ մը ոսկի՞. — կը խնդայ թագաւորը: — Ես քեզի կոտ մը ոսկի:

— Ըսելդ ի՞նչ է. ուրեմն սո՛ւտ կը խօսիմ. — վրայ կը բերէ գիւղացին. — Եթէ սուտ է ըսածս թագաւորութեանդ կէսը տուր:

— Ձե՛, չէ՛, սուտ չես ըսեր. — խօսքը կը փոխէ թագաւորը:

— Եթէ սուտ չեմ ըսեր՝ տուր կոտ մը ոսկիս:

Թագաւորը ի՞նչ րբաւ:

Քանի՞ usaiou կայ այս հեքեաթին մէջ:

Գիւղացին ինչո՞վ յաղթեց:

ՀԱՆԵԼՈՒԿ

Գո՛րգ մը՝ թոթուել չըլլար

Ոսկի՛ համրել չըլլար:

10. ԳԻՇԵՐ

Խաղաղ գիշեր է,
գեղեցիկ ու զով,
աշխարհ կը նիրհէ
անուշ երազով:

Ան ի՞նչպէս սիրուն
մեղմ կը նային վար
հանդարտ աստղերուն
աչուկները վառ:

Ինչպէ՛ս անվրդով
խոր է երկինքը,
կը սահի ժպտով
լուսնին մահիկը:

Խաղաղ գիշեր է
գեղեցիկ ու զով,
աշխարհ կը նիրհէ
անուշ երազով:

11. ԶՈՒՐԸ ՓԱԽԱԻ

Տանտիկինը ջուրը լեցուց կաթսային մէջ ու դրաւ կըրակին վրայ:

Քանի կաթսան տաքցաւ, ջուրը ասնքան սկսաւ անհանգստութիւն զգալ: Սիրտը նեղացաւ, շուռ ու մուռ եկաւ, տակն ու վրայ եղաւ: Վեր-վեր կը ցատկէր, կը քլթքլթար, կը մըթմըթար, կը փշտացնէր:

Կը կուէր ամանին հետ, կը թքնէր, կը հրէր, կը շարժէր որ կերպ մը կըրակին վրայէն վար ձգէ ամանը ու ինքը ազատուի: Զը կըրցաւ: Տեսաւ՝ կաթսան շատ ամուր է նստեր կասկարային վրայ. աւելի զայրացաւ, փրփրեցաւ, բարձրացաւ, սկսաւ գոլորշի դառնալ ու փախչիլ գէպի վեր...

Հաւ է որ տանտիկինը վրայ հասաւ:

Ի՞նչ պիտի ըլլար, եթէ քան տիկինը վրայ չը հասներ: Գոլորշին ո՞ր կը փախչէր: Եթէ երկնքի վրայ գոլորշի աս հաւաքուի՝ ի՞նչ կը դառնայ:

12. ԱՄՊԻ ԵՐԵՒԱՆԵՐԸ

Ամպը ունի չորս երեխայ. չորսն ալ շատ աղէկ կը ճանչնար:

Մեծը ան է, որ կու գայ յաճախ կը դարնէ մեր լուսամուտները ու աղմուկ կը բարձրացնէ տանիքներուն վրայ: Երբեմն ալ ուղղակի կը խենթենայ, կը թափի ու կը թափի, կ'երթայ կը լեցուի գետերը. անոնք ալ կ'ուռին, կը յորդին, դուրս կու գան փերէն ու կը ծածկեն ամեն բան: Եթէ ոչ՝ ինքը բնութեամբ գէշ չէ. ընդհակառակը, ասնպէս կը սիրէ ծառն ու ծաղիկը, կ'իջնէ, կը զովցընէ ծառաւ կանանչները, ջուր կու տալ չորցած հողին:

Ասոր քուրիկը ճերմակ աղջիկ մըն է: Յուրտերը գալուն պէս վրայ կը հասնի ինքն ալ, կը փռէ իր փափուկ վերմակը մերկ անտառներուն ու մերկ դաշտերուն վրայ, որ չը մսին փոքրիկ սերմերը հողին տակ:

Բայց ի՞նչ չար է ասոնց միւս եղբայրը. կու գայ միշտ իրեն նման անպիտան հովի մը հետ, և իբրեւ թէ կատակ է ըրածը, կը ջարդէ, կը փշրէ ինչ որ ճամբան պատահի՝ ապակի, ծառ, ճիւղ կը փճացնէ խոտ ու արտ:

Ամպի երեխաներէ ամենէն պզտիկը քնքուշ աղջիկ մըն է. ան որ դարնան ամեն գիշեր մարգրիտ կը շարէ ծաղիկներուն ու խոտերուն կուրծքը, իսկ ձմեռը ցուրտին կու գայ մեր լուսամուտներուն ապակիին վրայ գեղեցիկ կաթնագոյն պատկերները կը գծէ իր պաղ մատիկներովը:

Ահա՛ ձեզի ամպի չորս երեխաները՝ Անձրեւը, Զիւնը, Գարկուտն ու Յօղիկը: Զէ՛ որ ըսի՝ չորսն ալ շատ աղէկ կը ճանչնար:

Այս չորսէն ամեն մէկը տարուան ո՞ր եղանակին աւելի կ'ըլլայ: Սառած ցօղին ի՞նչ անուն կուտանք:

13. Վ Է Ճ

Գետինը ըսաւ. Ես աշխարհքի թագաւորն եմ:

Զիւնը ըսաւ. Բայց ես կուգամ քեզի կը ծածկեմ:

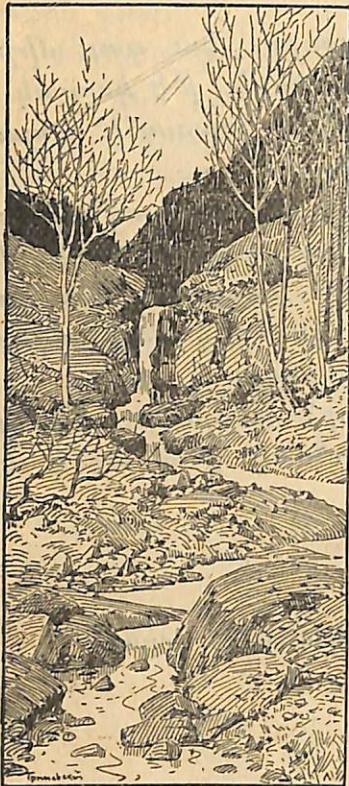
Քամին ըսաւ. Զիւն, ես որ գամ՝ ո՞ր կը մտնես:

Զիւնը ըսաւ. Գամ՝ կը մտնեմ քարերուն տակ:

Անձրեւն ըսաւ. Իսկ ե՞ս որ գամ՝ ուր կը մտնես:

Զիւնը ըսաւ. Քե՞զի ով բան հարցուց, ա թաց-բերան:

14. ԱՇՆԱՆ ՎԵՐՋԸ

Հեռան լանջէն,
 մէգին մէջէն,
 կը մըմնջէ
 ու կը կանչէ
 ժայռին տակի
 մերկ գետակի
 ջուրը բարակ,
 ջուրը մինակ,
 տըտում-տըտը
 —Վա՛շ, վի՛շ, վա՛շ, վի՛շ,
 ո՛ւր կորան, ո՛ւր,
 տերև ու խոտ,
 վարդը շաղոտ,
 հօտ ու թռչուն,
 բառաշ, հաջիւն,
 սարևորն ուրախ,
 սրինգ ու խաղ,
 ո՛ւր կորան, ո՛ւր . . .

15. ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԿՈՐԵՐ Է

—Ա՛ս ինչ բան է. ո՛ւր է մեր գիմացի եկեղեցին: Ո՛ւր
 է մեր եկեղեցին իր սուր գմբէթովը: Մայրի՛կ, մայրի՛կ, եկուր
 նայէ՛, քանդեր են այս գիշեր մեր եկեղեցին. եկեղեցին չը
 կայ, կորեր է:

Բայց մայրիկը կ'ուշանար, խոհանոցը գործ ունէր, կաթ
 կը տաքցնէր, որ մեծ քուրիկը խմէ ու դպրոց երթայ:

Աս ի՛նչ զարմանալի բան է: Մօտակայ տներն անգամ
 ազիւ կ'երեւան. վարը, փողոցը, մարդիկ արագ-արագ կը
 ազեն իրենց գործին, բայց ճանչնալ կարելի չէ, կարծես մու-
 ի մէջէն կը քայեն:

Արփենիկը ալ չը համբերեց ու վազեց խոհանոց:

—Մայրի՛կ, մայրի՛կ, գիտե՞ս, այս գիշեր մեր եկեղեցին այ-
 տուեր է:

Ինչե՛ր կը խօսիս

—Հապա՛, արեր եմ: Այլ չը կայ մեր եկեղեցին, իսկ փո-
 րոցը լեցուն ծովն է: Եկուր նայէ՛:

Իսկ մայրիկը հանգիստ իր գործը կը շարունակէր ու կը
 ննդար սրտանց:

—Ինչո՞ւ կը խնդաս, մայրի՛կ:

—Դուն դեռ մառախուղ չե՞ս տեսեր, աղջիկս: Մառա-
 խուղ է:

Մառախուղ: Ի՞նչ բան է մառախուղը,

Դուն կրնաս քսել Արփենիկին. քե ի՞նչ բան է մառախուղը: Մառա-
 խուղը ամպէն ինչո՞վ կը փախչի:

16. ՄԱՐԴ ԶԸ ԿԱՅ

—Ո՞վ կայ տունը,

—Ո՞վ. մարդ չը կայ,

ես ու պապըս,

հայրս, մայրըս,

երկու քոյրըս,

երկու քեռիս,

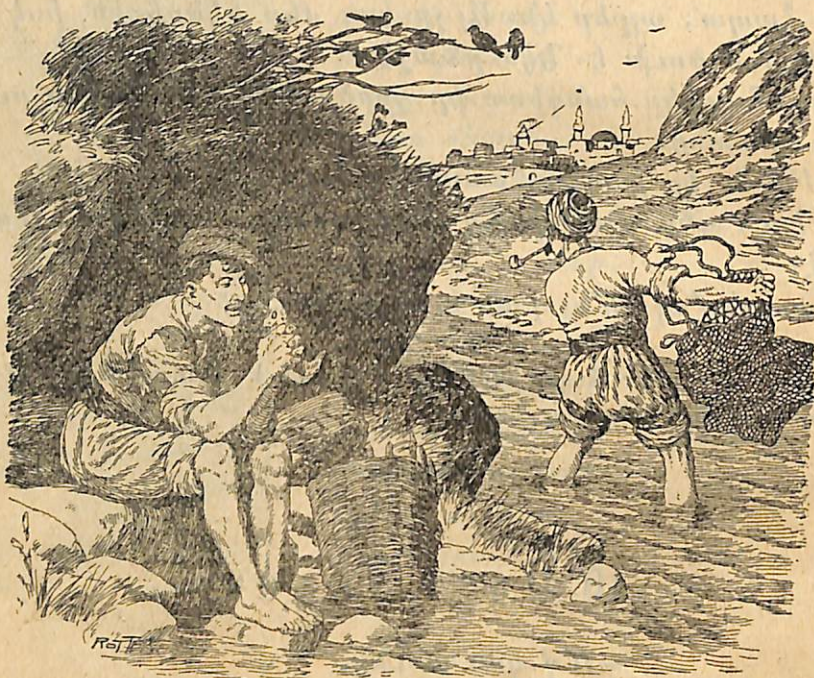
երեք հարսըս:

Հապա ինչո՞ւ կ'ըսես՝ տունը մարդ չը կայ:

Կար ու չկար աղքատ մարդ մը կար:

Այս աղքատ մարդը կ'երթայ կը դառնայ ձկնորսի շալակտարը: Օրական բանի մը ձուկ կը վաստկի, կը տա տուն, ատով ալ կ'ապրին ինքն ու կնիկը:

Անգամ մը ձկնորսը սիրուն ձուկ մը կը բռնէ, կու տիր շալակտարին, որ պահէ ու ինքը նորէն կը մտնէ ջուր:

Շալակտարը գետափը նստած կը նայի, կը նայի սիրուն ձկանը ու կը մոմտայ:

—Տէ՛ր Աստուած, կ'ըսէ, աս ալ, որ մեզի նման շուն կենդանի է, դուն ըսէ՛, ա՞ս ալ մեզի նման ծնող ունի, ընկե ունի, աշխարհքէն բան կը հասկնայ, ուրախութիւն կ'ըզգացաւ կ'ըզգա՞ր, թէ ոչ . . .

Ճիշտ այս բանը մտածելու ժամանակը՝ ձուկը լեզու կ'առնէ ու կ'ըսէ:

—Լսէ՛, մա՛րդ աղքատ: Ընկերներուս հետ կը խաղայի ես գետի ալիքներուն մէջ, ուրախութենէս մոռցեր էի ինքզինքս ու անզգուշ ինկայ ձկնորսին ուռկանը: Հիմա ո՞վ գիտէ՝ ծնողներս ինծի կը փնտռեն ու կու լան, հիմա ընկերներս տխրած են: Ես ալ, կը տեսնե՛ս, ինչպէ՛ս կը տանջուիմ, շունչս կը կտրի ջրէն դուրս: Կ'ուզէի նորէն երթամ, ապրիմ ու խաղամ անոնց հետ այն պաղ ու պարզ ջրերուն մէջ: Անպէ՛ս կ'ուզէի...: Եկո՛ւր, մեղքըցի՛ր, ազատէ՛ զիս, բա՛ց թող, բա՛ց թող՝ երթամ...

Այսպէս կը խօսէր ան ցած, շա՛տ ցած ձայնով մը, իր ցամքած բերանը բաց ու խուփ ընելով:

Չարմացաւ աղքատ շալակտարը, մեղքցաւ ու ձուկը բռնեց նետեց գետը:

—Գնա՛, սիրուն ձկնիկ, թող չի լան ծնողներդ, թող չը տխրին ընկերներդ: Գնա՛ ապրէ՛ ու խաղա՛ անոնց հետ:

Իսկ ձկնորսը սաստիկ բարկացաւ շալակտարին վրայ:

—Ծո՛ տխմար, կ'ըսէր, ես հոս ջրին մէջ թրջուիմ ու ձուկ բռնեմ, որ դուն իմ աշխատանքս առնես ու նորէն ջո՛ւրը նետես...: Դէ՛, գնա՛, կորսուէ՛, ալ աչքիս չերեւաս: քեզի պէս շալակտար պէտքը չէ ինծի: Գնա՛ անօթի մեռի՛ր:

Խլեց ձեռքի կողովը ու ճամբու դրաւ:

Ո՞վ է իրաւացի, ձկնո՞ւրսը քե շալակտար:

Իսկապէս ձո՞ւկն էր շալակտարին պատասխանողը, քե ո՞վ:

Ա ու ս

Լաւութիւն ըրէ՛

ու ջուրը նետէ՛,

ձուկը չիմանայ,

Աստուած կ'իմանայ:

18. ՊՕՂՈՍ - ՊԵՏՐՈՍ

1.

Շատո՞նց, երբ մօտ էր երկրին երկինքը,
ու դեռ կը լսէր մարդկանց Տէրն-ինքը,
այդ լաւօրերուն երկու մանուկներ
ու մէկ չար, անսիրտ խորթ մայր կան եղեր.
— Դո՛ւրս կորէք, գացէք՝ աշխատանք ըրէք,
աշխատանք ըրէք ու եկէ՛ք կերէք.
Ի՞նչ էք վար ինկեր անգործ, անպիտան,
հասած տղաք էք հինգ-վեց տարեկան...

Այսպէս խորթ մայրը բարկացաւ մէկէն,
ճիպոտներ տուաւ, զրկեց՝ հորթ պահեն:
Անհանգիստ հորթեր, ամառուան տաք օր,
հորթերը փախան, ինկան սար ու ձոր:

Անոնց ետեւէն՝ լալով, հեւալով,
փոքրիկ որբերը քարէ քար գալով
ասդին կը վազեն անտառին մէջէն,
անդին կը վազեն, իրար կը կանչեն.
— Պօղո՛ս, գտա՞ր: — Չէ՛է:
— Պետրո՛ս, գտա՞ր: — Չէ՛է:
— Վա՛յ, վա՛յ, վո՛ւյ, վո՛ւյ:
— Վա՛յ, վա՛յ, վո՛ւյ, վո՛ւյ:

2.

Երբ շատ յոգնեցան, շատ փնտռեցին,
եկան խորթ մօրը լալով պատմեցին.
— Մարիկ, ա՛ մարիկ, կորան հորթերը:
— Վայ գետինն անցնիք, վա՛յ ես ձեր խերը...

Թող դո՛ւք կորչէիք հորթերուն տեղը.
արջ մը պատահէր, ուրիշ գազան, գայլ,
որ չը ահանէի երեսնիդ մէլ մ'ալ:
Հա՛յտէ, շո՛ւտ գացէք, առջեւէս կորէք,
մինչև հորթերը չը գտնէք, բերէք
չերեւա՛ք աչքիս, ա՛յ աչքիս փշեր,
թէ չէ կ'ըսպաննեմ ձեզ այս գիշեր:

Ու ճիպոտները նորէն ձեռքերնուն,
յոգնած, անօթի, արցունքն աչքերնուն,
փոքրիկ որբերը անտառին մէջէն
գիշերուան կէսին, կու լան, կը կանչեն.

— Պօղոս, գտա՞ր: — Չէ՛է:
— Պետրո՛ս, գտա՞ր: — Չէ՛է:
— Վա՛յ, վա՛յ, վո՛ւյ, վո՛ւյ:
— Վա՛յ, վա՛յ, վո՛ւյ, վո՛ւյ:

3.

Անտէր հորթերը չը կան ու չը կան:
Ճարերնին կտրած խեղճերը եկան
լալով չոքեցին.

«Տէ՛ր Աստուած, ըսին,
ի՞նչ կ'ըլլայ՝ գթաս,
գոնէ թեւեր տաս,
թեւեր տաս՝ թռչինք,
թռչինք ու կորչինք,
որ ալ չերեւանք աչքին մեր խորթ մօր,
կորած հորթերը գտնենք մինչև որ...»

Աս ըսին. չըսին անմեղ բերանով,
Աստուած որոտած իր գթօտ ձայնով.

—Ահա՛ ձեզի թե, սիրո՛ւն մանուկներ,
 ելէ՛ք ու թռէ՛ք, դարձէ՛ք թռչուններ,
 որ ալ չերեւաք աչքին ձեր խորթ մօր,
 կորած հորթերը գտնէք մինչև որ:
 Գիշերը եղէք ծառերու ճիւղին,
 ծեղն ու ծղօտը ըրէք անկողին,
 ձեր հացն ալ կերէք իմ լի սեղանէս,
 երբ հալածուած էք ձեր տունէն այսպէս»:

4.

Այսպէս վերերէն, որ կանչեց Աստուած,
 փոքրիկ որբերը փոխուեցան յանկարծ
 ու առին թեւեր,
 դարձան թռչուններ,
 ու թեւեր առած,
 թռչուններ դարձած,
 դեռ մինչև այսօր
 ինկած սար ու ձոր
 կու լան, կը մնջեն,
 իրար կը կանչեն.
 —Պօղո՛ս, գտա՛ր:— Չէ՛է:
 —Պետրո՛ս, գտա՛ր:— Չէ՛է:
 —Վա՛յ, վա՛յ, վո՛ւյ, վո՛ւյ:
 —Վա՛յ, վա՛յ, վո՛ւյ, վո՛ւյ:

Գիտե՞ս ուրիշ բռնուն մըն ալ, որուն հանած ձայնը մարդկային բառի
 մը կամ անունի մը նման ճնշէ, այս Պօղոս-Պետրոսին նման:

Այդ բռնունին վրան ալ շինուած պատմութիւն մը լսած ես, աւանդու-
 քիւն մը գիտե՞ս:

Շ Ո Ւ Տ Ա Ս Ե Լ Ո Ւ Կ

Տրեխը դրեր եմ ջուրը.
 կը թրջի՝ թող թրջի,
 չի թրջիր՝ թող չի թրջի:

19. Հ Ա Մ Լ Ի Կ Ի Ա Ղ Օ Թ Ք Ը

Իրիկուն է. Համիկը կը պատրաստուէր պառկելու, մայ-
 իկը օգնեց, հագուստները հանեց ու ըսաւ.

—Դէ՛, աղօթքդ ըրէ՛:

Երեսան չոքեց իր ճերմակ անկողնին մէջ, ըսաւ «Հայր
 երը» ու խոշոր պայծառ աչքերը վեր ուղղելով՝ խնդրեց.

—Աստուա՛ծ, դուն պահէ հայրիկս, մայրիկս, նունիկը,
 շխէնը:

—Այ ուրի՛շ ով.— հարցուց մայրը ժպտելով:

—Պապիկս, մամիկս, հօրեղբայր Վահանը, Լեւոնը, Վի-
 էնը, Կուտիկը...

Լեւոնն ու Վիգէնը իր ընկերներն էին, իսկ Կուտիկը
 րենց բակի շունն էր:

Եւ աղօթքը վերջացած համարելով՝ ուրախ-ուրախ մտաւ
 ներմակին տակը:

—Ախ, դուն անպի՛տան, Կուտիկն ալ մեր շարքը դըր՛ր.
 Ինչպե՛ս մայրը տղուն գլուխը համբուրելով:

—Ի՞նչ կալ որ. կարելի չէ՛: Դէ՛, լա՛ւ, Կուտիկը թող
 նայ, — աւելցուց իսկոյն. — Թո՛ղ, Աստուա՛ծ, Կուտիկը
 թող...

Մայրը ծիծաղելով նորէն գրկեց, նորէն պինդ-պինդ համ-
 ուրեց ու ելաւ դուրս:

Իսկ երեսան սկսաւ մտածել՝ «Ինչո՞ւ համար Աստուած
 չիտի չպահէ Կուտիկը, ինչո՞ւ թողնէ»:

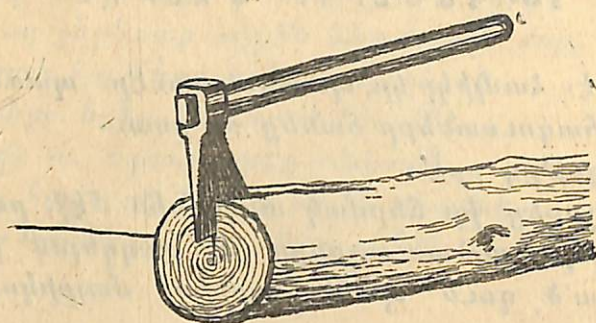
Մտածեց, մտածեց, գլուխը բարձրացուց քիչ մը անկող-
 ին մէջէն ու շնչեց սենեակի լուռթեան մէջ.

—Չէ՛, Աստուած, չէ՛ Կուտիկն ալ պահէ, բայց մայրիկին
 ըսես:

Ու նորէն մտաւ վերմակի տակ:

Ինչո՞ւ ըսաւ՝ «մայրիկին ըսես»:

Համիկը ինչո՞ւ կ'ուզէր, որ Աստուած Կուտիկն ալ պահէ:

20. ԿԱՑԻՆ ԱՂԲԱՐԸ

Մարդ մը գնաց հեռու երկիր աշխատանքի. Հասաւ գիւ մը: Տեսաւ՝ այս գիւղի մարդիկը փայտ կը կոտրեն ձեռքով:

— Աղբար, — ըսաւ, — ինչո՞ւ փայտը ձեռքով կը կոտրէք միթէ կացին չունի՞ք:

— Կացինն ի՞նչ բան է. — հարցունցին գիւղացիք:

Մարդը հանեց գօտիէն իր կացինը, փայտը ջարդեց, մանրեց ու դիզեց մէկ կողմ: Գիւղացիք այս որ տեսան վազեցի գիւղամէջ, ձախ տուին իրարու.

— Է՛յ, եկէք, տեսէք՝ կացին աղբարը ինչ ըրաւ:

Գիւղացիք հաւաքուեցան կացինի տիրոջ գլխուն, խընդրեցին, աղաչեցին, շատ ապրանք տուին ու կացինը ձեռքէ առին:

Կացինը առին, որ հերթով կոտրեն իրենց փայտը:

Առաջին օրը տարաւ գիւղի տանուտէրը: Կացինը վրա բերաւ թէ չէ՝ ոտքը կտրեց: Գոռալով ինկաւ գիւղամէջ:

— Ա՛յ, եկէ՛ք, եկէ՛ք, կացին աղբարը կատողեր է, ոտք խածաւ:

Գիւղացիք եկան, հաւաքուեցան, մէկ-մէկ փայտ առին ու սկսան ծեծել կացինը: Ծեծեցին, ծեծեցին, տեսան՝ բաշեղաւ, փայտերը կիտեցին, կացինը դրին վրան ու կրակեցին:

Բոցը բարձրացաւ չորս կողմը բռնեց. երբ կրակն իջաւ, խառնեցին, տեսան՝ կացինը կարմրեր է: Վախցան ու գոռացին:

— Վա՛յ, տղաք, կացին աղբարը բարկացեր է, տեսէ՛ք՝ ինչպէ՛ս է կարմրեր. հիմա-հիմա մեր գլխուն փորձանք մը պիտի բերէ: Ի՞նչ ընենք:

Քիչ մը միտք ըրին ու վճռեցին տանին նետեն բանտը, որ մարդու վնաս չը տայ:

Փայտերուն ծայրովը տարին նետեցին տանուտէրին մարագը: Մարագը լեցուն դարման էր. նետեցին թէ չէ՝ կրակն առաւ, բոցը երկինք բարձրացաւ:

Գիւղացիք սարսափած վազեցին տիրոջը ետեւէն, թէ՛ «Եկո՛ւր, Աստծու սիրուն, կացին աղբօրը խօսք հասկըցուր»:

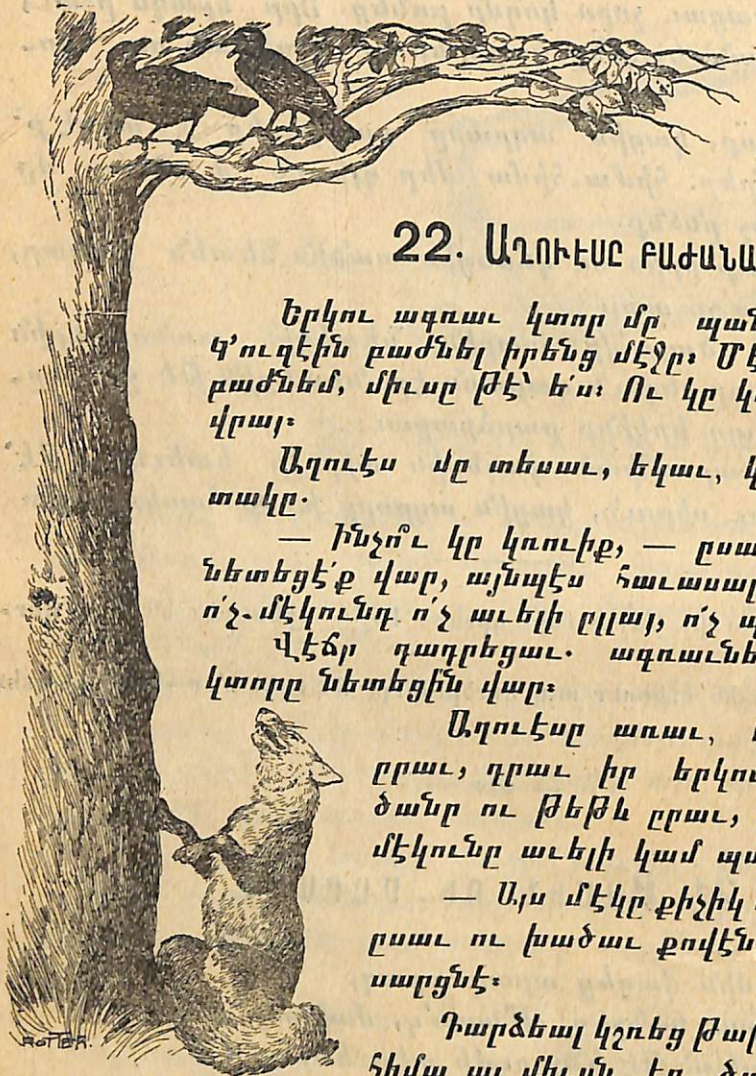
Փայս կտրելու ուրիշ ի՞նչ գործիք գիտես: Ինչե՞ տիկնուած են այդ գործիքները. ինչո՞ւ:

Մարդիկ մի՞տք են ունեցեր այդ գործիքները: Մարդիկ ո՛ւր տեղէն են գտնւում այդ գործիքները:

21. ՔԱՄԻՆ ՈՒ ՄԱՐԱԳԸ

Քամին վազեց արագ-արագ,
կեցաւ կանչեց. «Մարա՛գ, մարա՛գ,
գիտե՛ս՝ թէ ի՞նչ ուժի տէր եմ,
դուռդ լայն բաց, դարման բերեմ»:

Մարագը թէ՛ «Գնա՛ բանիդ,
ես կարօտ չեմ քու դարմանիդ.
մէկ բան մըն է իմ խնդրածս՝
դուն մի՛ տանիր ունեցածս»:

22. ԱՂՈՒՏՈՐ ԲԱԺԱՆԱՐԱՐ

Երկու ագռաւ կտոր մը պանիր էին գտեր: Գ'ուզէին բաժնել իրենց մէջը: Մէկը կ'ըսէր՝ ե՛ս բաժնեմ, միւսը թէ՛ ե՛ս: Ու կը կռուէին ծառին վրայ:

Աղուէս մը տեսաւ, եկաւ, կեցաւ ծառին տակը:

— Ինչո՞ւ կը կռուիք, — ըսաւ, — պանիրը նետեցէ՛ք վար, այնպէս հաւասար բաժնեմ, որ ո՛չ-մէկունդ ո՛չ աւելի ըլլայ, ո՛չ պակաս:

Վէճը դադրեցաւ. ագռաւները պանիրին կտորը նետեցին վար:

Աղուէսը առաւ, երկու կտոր ըրաւ, դրաւ իր երկու թաթերուն, ծանր ու թեթեւ ըրաւ, կշռեց, որ ոչ-մէկունը աւելի կամ պակաս չըլլայ:

— Այս մէկը քիչիկ մը ծանր է. — ըսաւ ու խածաւ քովէն, որ հաւասարցնէ:

Դարձեալ կշռեց թաթերուն վրայ. հիմա ալ միւսն էր ծանր. պատառ

մըն ալ հոնկէ խածաւ, որ հաւասարցնէ:

Եւ այսպէս խածնելով-խածնելով բոլորը կ'երաւ, հաւասարցուց ու սուսիկ-փուսիկ գնաց իր բանին:

Ագռաւները մնացին աչքերնին պաղած:

Ագռաւները ուրիշ՝ գտնիք էին պանիրը:

23. Դ Ր Ա Ս

Շատ ժամանակ չէ, որ կոտորուեր է Հռիփսիմէի ոտքը: Հայրը շատ ասդին-անդին ինկաւ, շատ բժիշկներու գիմեց, ապց անօգուտ: Աղջկան ոտքը կտրեցին:

Օր մը հայրը նստեր՝ գիր կը գրէր սեղանին առջեւը. Հռիփսիմէն փայտէ ոտքը թըխթըխկացնելով՝ մօտեցաւ անոր:

— Այ հերիք չէ՞, հայրի՛կ. ինչո՞ւ այդքան կը նստիս, կը գրես, հա՛ կը գրես:

— Հապա ի՞նչ ընեմ, աղջի՛կս. չէ՞ որ պէտք է դրամ շահիմ:

— Ինչո՞ւ պէտք է դրամը, հայրի՛կ. Պատիկ կտոր մը արծաթ է կամ ոսկի, աւելի ի՞նչ:

— Բայց ինչ որ ուզենաս՝ կրնաս առնել այդ պատիկ կտոր մը արծաթովը ու ոսկիովը. — ըսաւ հայրը: — Ա՛յ, քեզի համար խաղալիք, շաքարեղէն, սիրուն հագուստներ, գլխարկ, կօշիկ ինչ որ սիրտդ ուզենայ:

Հռիփսիմէն աչքերը յառեց կէտի մը, մտածեց, մտածեց ու յանկարծ ըսաւ:

— Ինչ որ սիրտս ուզենա՞յ, հայրի՛կ:

— Այո՛, աղջի՛կս, իհարկէ:

— Որ այդպէս է, ո՛տք մը առ ինծի համար, հայրի՛կ, բայց իսկական ոտք մը: Այնպէս վազել կ'ուզեմ երկու ոտքով, թռչկոտիմ, խաղամ: Հա՛, հայրի՛կ, իսկական ոտք մը:

Հայրը ոչինչ չը պատասխանեց, գրկեց աղջիկը, սեղմեց կրծքին ու սկսաւ համբուրել:

Հռիփսիմէն զգաց, թէ ի՞նչպէ՛ս ամուր կը զարնէր հայրիկի սիրտը ու նայեցաւ անոր աչքերուն:

Հայրիկի աչքերուն մէջ արցունք կար:

Ինչո՞ւ արցունք կար հայրիկի աչքերուն:

Եթէ դրամ չը գործածեմ՝ մեզի պէտք եղած բաները ինչպէ՛ս պիտի ձեռք բերեմ:

Ժամանակով կատու
ճոն է
շունն ալ գլխուն
գդակ չունէ
բայց ուրկէ ուր
ճանկեր էր ա
ալ ո՞վ գիտէ,
մորթ մը գառա
եկաւ օր մը,
ձմեռնամուտին,
գտած մորթը
բերաւ կատուին
— Բարի լաջողում.
վարպետ Փիսօ.

գլուխս պա՛ղ. ի սէր Աստծու,
ա՛ն ալս մորթը, ինծի համար
գդակ կարէ գլխուս յարմար.
վարձքիդ համար դուն հոգ չընես,
միայն թէ շատ չուշացնես:
— Աչքիս վրայ, Գուշի քաւոր,
գդակ մըն է, մուշտակ չէ որ.
քու թանկագին խաթեր համար,
ուրբաթ օրը հրամէ՛ տար:
Իսկ գրամը, է՛, ամօթ է,
մեր մէջ խօսին աւելորդ է,
ի՞նչ մեծ բան է որ, օ՛րհնըւած,
միա՛յն միա՛յն մէկ գդակի վարձ:

Առտուն կանուխ ուրբաթ օրը,
գլուխը բաց մեր քաւորը
ծանրը, ծանրը, փողոցն անցաւ,
կատուի շեմքին տնկուեցաւ,
— Վարպետն ո՛ւր է. գդակս ո՛ւր է:
— Կեցի՛ր, կու գա՛յ՝ ուրտեղ որ է:
կատուն՝ հագած իր մուշտակը՝
եկաւ, տեսաւ, բեխին տակը
ինքնիրենը քիչ մը մըռնաթաց,
յաճախորդին վրայ թնդաց.
= Ցուրտը տարա՛ւ, վա՛յ, տնաշէն.
չես ալ թողներ, որ շունչ քաշեն.
դիւրին է, ի՞նչ. ա՛յ, ես նոր եմ
ցըրցամ տուեր, որ դեռ կարեմ:
— Դէ՛, օ՛րհնըւած, ալդպէ՛ս ըսէ,
բարկանալը՞դ ալ ինչիս է.
Ժամանակին հասցո՛ւր ու տո՛ւր,

ստ-շատ ըսէ՛ վա՛ղը եկուր:
ամ խօսք կու տաս, հա՛մ չես կարեր
ա՛մ, ալ վրաս կը պոռաս դեռ,
ա՛մ, հա՛մ, հա՛մ, հա՛մ
անի՛ անգամ երթամ ու գամ...
Ըսաւ Գուշին ու սրտնեղած՝
կերպարձաւ գլուխը բաց:

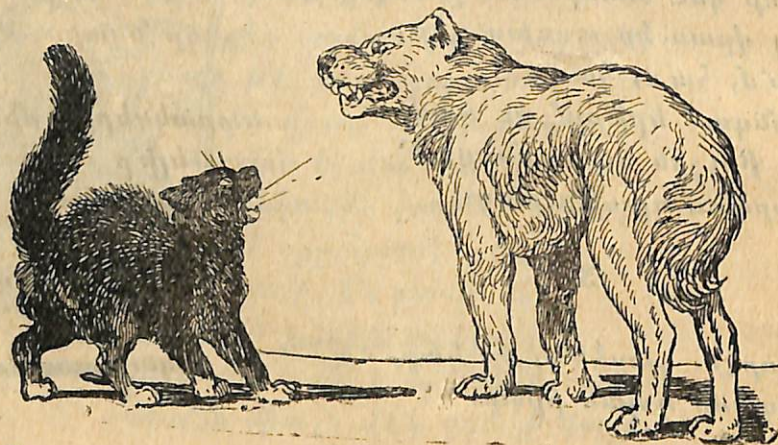
Յկաւ նորէն. դարձեալ չը կար.
ալս անգամը դպան իրար.

ա՛լ հօր ու մօր
 ա՛լ հին ու նոր
 ալ ինչ խօսքեր, ի՛նչ վայնասուն,
 ալ գո՛ղ փխօ, ալ սատկած շուն...
 Գործը հասաւ դատաւորին,
 մինչև շունը տարին, բերին,
 բանը բանէն արդէն անցաւ,
 վարպետ կատուն սնանկացաւ,
 գլուխն առաւ ու մէկ գիշեր,
 հայտէ՛, կորաւ. այդ կորչիւն էր:

4.

Այն օրուրնէ մինչև այս օրն ալ
 շունն այդ բանը կրնա՛յ մոռնալ.
 ուրտեղ կատունին որ պատահի,
 իսկոյն վրան պիտի նետուի,
 վրան նետուի, վրան հաջէ
 ու իր մորթը ետ պահանջէ.
 իսկ սեւերես կատուն յանկարծ
 ետ կը դառնայ ու բարկացած
 ֆը՛սս մը կ'ընէ, իբր թէ նոր եմ
 ցըրցամ տուեր, որ դեռ կարեմ:

25. Ն Ո Ր Վ Ա Ր Ժ Ո Ւ Շ Ի Ն

Ի՞նչ, բնաւ դպրոց չէ՞ք խաղցեր դուք: Ո՛հ, հրաշալի խաղ
 է: Ա՛յ, սկսինք կը տեսնէք:

Բայց նախ պէտք է դասարան մը: Ըսենք՝ հոս դասարա-
 նը ըլլայ, այս երկու պատուհանին մէջտեղը: Դէ՛, նստեցէ՛ք,
 մանչերը ա՛յս կողմը, իսկ դո՛ւք, աղջիկնե՛ր, անցէք ա՛յս
 կողմը:

Այդպէ՛ս. Հիմա պէտք է վարժունի մը: Ո՞վ ըլլայ վար-
 ժունի: Ե՛ս. Լա՛ւ, ըլլա՛մ ես: Օհօ՛, ի՛նչ հիանալի բան է վար-
 ժունի ըլլալը. ամեն բան ինքդ հրամայես, ըսես՝ ինչ որ սիրտդ
 ուզենայ...

Դէ՛, պզտիկներս, լռութիւն: Ձեռքերնիդ սեղանին վրայ.
 գիտէ՛ք, որ ես անկարգութիւն չեմ սիրեր: Առաջ՝ կարդա՛նք:

Դո՛ւն, Աշխէ՛ն, դասդ բաց, տեսնե՛մ: Ո՞րն է: «Ջրհո՞րը»:
 Հը՛. լա՛ւ, կարդա՛: Այդպէ՛ս, ճիշտ է: Գէշ չես կարդար, Աշ-
 խէն, միայն բառերուն ծայրերը քիչ մը կ'ուտես, առտուն
 նախաճաշիկ չե՛ս ըրեր, ի՛նչ է:

Շարունակէ՛, Մարիա՛մ. Բայց քիչ մը բարձր: Քիչ մըն
 ալ. Քիչ մըն ալ. Բերանդ բա՛ց, մի՛ վախնար՝ ճանճ չի
 մտներ:

Դո՛ւն, Աշո՛տ, մնացած կտորն ալ դո՛ւն կարդա: Ինչպէ՛ս.
 չե՛ս սորված...: Հապա դուն չե՛ս ամչնար: Ամօ՛թ քեզի, Ա-
 շո՛տ. ա՛յսպէս ալ ծոյլ: Դասերէն ետքը կը նստիս, մինչև ջրի
 պէս չը կարդաս՝ տուն չես երթար:

Դէ՛, տղա՛քս, հիմա հանեցէ՛ք տետրակները, միայն հան-
 գիտ, առանց աղմուկի: Յակո՛բ, շո՛ւտ, ելի՛ր անկիւնը, ան-
 պիտան. Քեզի քանի՞ անգամ ըսեմ, որ դասի ատեն չը խօսիս,
 անկա՛րգ տղայ:

Գրեցէ՛ք վերնագիրը՝ «Կոմիւ ու գորտը»: Արաքսի՛, մէջքդ
 շիտակ. Վա՛յ, վա՛յ, վա՛յ, ա՛յս ինչ սարսափելի բան է, Արփիկ.
 վը հնչիւնէն առաջ կը գրես կլոր օ. ատիկա դուն ո՛ւրտեղ ես

տեսեր: Սրբագրէ՛, սրբագրէ՛ անմիջապէս, մարդ չը տեսնէ,
ամօթ է:

Աղէ՛կ, հերի՛ք է, լողնեցաք: Թողէ՛ք, քիչ մըն ալ երգենք:
Ետ նստեցէք. ուշադրութի՛ւն. նայեցէ՛ք մատներուս, որ միա-
ւին ելնէք ու իջնէք: Սկսինք. մէ՛կ, երկո՛ւ, մէ՛կ. մէ՛կ, եր-
կո՛ւ, երե՛ք, երե՛ք, երկո՛ւ, մէ՛կ. մէ՛կ. երկո՛ւ... միասին,
միասին: Արա՛մ, դո՛ւն մի՛շտ ետ կը մնաս, ատ ի՞նչ բան է:
Իսկ դու, Հայկանո՛ւշ, երեքը այնպէս կը քաշես, կ'երկնցնես,
կարծես բերնիդ ծամօնը ըլլայ:

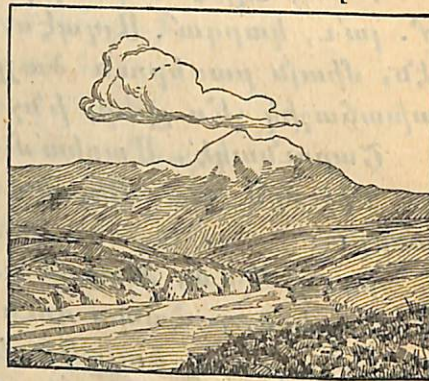
Է՛, ապրի՛ք, աղէ՛կ է. այսօր ձեր վարժուհին շատ գոհ է
ձեզմէ՛. Ժողվեցէ՛ք զրքերնիդ ու գացէք տուն: Ձեզի կու տամ
երկու ամիս արձակուրդ:

Ինչո՞ւ համար դպրոցները ամառը արձակուրդ կուտան:
Դուն ալ վարժապետ եղե՞ր ես: Փորձե՛. միայն գրել. կարդալու սեղ
բուաբանութիւն պիտի սորվեցնես, իսկ երգի սեղ ալ՝ մարմնամարզ:

26. ԱՄՐԱՆ ՈՒ ՍԱՐԸ

Ամպը եկաւ,
իջաւ սարին,
իջաւ սարի
սուր կատարին,
եկաւ քսաւ
բարձրիկ սարին.

«Ի՞նչ ես պապի՛կ,
անհող նստեր.
ան որ անցաւ
լաւ օրերդ էր.
շուտով կու գան
բուք ու բորան,
սաստիկ ցրտեր:»

Ըսաւ, գնաց.
Սարը կամաց
բերել տուաւ
լախատարած
իր ճեփ-ճերմակ
թաւ մուշտակը,
մտաւ տակը:

27. ՔԵՈՒ ՍԻՄՕՆԻ ՆԱՊԱՍՏԱԿԸ

1.

Քեռի Սիմօնը շատ լաւ մարդ է, լաւ ալ որսկան, ափսոս
որ զինին քիչ մը շատ կը սիրէ:

Օր մը ան նապաստակ մըն էր բռներ ողջ-ողջ, անփառ-
բերաւ իր աղային: Աղան ալ ուզեց զրկէ քաղաք իր ըն-
կերոջը նուէր: Ըսաւ Սիմօնին որ առնէ տանի:

Քեռի Սիմօնը այդ երկարականջ-կարճպոչանին դրաւ
պարկի մը մէջ, պարկի բերանը ոլորեց, պարկը շալկեց ու
ճամբայ ինկաւ: Ի՞նչ կ'երթայ...: Իսկ նապաստակը պարկին
մէջ անշարժ կծիկ է դարձեր:

Ճամբու կէսին զինետուն մը կար: Քեռի Սիմօնը կ'ուզէր
առանց նայելու արագ անցնի մօտէն. տասը քայլի մը շափ
արդէն անցեր էր, բայց չը համբերեց ու ետ նայեցաւ: Խա-
նութի սեմին ծանօթներ տեսաւ:

«Ամօթ է՛ որ բարի լոյս մըն ալ չըսեմ» մտածեց. ու դար-
ձաւ դէպի զինետուն:

Պարկը դուրսը դրեր է գետինը պատի տակ ու ինքը ներ-
սը ծանօթներուն կենացը կը խմէ: Չը գիտէ խեղճը, թէ այդ
ծանօթները զխուռն ի՞նչ են բերելու:

2.

Խմեց, պարկը նորէն շալակը նետեց ու եղանակ մը
կլկլացնելով՝ առաջ անցաւ:

Միայն թէ այս անգամ նապաստակը շատ անհանգիստ էր
պարկին մէջ, վեր-վեր կը թռչէր: Վա՛հ, այս ինչպէ՛ս ալ սուր
ակռաներ է ունեցեր. Քեռի Սիմօնի կռնակը մէջէմէջ կար-
ծես ասեղներով կը ծակէին:

— Է՛յ, խելօք կեցիր, շի՛ւ խնամի, տաքցա՞ր, հա՞. Ա՛յ, հի-
մա կը հասնինք, մուշտակդ կը հանեն, դէ՛, այն ատեն գնա
տկլոր-տկլոր ցատկոտէ:

Քեռի Սիմօնի քէֆը տեղն էր:

Աս ալ անա՛ աղալի ընկերոջ տունը:

—Թախկ, թուխկ, Բացէ՛ք դուռը, բացէ՛ք: Ձեզի նա
պաստակ եմ բերեր. նապաստակ մըն եմ բերեր, որ . . .
Միայն շուտ, խեղճը շատ է տաքցեր:

Բոլոր տնեցիք վրայ թափեցան. և Քեռի Սիմօնը առօր
փառօք նապաստակը հանեց պարկէն:

Ինչ տեսնեն աղէկ: Կատո՛ւ:

Քեռի Սիմօնը ապշած կեցեր
կատուի պոչէն բարձր բռնած:

—Այդ նապաստակը քեզի ը
լայ.— չարացաւ տանտիկինը:

Աղալի ընկերը ունքերը կիտե
ալդ անհամ կատակէն. երեխաներ
սկսան խնդալ, իսկ տան շուռ
սկսաւ հաջել:

Քեռի Սիմօնը վերջապէս կա
տուն նետեց նորէն պարկը, զար
կաւ շալակը ու, հայտէ՛, ետ նորէ
գիւղ:

3.

Ճամբան ինքնիրենը կը մտմտար.

«Սա՛ ինչ բան էր, Քեռի՛ Սիմօն: Ձէ՛ որ նապաստակը
բռնողը դուն էիր, պարկին մէջ դնողը դուն էիր: Աղալի ը
րած բանն է ըլլալու, ուղեր է ինծի խայտառակէ»:

Ու կ'երթար Քեռի Սիմօնը առաջւորէն աւելի արագ: Հա
սաւ նորէն գինետուն:

Մտնէ՛, թէ չը մտնէ. Ձէ՛, ինչպէ՛ս կարելի է. պէտք է
շուտով տուն հասնի, այսպէս ալ բա՛ն կ'ըլլայ, իր տարիքի
մարդը խայտառակ ըրին ուրիշներու առջև: Ձէ՛, չէ՛, չի մտնել:

Ու քսան քայլի մը չափ անցաւ անդին:

—Բայց այս այրուած սիրտս գոնէ չը զովցընեմ. —
մտածեց յանկարծ, պարկը մէկ ուսէն նետեց միւսը և ուղ-

ղուեցաւ դէպի գինետուն:
Պարկը նորէն դրաւ դուրսը պատին տակ ու ինքը մէկ-
երկու գաւաթ նորէն կոնծեց ծանօթներուն հետը:

34

4.

Պարկը շալակին ահա Քեռին կը մտնէ գիւղը:

«Սըւոր նալէ՛, ինչպէ՛ս սուս է եղեր: Հիմա ալ չը ցատ-
կըռտե՛ս պարկին մէջ: Գիտե՛ս, հա՛, թէ ինչ եմ բերելու
գլխուդ: Սպասէ՛. անգամ մը աղան տեսնեմ դեռ: Այսպէս ալ
խայտառակութիւն. Քեռի Սիմօնը ով, կատո՛ւն ով»:

—Թըխկ, հա՛ թըխկ.— ինչ-
պէ՛ս կը զարնէ Քեռի Սիմօնը
տան դուռը.— Բացէ՛ք, է՛, բա-
ցէ՛ք. ինծի պէս ալեւորը խաղկ
ու խայտառակ ըրիք: Կատո՛ւ,
հա՛, կատու...:

Տնեցիք բոլորը դուրս թա-
փեցան:

—Ահա՛, աղա՛, ընկերդ քեզի
ետ կը զրկէ քու նուէրդ: Կ'ըսէ՛
«Աս դուն, աս ալ քու նապաս-
տակդ»:

Քեռին ձեռքը կոխեց պարկը և, իրա՛ւ, նապաստակը չը
հանէ՛ պարկէն:

Քեռի Սիմօնը սառած, սարսափած կեցեր է՛ նապաստա-
կի ծոծրակէն, կատուի նման, բարձր բռնած: Իսկ աղան
զարմացած կը նայի, թէ նապաստակը ինչո՛ւ է ետ բերեր:

—Թո՛ւ, սատանայի ձագ.— պողաց յանկարծ, Քեռի Սիմօնը:
Նապաստակը ձեռքէն վար ինկաւ: Ինկաւ, ցատկեց ոտ-
քի ու փախաւ: Տնեցիք կը պօռալին, շները վազեցին ետե-
ւէն: Ալ ի՛նչ կը բռնես...:

5.

Ան է ու ան, Քեռի Սիմօնը ալ նապաստակ չի որսար:

Ան է ու ան, աղան ու իր ընկերը վէճի մէջ են իրարու հետ:

—Դուն ինչո՛ւ ես ինծի կատու զրկեր. այդպէս ալ ան-
համ կատակ:

—Աստուած, երկի՛նք. նապաստակ էր, նապաստակ:

35

Ու կը հարցընեն Քեռի Սիմօնին.

—Այ, հալեւո՛ր, քու բռնածդ, քաղաք տարածդ նապատակ չէ՞ր:

—Նապատակ էր, աղա՛, դուն շատ ապրիս. իհարկէ նապատակ էր:

—Այ մա՛րդ, քու բերածդ կատու չէ՞ր, սև կատու:

—Կատու էր, աղա՛, իհարկէ՛, հապա կատու չէ՞ր:

Այսպէս մինչև այսօր ալ դեռ կը վիճեն:

Դուն գուցէ ասոնց կը բացատրես՝ քե ինչպէս եղաւ, որ նապատակ կատու դարձաւ ու կատուն ալ նորէն նապատակ:

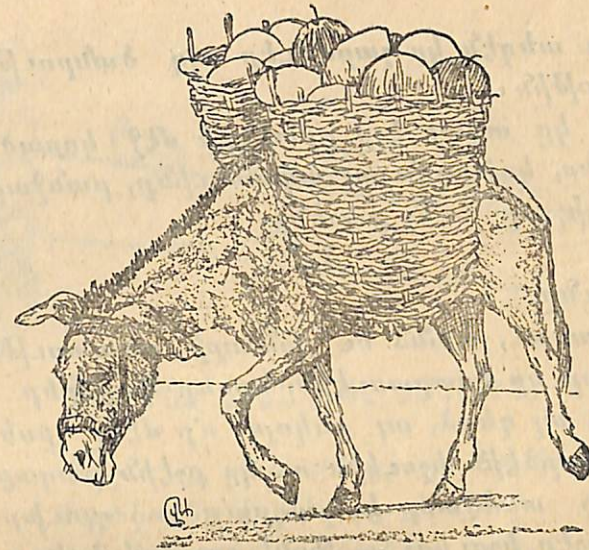
28. Ա Ղ Բ Ա Տ Կ Ի Ն Ը

Ցուրտը փչեց՝ ձմեռ սաստիկ.
սառ է կապեր ոտքի տակ,
ու ամեն մարդ կ'ըշտապէ տուն՝
պատսպարուի յարկի տակ:

Ժամի դռան դողդըղալէն
ծեր կին մըն է կրթընած,
իր հագուստը ծուէն-ծուէն,
ոտքը բոբիկ, կուրծքը բաց:

Վախվիսելով կապտած ձեռքը
կ'երկընցնէ անցորդին.

«Ողորմութիւն ըրէք, պարոն,
անտուն, անտէր աղքատին»:

29. Ի Շ Ո Ւ Կ Ի Ն Գ Ա Ն Գ Ա Տ Ը

1.

Այգեպանը էշ մը ունէր. լաւ կը կերցնէր, լաւ կը խնա-
էր, բայց լաւ ալ կը բանեցնէր: Այս մէկը իշուկի սրտովը չէր.
Գարնանը ամեն օր այգեպանը ծաղիկով ու կանաչով
յցուն կողովները կը բարձէր իշուկին ու կը քշէր քաղաք:

—Ինչ լիմար են այս մարդիկը.— կը մտմտար իշուկը
ամբաս.— ծաղիկն ալ ի՞նչ բան է, որ կը սիրեն: Այս, մէյ
ը ամառը գալ, ազատուինք այս անպիտան վարդերէն, շու-
աններէն, յասմիկներէն, այս սպանախէն ու ծնեբեկէն, սի-
եխէն ու սինդրիկէն, այս բոխէն ու բողկէն. ու երթամ
անգիստ, քէֆիս արածիմ:

2.

Ահա՛ եւ ամառը:

Բանջարանոցին մէջ արդէն հասեր է լուբիան ու սըմ-
ուկը, դդումն ու վարունկը, սեխն ու ձմերուկը, գաղարն

Ու կը հարցընեն ֆեռի Սիմօնին.

—Այ, հալեւո՛ր, քու բռնածդ, քաղաք տարածդ նապատակ չէ՞ր:

—Նապատակ էր, աղա՛, դուն շատ ապրիս. իհարկէ նապատակ էր:

—Այ մա՛րդ, քու բերածդ կատու չէ՞ր, սե կատու:

—Կատու էր, աղա՛, իհարկէ՛, հապա կատու չէ՞ր:

Այսպէս մինչև այսօր ալ դեռ կը վրճեն:

Դուն գուցէ ասոնց կը բացատրես՝ քե ի՞նչպէս եղաւ, որ նապատակասու դարձաւ ու կասուն ալ նորէն նապատակ:

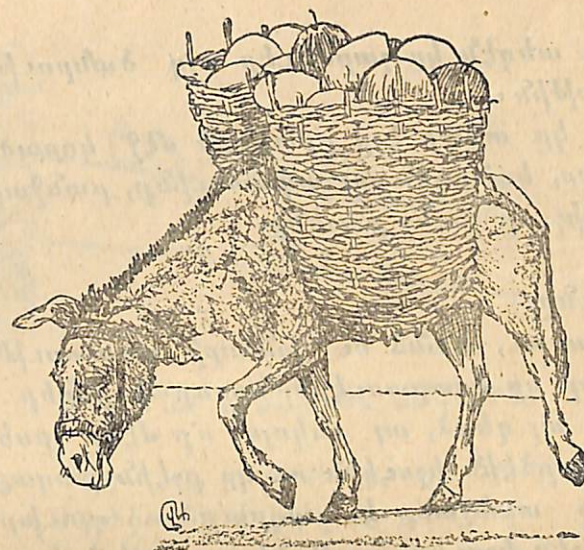
28. Ա Ղ Բ Ա Տ Կ Ի Ն Ը

Ցուրտը փչեց՝ ձմեռ սաստիկ.
սառ է կապեր ոտքի տակ,
ու ամեն մարդ կ'ըշտապէ տուն՝
պատսպարուի յարկի տակ:

Ժամի դռան դողդըղալէն
ծեր կին մըն է կրթընած,
իր հագուստը ծուէն-ծուէն,
ոտքը բոբիկ, կուրծքը բաց:

Վախվիտիով կապտած ձեռքը
կ'երկընցնէ անցորդին.

«Ողորմութիւն ըրէք, պարո՛ն,
անտուն, անտէր աղքատին»:

29. Ի Շ Ո Ւ Կ Ի Ն Գ Ա Ն Գ Ա Տ Ը

1.

Այգեպանը էշ մը ունէր. լաւ կը կերցնէր, լաւ կը խնա-
էր, բայց լաւ ալ կը բանեցնէր: Այս մէկը իշուկի սրտով չէր.
Գարնանը ամեն օր այգեպանը ծաղիկով ու կանաչով
իջուն կողովները կը բարձէր իշուկին ու կը քշէր քաղաք:

—Ի՛նչ լիմար են այս մարդիկը.— կը մտմտար իշուկը
ամբան.— ծաղիկն ալ ի՞նչ բան է, որ կը սիրեն: Ախ, մէյ
ը ամառը գալ, ազատուինք այս անպիտան վարդերէն, շու-
աններէն, յասմիկներէն, այս սպանախէն ու ծնեբեկէն, սի-
եխէն ու սինդրիկէն, այս բոխէն ու բողկէն. ու երթամ
անգիստ, քէֆիս արածիմ:

2.

Ահա՛ եւ ամառը:

Բանջարանոցին մէջ արդէն հասեր է լուբիան ու սըմ-
ուկը, դդումն ու վարունկը, սեխն ու ձմերուկը, գազարն

ու բազուկը:

Էջը հագիւ տեղէն կը շարժուէր այդ ծանրութեան տակ
ամառուան տօթին:

— Ա՛խ, — կը տքար էջը բրտինքի մէջ կորած, — ե՛րբ
է գալու աշունը, կանաչէն ալ ազատուինք, բանջարեղէնէ ալ
ու հանգիստ քիչ մը շունչ քաշենք:

3.

Եկաւ աշունը:

Խաղողը հասաւ, տանձ ու խնձորի առատութենէն ծա-
ռերուն ճիւղերը կը կտրտուէին, նուռը կարմրեր էր, սեր-
կեւիւր գեղներ, ալ գեղձ, ալ ընկոյզ, ո՞ր մէկը ըսեմ: Ծանր
կթոցները կը բարձէին իշուկին ու կը քշէին քաղաք:

— Ա՛ս ինչ տանջանք է, աղբա՛ր. — գլուխը կախած
թառանջ կը քաշէր իշուկը: — Գոնէ շուտով ձմեռը գայ, գե-
տինը սառ կապէ, ալս անպէտք բոյսերը մէջտեղէն վերնան
ու վերջապէս ինծի հանգիստ թողնեն ախոռս, ուտեմ ու
պառկիմ:

4.

Հասաւ ձմեռը:

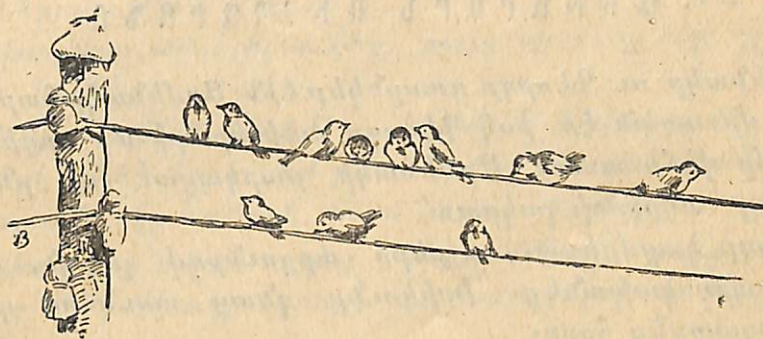
Սարսափելի ցուրտ էր: Այգեպանը կանուխ էջը կը քշէր
անտառ, փայտ կը կտրէր, ցախ կը հաւաքէր, խոիւ կը ժող-
վէր, կը բարձէր իշուն կոնակը ու կը բերէր տուն:

— Ի՛նչ անիծուած եղանակ է. — մըսելով ու սալթաքե-
լով կը գանգատէր իշուկը: — Ամեն ինչ քար է կտրեր,
խոտ չը կայ, բան չը կայ, որ կըծես: Երանի՛ շուտով գա-
րունը բացուէր:

Ի՞նչպէս պիտի գանգատէր արտաթիւն՝ իշուկը, եթէ նոյն խելի սերը բլլար:

Ա Ռ Ա Մ

Էջը հարսնիք կանչեցին, ըսաւ՝
Կա՛մ ջուրն է պակսեր, կա՛մ փայտը:

30. ԲԱՅ ՆԱՍԱԿ ՄԵ ԱՍԵՆՈՒՆ

Դաշտ ու անտառ, գիւղի ճամբան
ծածկուեր է թիզ մը ձիւնով.
ալ չի ճարուիր ուտելու բան,
ո՞վ էր տեսեր այս տեսակ սով:
Տորեն, զարի՛ ո՛չ մէկ հատիկ.
Աստծու սիրուն, բարի՛ մարդիկ,
փշո՛ւր մը հաց տուէ՛ք հիմա,
թէ չէ մեռանք մենք սովամահ:

Կու գան շուտով օրեր գարնան,
ձեզի մենք շատ կ'երգենք զուարթ,
ու փոխարէն ձեր լաւութեան
ձեր պարտէզը, ալգին ու արտ
մենք կը մաքրենք թրթուրներէն,
ճիւղներէն ու որդերէն.
փշո՛ւր մը հաց միայն հիմա,
թէ չէ մեռանք մենք սովամահ:

Խուճաբ մը թռչուններու կողմէ
Ծիտիկ ձնճղուկեան

Շ Ո Ւ Տ Ա Ս Ե Լ Ո Ւ Կ

Ծաի ճուղը ծառի ճիւղին,
ծաի ճուղի ճիւղը ծուռ:

31. ԱԾԽԱՐԱՐՆ ՈՒ ՊԱՐՈՆԸ

Արմենակը ու Գէորգը դասընկեր էին: Արմենակը հարուստ պարոնի մը տղան էր, իսկ Գէորգը ածխարարի մը որդին:

Օր մը վէճի ատեն Արմենակը բարկացաւ ու ընկերը անուանեց «աղքատի լակոտ»:

Գէորգը կարմրեցաւ, աչքերը արցունքով լեցան, բայց ոչինչ չը պատասխանեց: Իրիկունը գնաց տուն ու դառն կերպով պատմեց հօրը:

Յաջորդ օրը ածխարարը իր տղուն հետ եկաւ վարժարան:

Եկաւ ու ամբողջ դասարանին առջեւը գանգատեցաւ ու սուցչին:

Այդ միջոցին դիպուածով ներս մտաւ և Արմենակի հայրը, հարուստ պարոնը:

— Այս բաները եկեր է ձեր գաւկին վրայ գանգատելու. դիմեց ուսուցիչը անոր:

— Պատճառը. — հարցուց պարոնը:

— Պատճառը ա՛ն, որ ձեր տղան «աղքատի լակոտ» է անուաներ անոր որդին:

Պարոնը ունքերը հաւաքեց, կարմրեցաւ ու հարցուց իր տղուն.

— Իրա՞ւ է, Արմենակ, ըսե՛ր ես դուն այդ խօսքը:

Արմենակը գլուխը վար կախեց ու լուր կեցեր էր:

Հայրը բռնեց անոր թեւէն ու հրեց զէպի Գէորգը:

Հայրը բռնեց անոր թեւէն ու հրեց զէպի Գէորգը:

— Ներողութիւն խնդրէ՛:

Ածխարարը արգիլել ուզեց, բայց պարոնը ուշ չը դարձաւ ու կրկնեց:

— Ներողութիւն խնդրէ՛ ու կրկնէ իմ ետեւէս: «Կը խընդ-եմ, ներէ՛ ինծի հօրդ զէմ ըսած լիմար խօսքիս համար: Իմ հայրս պատիւ կը համարէ անոր ձեռքը սեղմելը»:

Ածխարարը նորէն ուզեց ընդդիմանալ, բայց պարոնը արգիլեց և Արմենակը կամաց ու կակազելով կրկնեց հօրը ետեւէն:

— Խնդրեմ . . . ներէ՛ ինծի ... հօրդ զէմ ըսած ... լիմար խօսքիս համար: Իմ հայրս ... պատիւ կը համարէ ... անոր ձեռքը սեղմելը:

Այն ատեն պարոնը երկընցուց իր ձեռքը, որը ածխարարը ամուր մը սեղմեց:

— Խնդրե՛մ, այս երկուքը իրարու քով նստեցնէք. — ըսաւ պարոնը ուսուցչին:

Եւ ուսուցիչը Արմենակն ու Գէորգը իսկոյն փոխադրեց իրարու քով միեւնոյն գրասեղանը:

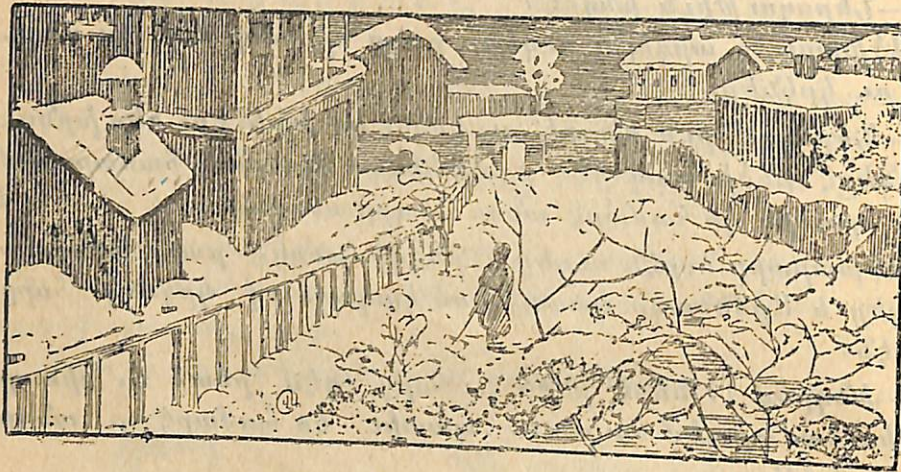
Ինչո՞ւ համար Արմենակի ըսածը վաս խօսք էր:

Ինչո՞ւ համար անոր հայր պատիւ կը համարէր ածխարարի ձեռքը սեղմելը:

ՀԱՆԵԼՈՒԿ

(4)

Պոչը ջուրը,
գլուխը կրակը:

32. ՈՒՐ ԵՆ

— Ո՛ւր են գոյն-գոյն ծաղիկները:
— Սո՛ւս, պառկած են հողին տակ,
տաք ծածկուած ցուրտ ձմեռը
ձիւն ծածկոցով սպիտակ:

Կու գայ գարնան արեւը ետ
իր շողերով կենդանի,
ու ձմեռուան ցուրտերուն հետ
ձիւն ծածկոցը կը տանի:

«Ելէ՛ք, կ'ըսէ, ձեր խոր քուռէն»:
Անոնք իսկոյն կ'իմանան,
գլխիկները դուրս կը հանեն
ու աչուկնին կը բանան:

Ինչո՞ւ ձմեռը խոս ու ծաղիկ չըլլար,
ի՞նչպէս է՝ որ ձմեռը խոս ու ծաղիկներ չեն ոչնչանար:

Հ Ա Ն Ե Լ ՈՒ Կ

(5)

Մարագ՝ մէջը լիքը ուրագ:

33. Ձ Մ Ե Ռ Ը

1.

— Օ՛ֆ, ե՛րբ պիտի անցնի այս անպիտան ձմեռը.— կ'ը-
սէին մարդիկ գոց սենեակներնուն մէջ:

— Օ՛ֆ, ե՛րբ պէտք է վերջանայ այս անիրաւ ձմեռը.—
կը գանգատէին կենդանիները նեղ որջերնուն մէջէն:

— Օ՛ֆ, ե՛րբ պէտք է ազատուինք այս անտանելի ձմեռ-
ուան ձեռքէն.— կը տրտնջային թռչուններէն մնացողները
մերկ ճիւղերուն վրայ:

Ու սաստիկ բարկացաւ ձմեռը, վճռեց մէկ անգամէն
ոչնչացնէ բոլորը:

Ձայն տուաւ պաղ-պաղ հովերուն, կանչեց սառնամա-
նիքները, հաւաքեց իր բոլոր գորութիւնը ու լարձակեցաւ
աշխարհի վրայ:

Խոր ձիւնով բռնեց բոլոր ճամբաները, կապեց գետերը,
կախեց սառույցէ սուրբ տանիքներէն ու ծառերէն, սառույցէ
վարագուրներ քաշեց լուսամուտներուն, խցկեց որջերուն
բերանները ու դանակի պէս կտրող սուր քամին արձակեց
դաշտերուն, սարերուն ու ձորերուն վրայ:

2.

Բայց իզո՞ւր:

Թէ՛ն թռչուններէն քանի մը հատը ցրտահար եղան, բայց
մնացածները կծկուեցան տներու ծածկերուն տակ, ծխնե-
լոյզներուն մօտ, տաք ճեղքերուն մէջ ու չըմբռան:

Վայրի կենդանիները հաստ մուշտակները կռնակնին շատ
բանի տեղ չը դրին ձմեռուան բարկութիւնը ու դաշտ կ'ել-
նէին որս ընելու:

Մարդիկ ալ աւելի պնդացուցին պատուհաններն ու դռ-
ները, փայտը անգաղար կը ճարճատէր վառարանին մէջ,
հազան իրենց ամենէն տաք հագուստները ու գացին իրենց
գործին:

Ձմեռը տեսաւ այս բոլորը ու յուսահատեցաւ:

Յուրաքանչյուր օրէ օր թուլցաւ, արեւը քանի գնաց աւելի տաքացաւ, լպուեցաւ ջրերու կկկոցը, թռչունները աւելի ուրախ երգեցին, դաշտերը քիչ-քիչ կանաչ հագան ու մարդիկ բացին դուռն ու պատուհան:

Գարուն էր:

Ինչպէս կը պատկերուին ձմեռուան ցուրտն, հասնը, մեղուն, օձը, կրիան, գորշը, ձուկը:

Նրեխաները ձմեռը ինչո՞վ ու ի՞նչպէս կը զուարճանան:

34. Ո Ր Ս Ի

Հօրս կնուներին, մօրս ծնունդին գացինք մենք որսի, մենք երեք հոգի, թրով ու սրով, հրացաններով, գացինք մենք որսի: Հատին էր, Հուտին էր, Չատին էր, Մատին էր, հայրս էր, ես էի, գացինք մենք որսի:

Գացինք, գացինք շատ թէ քիչ, տեսանք երեք լիճ, երկուքը ցամաք, մէկուն մէջն ալ ջուր չը կայ:

Մէյ մըն ալ, ահա՛, նա՛յինք որ այդ անջուր լճին մէջ լող կուտան երեք հատ հաւ, երկուքը սատկած, մէկն ալ կենդանի չէ:

—Հատի՛, հայտէ՛ գա՛րկ:

Թէ՛ հրացան չունի՛ս:

—Հուտի՛, հայտէ՛ գարկ:

Թէ՛ ես ալ չունիմ:

—Դո՛ւն, Չատի՛... Մատի՛...

Թէ՛ Մենք ալ չունինք:

—Հապա ի՞նչ ընենք:

Եղբօրս ձեռքը կարճ ու երկար, հաստ ու բարակ փայտ մը կար, դրաւ երեսին, նշան առաւ, մէյ մըն ալ, տրաք, որ կրակեց, հաւը փռուեցաւ այսպէ՛ս, ամեն մէկ թեւը հինգ կանգուն ու կէս:

—Հատի՛, դանա՛կդ:

Թէ՛ դանակ չունիմ:

—Հուտի՛, դանակդ:

Թէ՛ ես ալ չունիմ:

—Դո՛ւն, Չատի՛... Մատի՛...

Թէ՛ Մենք ալ չունինք:

—Հապա ի՞նչ ընենք:

Քեռիս միայն պզտիկ դանակ մը ունէր, ան ալ բերան չունէր: Քաշեցինք այդ անբերան դանակը, մորթեցինք հաւը, շալկեցինք ու ճամբայ ինկանք:

Գացինք, գացինք շատ թէ քիչ, մէյ մըն ալ տեսանք երեք գիւղ, երկուքի տեղն անգամ չի երեւար, երրորդի մէջն ալ ո՛չ տուն կայ, ո՛չ մարդ:

Մտանք այն անշէն գիւղը, ասդին փնտռեցինք, անդին փնտռեցինք, դրան մը առջեւը տեսանք երեք հատ պառաւ, երկուքը մեռած, մէկուն մէջն ալ շունչ չը կայ:

—Տղա՛ք, ըսինք, եկէք հաւով փիլաւ ուտենք:

Այդ անշունչ պառաւը գնաց ներսէն երեք բրինձ բերաւ ու երեք պղինձ. պղինձի երկուքը ծակ, մէկն ալ տակ չունի:

Չուրը լեցուցինք այդ անտակ պղինձը, մէջը նետեցինք հաւերն ու բրինձը, դրինք գետին, որ եփի:

Եփեցաւ, եփեցաւ, միսն ու բրինձը գացին, մնաց շուրը:

Որսէն դարձած անօթի մարդիկ, վրայ ինկանք ու կերանք. ինչպէ՛ս կերանք, ո՛չ աչքերնիս բան տեսաւ, ո՛չ բերաննիս բան մտաւ:

Այս պատմութեան ո՛ր կտրուկներն են, որ կը խնդացնեն. եւ ինչո՞ւ:

Այս պատմութիւնը ինչպէս կը պատմես, որ խելի մօտիկ բան մը դառնայ:

35. ԿԱՅԻԼ ՄԸ ՄԵՂՐ

1.

Գիւղացի մը խանութ բացեր
 իր գիւղին մէջ բան կը ծախէր:
 Օրին մէկը մօտիկ գիւղէն,
 մահակն ուսին, շունը քովէն,
 հսկայ հովիւ մը ներս մտաւ:
 — Բարև, ըսաւ: Ա՛, խանութպան,
 մեղր շունի՞ս. տա՛ս քիչ մը բան:
 — Բարի եկար,
 հովիւ աղբար,
 մեղրը ըլլայ փնտռածըդ,
 ամանն ո՛ւր է, բե՛ր ամանըդ,
 ուր տեղէն որ ինքդ հաւնիս,
 կտրեմ ու տամ այս վայրկեանիս:
 Այսպէս սիրով,
 անուշ բերնով
 կը խօսէին,
 կը կշռէին,
 երբ որ յանկարծ
 կաթ մը մեղրը ծորեցաւ ցած:

2.

Տը՛ղղ. անդիէն ճանճ մը եկաւ
 ու կաթիլին վրայ ինկաւ:
 Իսկ խանութի տիրոջ կատուն՝
 աչքը ճանճին՝ անցաւ թաքուն

մօտով, մօտով,
 դարկաւ թաթով:

Բայց ճիշտ կատուի ցատկելուն հետ,
 հովուի շունը իսկոյն եւեթ

հա՛ֆ մը ըրաւ,
 վրայ թռաւ,
 կատուն բռնեց,
 կոխեց տակը,
 խածաւ, խեղդեց,
 մէկդի նետեց:

3.

— Խեղդե՛ց, խեղդե՛ց, շա՛ն որդի շո՛ւն.
 վա՛յ իմ կատուս. հա՛յ, սատկիս դուն—
 կատղեցաւ մեր խանութպանը
 ու ձեռքն ինկած առջի բանը
 տո՛ւր թէ կու տաս շանը ճակտին,
 կատուին քովը դրաւ գետին:
 — Վա՛յ ապրուստս, առիւծ շո՛ւնս,
 վա՛յ աւրեցաւ տեղս, տունս.
 տո՛ւնդ աւրի, ա՛յ խանութպան,
 անխիղճ, լիրբ, չար, անգութ գազան.
 Ինչպէ՛ս, դուն իմ շունս զարնե՛ս.
 դէ՛, զարնելը, ա՛ռ հիմա տես.—
 գողաց մեր բիրտ աժտահակը,
 մեծազուլիս իր մահակը
 որ իջեցուց անոր դէմքին,
 խանութպանը փռեց շեմքին:

4.

«Սպաննեցին... հա՛յ, օգնութիւն...»
 ու թաղէ թաղ ու տունէ տուն
 ձայն կու տային մէկը միւսին,
 ձայն կու տային, կը վազէին:

Վերի թաղէն, վարի թաղէն,
ճամբաներէն, գործին տեղէն,

ճիչով, լալով,
ու վայ տալով,
ալ հալը ու մայր,
քոյր ու եղբայր,
կին, երեխայ,
ընկեր, տղայ,
գոքանչ, աներ,
քաւոր, հարսներ
քեռի, փեսայ,
ալ ի՛նչ գիտնաս՝
թէ ով է սա,
կու գան, կու գան
մարդուն վրան.

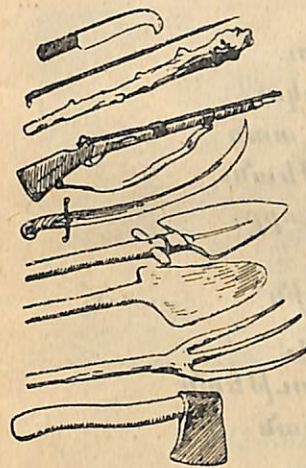
—Ծօ՛, կոպի՛տ արջ, ծօ՛, ամենի՛.
ա՛յս տեսակ ալ բան պատահի.
դուն առուտո՛ւր եկար ընես,
թէ՛ իր շեմքին մարդ ըսպաննես...

Հա՛ կ'ըսեն ու հա՛ կը զարնեն
աղցան կ'ընեն, կ'երկընցընեն
շան կուշտն ի վեր: «Հայտէ՛, առէ՛ք,
ձեր մեռելը եկէ՛ք տարէ՛ք»:

5.

Ու հոնտեղէն բոթը ահա՛,
կ'երթայ մօտիկ գիւղը կ'իյնայ,
թէ՛ «Մեռե՛ր էք,
հասէ՛ք, եկէ՛ք,
սպաննեցին
մեր գիւղացին»:

Շնաճանճի բոխը ինչպէս,
երբ որ կ'աւրես ու կը թողնես,
այդ ճանճին պէս,
ամբողջ գիւղը կ'ենէ ոտքի,
ու գունդ ու գունդ դուրս կը նետուի,
ամեն մէկը առած բան մը՝
որը ձեռքը հրացան մը,
որը եղան, ցաքատ կամ սուր,

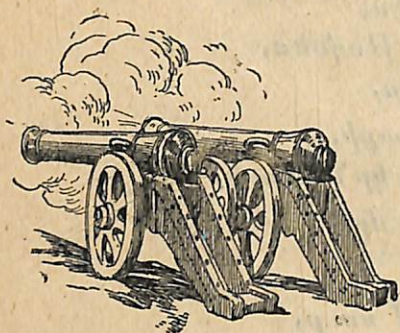
որը թի, բահ, որը շամփուր,
որը փայտով, կամ կացինով,
որը ոտքով, որը ձիով,
որն անգգակ, որը բոբիկ,
հա՛յ, կը վազեն գիւղը մօտիկ:

—Ծօ՛, ա՛յսպէս ալ անիրաւ գիւղ,
ո՛չ խիղճ ունին, ո՛չ ահ-երկիւղ.
գացեր է մարդն առուտուրի,
հաւաքուեր են տուեր սուրի:
Թո՛ւ ձեր գիւղին, սովորութքին,
թո՛ւ ձեր պատուին, ձեր վարմունքին.

երթա՛նք, երթա՛նք,
ջա՛րդ ու փշուր
կրակի տա՛նք . . .

—Հայ, հո՛ւ, առա՛ջ, ձեզի տեսնեմ...

Ու դուրս եկան իրարու դէմ
կոտորածի
երկու գիւղերը դրացի:
Տուին, զարկին
սպաննեցին

ու ինչքան շատ արիւն տես
ա՛յնքան աւել դարձան գազ
ջարդեցին իրար,
ջնջեցին իրար,
կորան ու եղան
գետնին հաւասար։

6.

Դուն մի՛ ըսեր, որ իրարու
սահմանակից մեր այս երկու
գիւղերը հարկ եղեր կու տան
ամեն մէկը գատ տէրութեան։
Մէկ տէրութեան թագաւորը,
լսելուն պէս այս բոլորը,
լուր կը զրկէ ասդին-անդին
իր հպատակ ժողովուրդին,
«Յայտնի՛ ըլլայ մեր տէրութեան
զինւոր, բանւոր, ազնւական
ամեն շարքին
ու աշխարհքին,
որ անօրէն ու դաւաճան
մեր դրացի ազգը դաժան,
երբ մենք նստած էինք սիրով,
մեր սահմանը մտաւ զօրով
ու վատութեամբ քաշեց սուրի
զաւակները մեր սիրելի։
Եւ հակառակ մենք մեր կամքին,
պատուէր տուինք մեր բանակին,
թշնամիին մտնէ հողը,
մեր սուրբ, արդար հանէ ոխը...»

Իսկ անդին ալ միւս իշխանը
գրեց զօրքին ճիշտ նոյն բանը։
Սկսուեցաւ կռիւ անեղ։
Թնդանօթներ եկան մէջտեղ։
Կրակն ինկաւ շէն ու քաղաք,
արիւն, աւեր, ճիշ, աղաղակ,
ամեն կողմէ սարսափ ու բօթ,
ամեն կողմէ մեռելի հոտ...

Ամառ, ձմեռ այդպէս անցան,
ու մնացին դաշտերն անցան։
Դեռ կռիւը չը դադարած,
սովը եկաւ համատարած,
սովը եկաւ, սովի հետ ցաւ,
ծաղկած երկիրն ամայացաւ...

Ինչո՞ւ շուր խեղդեց կասուն։ Ինչո՞ւ խանութպանը սպաննեց շուր։
Ինչո՞ւ հովիւը սպաննեց խանութպանը։
Ի՞նչ տեսակ շուր էր հովիւին շուրը, ի՞նչ տեսակ մարդ էր խանութպանը,
ի՞նչ տեսակ մարդ էր հովիւը։
Խանութպանի՞ քե հովիւի գիւղացիներն են աւելի կոպիս ու վայրենի։
Ո՞րն է այս բոլոր դժբախտութիւններու իսկական պատճառը։

35. Կ Ա Ն Ա Ձ Ա Ղ Բ Ա Ր

է՛յ, կանա՛շ աղբար,
է՛յ, ճանա՛շ աղբար,
եկո՛ւր շողերով,
գուարթ շողերով,

բե՛ր ուրախութիւն,
գառն ու ուլ խայտու
խատուտիկ հաւքեր,
զրընկան երգեր.

բե՛ր անուշահոտ
ծիլ, ծաղիկ ու խոտ,
յորդ, պղտոր վտակ,
երկինք կապուտակ.

եկո՛ւր շողերով,
գուա՛րթ շողերով,
է՛յ, կանա՛շ աղբար,
է՛յ, ճանա՛շ աղբար.

Ինչո՞ւ կ'ըսեմք գարնանը «կանա՛շ աղբար»:
Ձմեռուան ի՞նչ աղբար կ'ըսեմք:

36. Մ Շ Տ Ա Կ Ա Ն Ճ Ա Մ Բ Ո Ր Դ

1.

Գարնան շողը դպաւ սարերու ձիւնին և ձիւնը կա-
ցուկ արտասուեց: Զինջ կաթիլը ինկաւ գետին, գրկուեց
ուրիշ կաթիլներու հետ ու գլորուեցաւ վար:

Կը գլորուին կաթիլները ու կը փսփսան:

— Ճամբա՛յ . . .

— Ասո՞նք ով են՝ կը վազեն. — մտածեց ձնծաղիկը,
հանեց գլուխը, տեսաւ պայծառ արեւը և ուրախութե-
անուշ բուրում արձակեց:

2.

Կը սահին ձիւնի կաթիլները, կը սահին անոնց բազմ-
թիւ թելերը, կը հանգիպին աղբիւրի կաթիլներուն ու
մըմջեն:

— Դո՞ւք ուրկէ կու գաք, քուրի՛կներ:

— Այնպէս նե՛ղ էր, այնպէս մո՛ւթ էր մեր ճամբան. — կը
ատասխանեն աղբիւրի կաթիլները. — գետնի տակ հազիւ
սգ գտանք իրար ու դուրս վազեցինք ակէն: Ի՛նչ լոյս է
այս, ի՛նչ ազատ: Մեր ընկերները շատոնց է առաջ են անցեր,
ըշտապենք անոնց ետեւէն:

— Մենք ալ կու գանք ձեզի հետ. — ըսին ձիւնի կաթիլները:

Ու կայտառ առուակը կարկաչելով սուրաց վար:

— Աս ի՛նչ աղմուկ է. մի՞թէ գարուն է արդէն. — ար-
նցան բողբոջները ծառերու ճիւղերուն և մուշտակներնին
սնել սկսան:

3.

Առուակը գրկուեցաւ առուակի հետ, ու խենթ գետակը
ըփրելով վիժեց քարէ քար՝ տանելով հետը աւազ, խիճեր
— չորցած տերեւներ:

Իր ընկերներուն հետ միասին կը թաւալէր մեր կա-
իլը, կը ցատկոտէր ու կը պոռար:

— Ճամբա՛յ...

Զաղացաւնը դուրս վազեց, շտապով կապեց նաւին
ուռը, որ գետակը ջաղացին անիւը չը կոտրէ:
Ճամբորդը զգո՛ւշ մօտեցաւ կամուրջին՝ մի՞ գուցէ ջուրը
անդած ըլլայ:

4.

Գետակը մէլ մըն ալ յանկարծ ինկաւ արտերը, քար ու
լազ կուտակեց հոս ու հոն և շուտով ալ դուրս եկաւ,
իացաւ իր նման խենթերու հետ:

Գետը ուռեցաւ, վարարեցաւ: Կատղեր էր. կը գլտորէր
հագին քարերը, արմատախիլ կ'ընէր դարեւոր ծառեր, կը
շրէր ափերը, կ'աւելէր տուններ, կը սրբէր այգիները:
Իր ընկերներուն հետ միասին կը դղրդար եւ մեր
աթիլը:

— Ճամբա՛յ . . .

Գիւղացին ու քաղաքացին յուսահատ իրար են անցեր,
ի՛նչ գետը կ'ըշտապէ դէպի ծով:

5.

Ուժեղ հովին տակ կը խորշումի ծովուն երեսը. ահագին
ալիքները կ'օրօրուին, կը շառաչեն ու կը փրփրին:

Մեր կաթիլը հեծեր է վիթխարի ալիքի մը ճիշտ կա-
տարը, ու ինչպէս կը ոստոստէր, ինչպէս կը խալտար, թե
թե՛ ու կայտառ:

Յանկարծ զգաց, որ կարծես փրթաւ ալիքին վրայէն
Արեւը այնպէս մեղմ կը շոյէր ու այնպէս անուշ վեր կը կանչէր
կաթիլը թեթեւ-թեթեւ կը բարձրանալ վեր, կը թռչի դէ-
պի կապոյտ երկինքը, դէպի պայծառ արեւը:

Կը թռչի, կը մօտենալ իրմէ առաջ վեր ելած քուրիկնե-
րուն ու կը կրկնէ անոնց հետ բարակ ամպին մէջէն:

— Ճամբա՛յ...

6.

Վերերը ամպը միացաւ ուրիշ ամպերու ու ծա՛նր կախ
ուեցաւ երկընքէն:

Ու այդ սև-սև թուխպերուն մէջ, շատ չանցած, սարսա-
փելի կռիւ ինկաւ. կը գոռգռալին, կը զարնէին, բոց ու կրակ
կը նետէին իրարու:

Մեր կաթիլն ալ գրգռուեր էր. կը նետուէր հոս ու հոն
կը դառնար, կը հրէր ու կը հրմշտկէր և անդադար կը պռուար
— Ճամբա՛յ...

— Ճամբա՛յ. — կ'որոտալին բոլոր կաթիլները միաբերան
եւ լանկարծ մեծ թափով կը թափին ցած, կը սլանա-
դէպի երկիր:

7.

Տեղաց անձրեւը պապական հողին վրայ:

Մեր կաթիլը ինկաւ արտի մը մէջ, նորածիլ հասկի մը ոտ-
քը: Հասկը թրթռաց ու կանչեց.

— Բարո՛վ եկար, մշտական ճամբորդ. ինչպէ՛ս կարօտ է
քեզի:

Հասկը ինչո՞ւ եր այդպէս կարօտ մեր կաթիլին:
Կե՛նա՛ս քե՛ր՝ քե՛ ինչպէս պիտի շարունակուի կաթիլին ճամբորդութիւնը
հասկի արմատին հանդիպելէն ետք:

37. Ա Մ Պ Ե Ր Ը

Գարունը եկաւ ամպերով,
ամպերը եկան անձրեւով.
անձրեւը տանիմ արտին տամ,
արաւը ինծի ցորեն տայ,
ցորենը տանիմ ջաղցին տամ,
ջաղացը ինծի ալիւր տայ,
ալիւրը տանիմ տաշտին տամ,
տաշտը ինծի խմոր տայ,
խմորը տանիմ թոնրին տամ,
թոնիրը ինծի հաց տայ.
հացը մեր մեծին, պզտիկին,
Աստծու օրհնանքն ամենքին:

«Բանի» ձեռքեր եւն աշխատե՛ր քու կերած հացդ պատրաստելու համար:

38. Ա Ռ Ի Ի Մ Ի Ե Ր Ա Ձ Ը

1.

Առիւծին կորիւնը փակուած էր վանդակին մէջ. Մռայլ
կը նայէր երկաթէ ամուր ձողերուն ետեւէն: Կարօտով կը
յիշէր իր հայրենի տաք անապատը, կը լիշէր՝ թէ ինչպէ՛ս
գիշերները աստղերու լոյսով իր մօրը հետ կ'իյնալին արա-
գավազ եղնիկներուն ետեւէն, թէ ինչպէ՛ս կը խաղար մօրը
քովիկը, ուրախ, իր քոյր ու եղբայրներուն հետ, արմաւենի-
ներուն տակը:

Անցա՛ն այդ բոլորը: Հիմա գազանանոցին մէջ բանտար-
կուած, տխուր կը նայէր հաստ ձողերուն ետեւէն:

Գիշեր էր: Շուրջը լուռ ու խաղաղ: Գազանանոցի բոլոր
գերիները՝ վագրը, արջը, գայլը, կապիկները, ջալամը, եղ-

ջերուհները, ամենքն ալ իրենց վանդակներուն մէջ, յարդի վրայ տարածուած՝ կ'սպասէին լուսնայուն։

Վերջապէս առիւծի ձագը յոգնած՝ գլուխը դրաւ թաթե. րուն վրայ ու քնացաւ։

2.

Գիշերուան մէկ պահուն յանկարծ գազանանոցի դուռը լայն բացուեցաւ ու ներս մտաւ անոր մայրը։ Ներս մտաւ հպարտ ու հզօր, կրակոտ աչքերը պտտցուց վանդակներուն վրայ ու տեսաւ . . .

Տեսաւ իր գաւակը։ Աչքերը փալատակեցին, մոնչեց, յարձակուեցաւ ու զօրեղ զարկով մը խորտակեց վանդակին ձողերը։

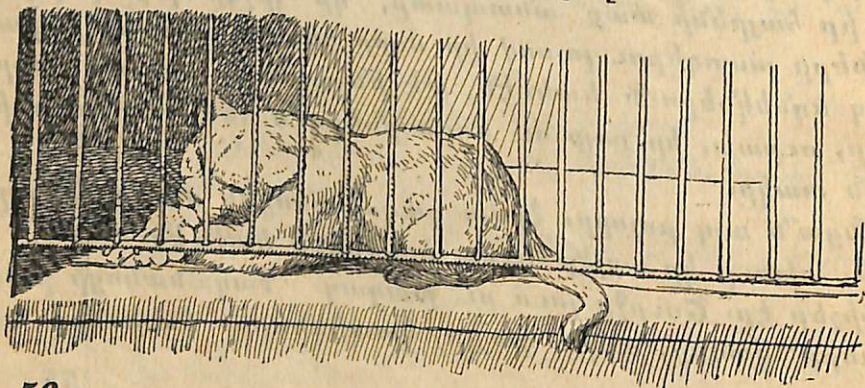
Կորիւնը երջանկութենէն ճչաց, վեր թռաւ ու նետուեցաւ, որ ինչալ մօրը գիրկը, դպաւ երկաթէ ձողերուն ու արթնցաւ։

Տեսաւ՝ երազի մէջ էր . . .

Գիշեր է։ Շուրջը լուռ ու խաղաղ։ Գազանանոցի գերիները՝ վագրը, արջը, գալը, կապիկները, ջալամը, եղջերուները, ամենքն ալ իրենց վանդակներուն մէջ, յարդին վրայ տարածուած՝ կ'ըսպասէին լուսնայուն։

Կորիւնը ձիգ ու երկար կը մոնչէր գիշերուան լուսթեան մէջ։

Ինչո՞ւ կը մոնչէր կորիւնը։

39. Մ Ա Ր Տ Ը

Այս խենթ ամսին մարտ կ'ըսեն, հանգիստ չունինք երեսէն.

այսօր ուրախ, մեղմ օրիկ,
վաղը աղմուկ, փոթորիկ.

առտուն կանուխ պայծառ օդ,
ճաշին մութ է, անձրեւոտ.

օր մը ի՞նչ ցուրտ, օր մը տաք,
հո՞ս բաց, իսկ հո՞ն ամպի տակ.

հոս կը խնդայ, հոն կու լայ,
ասանկ ալ խենթ բա՞ն կ'ըլլայ։

40. Կ Ա Ր Ծ Ե Մ

Գիւղացի մը իշուն թան բեռցած կ'երթար քաղաք։ Ճամբան կը պատահի մարդ մը։
— Բարե՛, հաճի՛ւ աղբար, — կ'ըսէ մարդը, — կարծեմ դուն վերի գիւղէն ես։

— Այո՛. — կը պատասխանէ գիւղացին։

— Կարծեմ թան է ձիուդ բեռցածը։

— Այո՛. — կը պատասխանէ գիւղացին։

— Կարծեմ գաւաթ մը տաս պիտի ինծի, որ ծարաւս կուտեմ։

— Ո՛չ. — կը պատասխանէ գիւղացին. — Ինչ կը կարծես՝ կարծէ, այդ մէկը մի՛ կարծեր։

Գիւղացին ինչո՞ւ մեծեց գաւաթ մը բանը։

41. ԹԷ ԻՆՉՈՒ ԿԸ ԾԱՂԿԻՆ ՄԱՆՈՒՇԱԿՆԵՐԸ

1.

Գարնան պայծառ առտու մը, երբ արեւը կը ծագէր շքեղ, երբ թռչունները կ'երգէին ուրախ ու հովը կը խաղար թփերուն հետ, անտառին մէջ բացուեցան թարմ ու անուշահոտ մանուշակները:

Ճերմակ ձնծաղիկները թփերուն տակէն ողջունեցին անոնց փթթիլը, գեղին գինեբրբուկը ժպտեցաւ անդիէն, շուրջը սկսան թրթռալ գոյն-գոյն թիթեռնիկներն ու ժիր մեղունները:

— Ի՛նչ հրաշալի մանուշակներ են. — բացականչեց փոքրիկ աղջիկը: — Կը քաղեմ, փունջ կը կապեմ ու կը դնեմ պատուհանս, ծաղկամանիս մէջը:

— Է՛յ, աղջի՛կ, չը համարձակիս իմ ծաղիկներս քաղելու. — տղզած մեղուն բարկացած: — Ատոնք ինծի համար են բացեր իրենց բաժակները ու հոն ինծի համար են քաղցր հիւթ մամբարեր, անուշ փոշի պատրաստեր:

2.

Մէջ ինկան ե՛ւ թաւամագ մեղունները, և՛ թիթեռները, և՛ բզեզները: Ամեն մէկը կը պնդէր, թէ՛ ի՛րն են այդ մանուշակները: Արեւը լսեց, խնդաց ու ըսաւ.

— Յիմարներ, ինչի՛ վրայ կը վիճէք. երկրիս երեսին սմեն ապրող բան ծներ է իմ լոյսէս ու ջերմութենէս. Ձէ՛ք հասկընար՝ որ բոլոր ծաղիկներն ալ իմինս են:

Աղջիկը կեցեր էր մէջտեղ շուարած. կը լսէր ամէնքն ալ ու չը գիտեր՝ որո՞ւն հաւտար:

Վերջապէս դարձաւ մանուշակներուն.

— Դո՛ւք ըսէք ինծի, սիրուն մանուշակներ, դո՛ւք ըսէք, ինչո՞ւ համար կը ծաղկիք, ինչո՞ւ համար կը բացուին ձեր հոտաւետ բաժակները, ինչո՞ւ համար կ'ապրիք:

Մանուշակները պատասխանեցին,

— Մենք կ'ապրինք ապրելու համար: Կը ծաղկինք ու սերմեր կը թողնենք, որ մեզմէ ետքն ալ ծաղկին ու ապրին մեզի նման մանուշակներ:

Արեւը իրաւունք ունի՝ ըսելու, քե՛ւ ամեն ապրող բան ծներ է իր լոյսէն ու ջերմութենէն:

42. ՄԱՆՈՒՇԱԿ

Կապոյտ գլխով, կանաչ ոտով,
ես ծաղիկ եմ անուշ հոտով.
Թէեւ տունկս փափրիկ է, ցած,
արօտներու մէջ պահւելած,
բայց իմ փունջս ամեն մէկ տուն,
ըլլալ աղքատ թէ մեծատուն,
կը գտնէ մարդ, թարմ ու զուարթ,
իբրեւ գարնան առաջին զարդ:

43. ՁԻՈՒՆՆԵՐ

Գիւղացին գարի կը ցանէր:

— Ատ ի՞նչ կ'ընես. գարին ինչո՞ւ հողին կը խառնես. —
տրտնջաց ձին. — Ի՞նչ կ'ըլլայ, ինծի տայիր՝ ուտէի, քան թէ
այդպէս կը փճացընես:

Տէրը ոչինչ չը պատասխանեց ու շարունակեց իր ցանը:

— Թէ ինծի տալ չես ուզեր, տո՛ւր իշուն: Ուտէ, ուժ
առնէ, որ բարձես, տանիս ջաղաց:

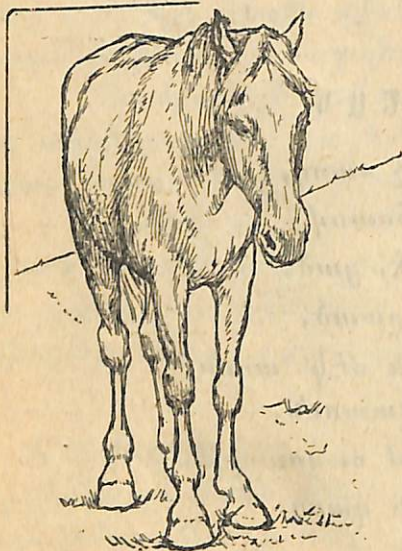
— Թէ իշուն ալ տալ չես ուզեր, տո՛ւր գոնէ հաւերուն.
Կ'ուտեն, քեզի համար հաւկիթ կ'ածեն:

Տէրը լուռ գարին շաղ կու տար աջ ու ձախ:

— Ինչո՞ւ պատասխան չես տար. — հարցուց ձին նեղացած:

— Քու պատասխանդ ամառը կու տամ. — ըսաւ գիւղացին:

Ամառը ի՞նչ պատասխան պիտի տայ գիւղացին:
Ուրիշ ի՞նչ կենդանիներ գիտես, որ զարի կ'ուտեն:

ՀԱՆԵԼՈՒԿՆԵՐ

(6)

Սեւ հինեմ,
կանաչ գործեմ,
դեղին կտրեմ:

(7)

Կով մը ունինք,
կը կթենք հեղ մը տարին,
տուած կաթը
կը վալկենք ամբողջ տարին:

44. ԱՐՕՐ

Ա՛յ, ծագեցաւ կարմիր արեւ,
տաք ու պայծառ է օրը,
դէ՛հ, քաշեցէ՛ք, սիրուն եզներ,
առաջ տարէք արօրը:

Սրտը վարենք, ահօս փորենք,
խոր ահօսներ հողին մէջ,
սերմը ցանենք, որ հունձ հնձենք,
խուրձեր դիզենք կալին մէջ:

Կու գալ ձմեռ, մենք վախ չունինք,
ուրախ կ'անցնի մեր օրը,
ուտելու միշտ պաշար ունինք,
լեցուն կ'ըլլայ մեր հորը:

Դէ՛հ, քաշեցէ՛ք սիրո՛ւն եզներ,
տաք ու պայծառ է օրը,
ա՛յ, ծագեցաւ կարմիր արեւ,
առաջ տարէ՛ք արօրը:

Ե՛րբ է գիւղացին ձմեռը սխուր: Յորեմէ զաւ, ուրիշ ի՞նչ բանի պա-
տար կը հաւաքէ գիւղացին ձմեռուան համար: Ե՛րբ կը հաւաքէ:

45. ԱՐԱԳԻԼՆԵՐԸ

1.

Փոքրիկ գիւղի մը ծայրը, բարձր
ծառի մը վրայ, արագիլները դրեր էին
իրենց բոյնը։ Մայրը նստեր էր չորս
ճուղիկները թեւերուն տակը առած,
իսկ քիչիկ մը հեռուն շէնքի մը տա-
նիքը պահապան էր կեցեր հայր արա-
գիլը։ Մէկ ոտքը վեր քաշած՝ տնկուել
էր ան ախպէս անշարժ, կարծես փայ-
տէ ըլլար շինուած։

Վարը փողոցը կը խաղային խուճի
մը երեխաներ։ Արագիլը աչքերնուն
ինկաւ թէ չէ՝ անոնցմէ մէկը սկսաւ
արագիլի հին երգը, ու ամբողջ խուճի
ալ անոր հետ։

«Հէ՛յ, արագի՛լ, գնա տուն.
ի՛նչ ես կեցեր ցից, արթուն.
կնիկդ, տես բոյնին մէջ
կ'օրուի հանգիստ քունին մէջ.
Զէ՛, ճար չը կայ՝ կը մորթեն,
չորս ձագերդ ալ կը քերթեն,
չորսն ալ ալ աղուոր մը աղեն,
աղեն-մաղեն ու կախեն...»

— Մայրի՛կ, կը լսե՞ս, տղաքը ի՛նչ կ'երգեն.— ճւճւացին
փոքրիկ ձագուկները.— Կ'ըսեն մեզի կախեն պիտի։

— Դուք ձեր քունը քնացէք. ոչինչ ալ չըլլար.— պատաս-
խանեց մայրը։

Բայց երեխաները կը շարունակէին երգել ու արագիլնե-
րը չարացնել։

— Մի՛ վախնաք, փոքրիկներա. — սիրտ կուտար

մայրը.— նայեցէ՛ք, հալրիկը ինչպէս հանգիստ կեցեր է, ան
ալ մէկ ոտքին վրայ։

— Ա՛խ, մե՛նք շատ կը վախնանք.— ըսին ձագուկները
ու գլուխնին ետ քաշեցին բոյնէն ներս։

2.

Միւս օրը, երբ տղաքը նորէն հաւաքուեր էին խաղալու,
կրկին հնչեց հին երգը։

«Զէ՛, ճար չը կայ՝ կը մորթեն.

Զորս ձագերդ ալ կը քերթեն...»

— Ուրեմն իրա՞ւ մեզի մորթեն պիտի.— հարցուցին ձա-
գուկները։

— Է՛, ինչե՛ր կը խօսիք.— բացականչեց մայրը.— Դուք
պէտք է մեծնաք, թռչիլ պիտի սորվիք։ Ետքը միասին կը
թռչինք դաշտերը, գորտերուն հիւր կ'երթանք։ Մեզի տես-
նեն թէ չէ՝ խորը գլուխ կու տան անոնք ու կը հրամցնեն.
«Եկա՞ք, եկա՞ք. եկէ՛ք, եկէ՛ք, եկէ՛ք»։ Մենք ալ կ'ըսկսինք ու-
տելու. այնպէս քէ՛ֆ ընենք որ...»

— Իսկ ե՞տքը.— հարցուց փոքրիկներէն մէկը։

— Ետքը կը հաւաքուինք այս կողմերու բոլոր արագիլ-
ներս ու կ'ըսկսինք մեր աշնան վարժութիւնները։ Զէ՛ որ
պէտք է լաւ թռչիլ գիտնաք. ատիկա շատ կարեւոր բան է։
Ով լաւ թռչիլ չիմանայ՝ մեր խմբապետը կտուցով կը սատ-
կեցնէ։

— Վա՛յ.— բացականչեցին ձագուկները։

— Հապա՛.— շարունակեց մայր արագիլը։ — Աշնան
մեծ վարժութիւններէն ետքը թռչինք պիտի սարերու ու ան-
տառներու վրայով, հեռու հեռու, դէպի տաք երկիրները։
Հոն մեծ գետեր կան, ահագին ճահիճներ կան, մէջը լեցուն
գորտ. մտի՛ր ցեխը ու կե՛ր՝ ինչքան որ կ'ուզես։

— Ա՛, — բացականչեցին ձագուկները։

— Հապա՛. կը տեսնէ՛ք, Եւ երբ հոն ալդպէս հրաշալի է,

հոս անպէս ցուրտ կ'ըլլայ, որ ամպերը կը սառչին ու կտոր-կտոր, ճերմակ-ճերմակ կը թափին վար:

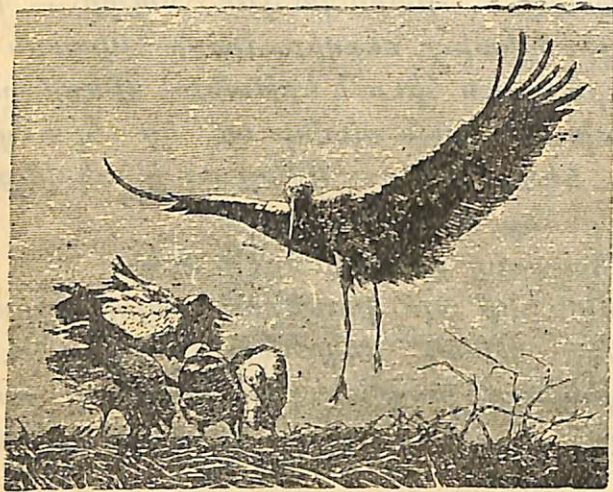
Արագիւր իբրեւ թէ ըսել կ'ուզէր՝ «ձիւն կու գայ»:

— Այդ չար տղա՞քն ալ պիտի սառչին ու կտոր-կտոր վա-
թափին. — հարցուց ձագուկներէն ամենէն վախկոտը:

— Զէ՛, բայց ատոր նման բան մը Պէտք է փախչին, մըտ-
նեն իրենց մոլթ ու պզտիկ սենեակները ու մկներու նման
պահւելոյն:

— Օխ. — բացականչեցին ձագուկները բոլորը մէկ բե-
րան:

3.

Անցաւ ատեն մը
Փոքրիկ արագիւ-
րները արդէն այնքան
մեծցեր էին, որ կը
կենային բոյնին մէջը
և կը դիտէին իրենց
չորս կողմը:

Հայր արագիւր ա-
մէն օր անոնց համար
գորտեր կը բերէր,
փոքրիկ օձեր և այլ
տեսակի ուրիշ համեղ
պատառներ, ինչ որ

կտուցը իյնար: Եւ շարունակ զանազան պատմութիւններ
կ'ընէր ճահիճի մասին:

— Դէ՛, ժամանակ է վերջապէս. պէտք է թռչիլ սորվի՞ք
թէ չէ. — ըսաւ օր մը մայր արագիւր:

Ու չորս ձագուկներն ալ պէտք է դուրս գային բոյնէն:
Զորսն ալ կեցեր էին բոյնին եզերքը, կը բանային թեւերնին
կը թափահարէին, բայց կը վախնային՝ ցած իյնան:

— Նայեցէ՛ք ես ինչպէս կ'ընեմ. — կը սորվեցընէր մայրը.
Գլուխնիդ այսպէս առաջ կ'երկընցնէք, ոտքերնիդ ալ այսպէս
ետ: Մէ՛կ-եջկու, մէ՛կ-երկու: Ա՛ս է, որ կեանքի մէջ ձեզի
պահէ պիտի:

Թուաւ ինքը կտոր մը Փոքրիկներն ալ փորձեցին ու
թրը՛մբ, թրը՛մբ, կէս մը թռան, կէս մը ինկան քովի տանիքը:

— Ես չե՛մ ուզեր թռչիլ. — ըսաւ փոքրիկներէն ամենէն
վախուկը ու ետ քաշուեցաւ, բոյնը. — ինծի պէտքը չեն ո՛չ
ճահիճը, ո՛չ տաք երկիրները:

— Կ'ուզես որ ցուրտէն փայտանաս, հա՞, երբ ձմեռը
գայ: Թէ՞ կ'ուզես որ տղաքը բռնեն քեզի մորթեն, քերթեն,
աղեն ու կախեն: Լա՛ւ. կ'ուզե՞ս՝ կանչեմ. — բարկացաւ
մայրը:

— Զէ՛, չէ՛, մի՛ կանչէր. — ճշաց փոքրիկը. ճիգ մը ըրաւ,
ու ինքն ալ իր եղբայրներուն քովն էր տանիքին վրայ:

4.

Երեք օր ետքը ձագերը քիչ մը թռչիլ սորվեր էին և
արդէն կը կարծէին, թէ հա՛ իրենք ալ կարող են բարձր սա-
ւառնիլ օդին մէջ, թեւերնին փռել ու հանգստանալ, ինչպէս
որ հայրիկը կ'ընէր:

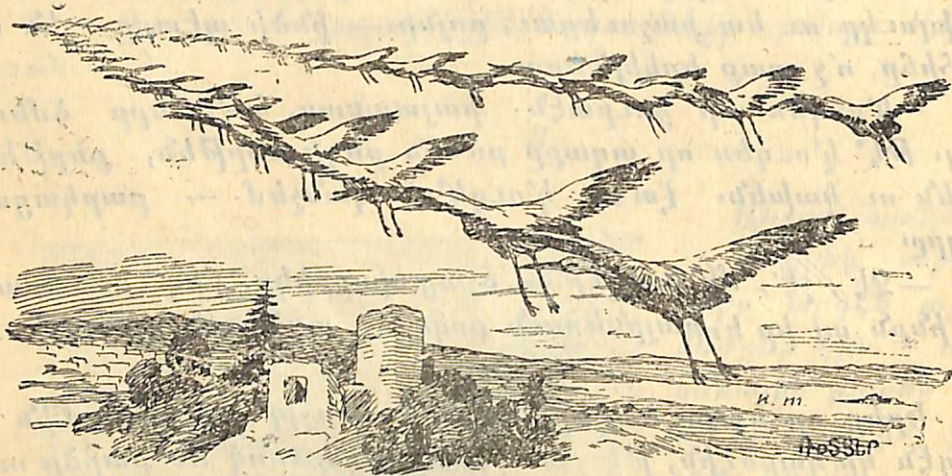
Ու կը փորձէին, բայց իսկոյն գլուխ-կոնծի կը թաւալէին
վար ու կ'ըստիպուէին արագ-արագ թեւերնին շարժելու:
Վարը փողոցէն կ'անցնէին երեխաները ու կ'երգէին ի-
րենց հին երգը:

— Մայրի՛կ, հիմա տեղը չէ՞, որ ցած թռչինք ու ատոնց
աչքերը հանենք. — հարցուց ձագերէն մէկը:

— Դուք ձեր բանին կէցէ՛ք. — պատասխանեց արագիւրը. —
Այս ձեր ըրածը շատ աւելի կարեւոր բան է: Մէ՛կ. երկո՛ւ,
երեք: Թռչինք ա՛յ, զանգակատան շուրջը: Հիմա ալ ձա՛խ,
մէ՛կ, երկո՛ւ երեք: Ա՛յ, այդ մէկը հաւնեցայ: Ասանկ որ եր-
թալ՝ վաղը ձեզի կը տանիմ ճահիճ: Հոն ուրիշ շատ արագիւ-
րներ ալ կան. այնպէս մը ըրէ՛ք, որ ամենքն ալ ձեզի հաւնին.
ըսեն՝ աս ի՛նչ լաւն են այս պզտիկները, աս որո՞ւնն են:

—Իսկ այն անպիտան տղաներէն մեր վրէժը հանելու չե՞նք.— հարցուց նորէն ձագերէն մէկը:

—Թողէ՛ք երգեն, ինչքան կ'ուզեն: Չէ՞ որ դուք թռչիք պիտի դէպի ամպերը, պիտի երթաք տաք երկիրներ, իսկ անոնք հոն պէտք է մըսին: Ոչ կանաչ տերեւ են ունենալու, ո՛չ ալ զորտ:

46. Ա Ր Ա Գ Ի Լ

Արագի՛լ, բարո՛ւժ եկար,
հա՛յ, արագի՛լ, բարո՛ւժ եկար,
մեզի գարնան նշան բերիր,
մեր սրտերը ուրախ ըրիր:

Արագի՛լ, դուն երբ գացիր,
դուն երբ մեզի թողիր գացիր,
հա՛, փչեցին բուք ու բորան,
ծաղիկները բոլոր կորան:

Արագի՛լ, բարո՛ւժ եկար,
հա՛յ, արագի՛լ, բարո՛ւժ եկար,
շինէ՛ բոյնըդ դուն մեր ծառին,
մեզի կեցիր ամբողջ տարին:

47. Հ Ա Տ Ի Կ Ի Չ Ա Ր Թ Ն Ո Ւ Մ Ը

Ցորենի հատիկը պառկած էր հողին տակ:
Եւ հատիկին մէջ խոր քուն էր մտած փոքրիկ սաղմը:
Խոր քուն էր մտած ամբողջ ձմեռը:
Գարնան արեւին շոքը եկաւ ու կանչեց.

—Արթնցի՛ր, գարուն է:
Եւ հատիկին մէջ արթնցաւ սաղմը: Արթնցաւ, սաստիկ քաղց զգաց եւ սկսաւ ծծել իր քովի պաշարը:
Ծծեց, ծծեց ու մեծցաւ. պատռեց պարուրները ու խրեց արմատները փափուկ հողին մէջ, նոր կերակուր որոնելու:
Իսկ արեւի ջերմութիւնը շարունակ վեր կը քաշէր ու սաղմը կը ձգտէր դէպի այդ ախորժիկ ջերմութիւնը, դէպի վեր:

Ձիգ եկաւ, ձիգ եկաւ ու յանկարծ անոր զաւար ծիւը զուրս նայեցաւ հողի մը կոշտին տակէն:
Ի՞նչ տաք էր, ի՞նչ պայծառ և ինչպէ՞ս աղատ իր շուրջը:
Առտուան հովիկը քնքուշ զգուեց, դրաւ ցօղի կաթիլ մը անոր կիսաբաց թերթիկին վրայ ու փսփսած:
Բարի լոյս:

Այդ ծիւը ասկի ետք ինչպէ՞ս պիտի մեծնայ եւ ի՞նչ պիտի դառնայ:
Ցորենէն զառ ուրիշ ի՞նչ հացաբոյսեր գիտես:
Հացաբոյսերն ու խոտերը ինչքան ժամանակ կ'ապրին:

Հ Ա Ն Ե Լ Ո Ւ Կ

(8)

Բռնեմ ափովս,
շաղ տամ թաթովս,
մեռնի տարով,
ապրի բարով:

48. Ա Ք Լ Ո Ր Ն ՈՒ Մ Ա Ր Գ Ր Ի Տ Ը

Օրին մէկը աքլոր մը
երբ որ աղբը կը խառնէր,
գտաւ հատ մը մարգրիտ,
որ աղբին մէջ կը փայլէր:
Կտցեց, դարձուց, որ տեսաւ՝
«Ի՞նչ ոչինչ բան է, ըսաւ,
վա՛յ տամ մարդուն, վա՛յ խելքին,
այս խենթ բանին կու տայ գին,
ինծի համար մէկ գարին
արժէ ասանկ հագարին»»

Ինչո՞ւ աքլոր մարգրիտ գին չը տուաւ:
Իսկ մա՞րդը ինչու գին կու տայ:

49. Մ Ժ Ղ ՈՒ Կ Ը

1.

Ոչ ոք չը տեսաւ, թէ ինչպէս աշխարհք եկաւ փոքրիկ
մօտեղը:

Արեւ օր մըն էր: Աչքը բացաւ, նայեցաւ չորս դին ու
բացականչեց.

— Ի՞նչ լաւ է:

Իսկոյն ոտիկները քսեց իրարու ու թռաւ. կը թռչէր ու
կ'ուրախանար ամեն բանի վրայ: Իսկ վարը, խոտը այնպէս
սիրուն կանաչ էր և խոտին մէջ կիսովին պահւումս կակա՛ւ
մը կը ժպտէր ու կը ժպտէր:

— Եկո՛ւր ինծի. — կը կանչէր ծաղիկը:

Մօտեցաւ իջաւ ծաղիկին վրայ, ծծեց անոր հիւթը ու ըսաւ.

— Ի՞նչ լաւ է. և այս բոլորը ի՞մա է:

Դեռ խօսքը բերանն էր, որ բռնացնելով եկաւ բրդոտ բոռը՝

— Բը՛ռու... ատով է
նստեր ծաղիկի վրայ, բը՛ռու...
ատ ո՞վ կը խմէ ծաղիկի
քաղցր հիւթը. բը՛ռու...
Անդին կորսուէ, անպիտան
մօզուկ:

— Կեցի՛ր, ա՞ս ինչ տեսակ
բան է. — տղտղտ մօզուկը.
չէ՞ որ այս բոլորը ի՞մա է:

— Բը՛ռու... չէ՛, ի՞մա է:

2.

Մօտեցաւ խոտի մը վրայ, կը լցէր ծաղիկի հիւթովը թաթ-
խուած տոտիկները ու բարկացած կ'ըսէր.

— Ինչպէ՛ս կուպիտ էր այդ բոռը, զարմանալի բան է.
Ձէ՞ որ այս բոլորը ի՞մա է, արե՛ւն ալ, խո՛տն ալ, ծաղի՛կն ալ:

— Ո՛չ, ներեցէ՛ք, ի՞մա է. — խօսեցաւ թաւ ու գիրուկ
ճիճու մը, որ վեր կը սողար խոտի ձողունին վրայով:

Մօտեցաւ նկատեց, որ ճիճուն թռչիլ չգիտէ ու համար-
ձակ ձայնը բարձրացուց:

— Ներողութի՛ւն, բարեկա՛մ, կը սխալիս. բոլորը ի՞մա է,
բայց ոչինչ, դո՛ւն ալ կեր, ես քեզի չե՛մ արգիլեր:

— Աղէ՛կ, աղէ՛կ, նայէ՛ որ խոտիս չդպչիս. հոս ձեզմէ
այնքա՛ն կայ որ. Շարունակ կը տըզզաք ու կը թռչկոտիք:
Դուք թեթեւամիտ ժողովուրդ էք, իսկ ես ծանրաբարոյ ճի-
ճու: Դէ, հայտէ՛, ե՛րթաս բարով:

Մժղուկը թողեց ու թռաւ. թռաւ հեռո՛ւ, տեսաւ ջուր.
— Այս մէկը ի՛մս է ու ի՛մս, այս ջուրը: Ա՛խ, ի՛նչ
լաւն է, հոս խոտ ալ կայ, ծաղիկ ալ:

Եւ ահա՛ կը թռչին ամեն կողմէ ու կու գան ուրիշ մըժ-
ղուկներ ալ:

— Բարի օր, քուրի՛կ:

— Աստծու բարին, քուրիկներ: Ատ ո՞ւր կը թռչիք:

— Կը խաղանք: Դուն ալ եկո՛ւր մեզի հետ: Այնպէս ու-
րախ ենք որ...

Ու գացին կը խաղալին ջրին վրայ, կը թռչէին, կը տըզ-
զալին, պտոյտներ կ'ընէին:

Յանկարծ, պըժժ, ինչ-
պէս որ մէկը քար մը նետէ,
ճնճղուկը ինկաւ մժղուկ-
ներուն մէջ ու անցաւ:

— Վա՛յ, վա՛յ, — ժըւ-
ժըւացին բոլորը ու ցրիւ
եկան ասդին-անդին:

Մէյ մըն ալ երբ ուշքի
եկան, տեսան՝ շատերն
էին պակսեր:

— Ա՛խ, անզգա՛մը. — կը հայհոյէին ծեր մժեղները. — ամ-
բողջ տասը հոգի ոչնչացուց:

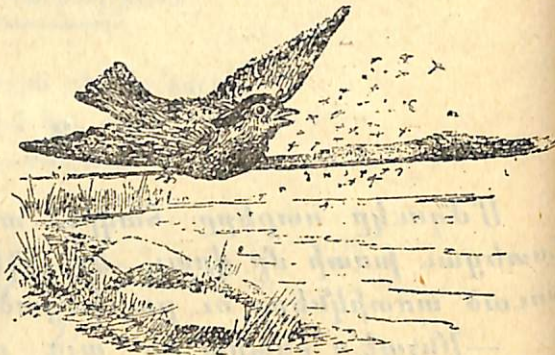
«Վա՛հ, տա՛սը հոգի. ասիկա բռնէն ալ անցաւ:»

4.

Մեր մժղուկի սիրտը ահ ինկաւ: Միւս նորեկուկներուն
հետ միասին մտաւ ճահիճի խոտերուն մէջտեղուանքը ու
ձայնը քաշեց:

Բայց հո՛ս ալ ուրիշ փորձանք մը: Երեք մժղուկ ձուկը
կերաւ, երկու հատ ալ գորտ մը տարաւ:

— Այս տեսակ ալ բա՞ն կ'ըլլայ. — զարմացեր մնացել

էր մեր մժղուկը. — Միթէ կարելի՞ է այսպէս ապրիլ:
Գիշերը ինկաւ, մութը վրայ հասաւ ու բոլոր մժղուկնե-
րը մտան եղէգնուտի տաք տեղերը ու պահւեցան:
Վերը երկինքը լեցուեցաւ աստղերով, լուսինն ալ ծա-
գեցաւ ու այս ամենը միասին ցոլացին ջրին մէջ:

Այնպէս սիրո՛ւն էր:

— Ա՛խ, իմ լուսնեա՛կս, իմ աստղե՛րս . . . — շընչեց, մըժ-
ղուկը, բայց վախէն այնպէս կամաց շընչեց որ ոչ-մէկը չը լսէ:
— Ա՛խ, իմ աստղե՛րս... — կրկնեց կամացուկ ու քունը
տարաւ:

Մժղուկը ինչո՞ւ այդպէս կամաց կ'ըսէր վերջը, քե բոլորն իրն է:
Ի՞նչ նմանութիւն կայ այս պատմութեան ու 58րդ երեսի մուշակի պատ-
մութեան մէջ:

Ուրիշ ո՞վ կը կարծէ, քե բոլորը իրն է ու իրեն համար:

Ի՞նչ բան է այդ «բոլորը»: Որո՞ւնն է այդ «բոլորը»:

1.

Սերմ կը ցանէր գիւղացին
իր պարտէզը, ցանոցին:
Արջը եկաւ: «Բարեւ քեզ.
հոտ միս-մինակ ի՞նչ կ'ընես.
եկո՛ւր, ա՛յ մարդ, միանանք,
մէկտեղ ընենք վար ու ցանք.
վար ու ցանքը մեր կիսրար,
հունձն ալ ընենք հաւասար»:

— Սէքի՛ս վրայ, ա՛րջ աղբար,
օտար չենք, ա՛, մենք իրար.
կ'ուզե՞ս, ա՛յ, այս անգամը
ցանենք մօտիս շաղգամը:
Քեզի փիրն ու ցօղունը,
արմատն ինծի՛ հողունը:

2.

Խոշոր, քաղցր շաղգամը
լաւ ուռեցաւ աշնանը:

Արջ աղբարն ու գիւղացին
շաղգամն հողէն հանեցին,
աղբարն առաւ փրերը,
արմատներն ալ ընկերը:
Արջը տեսաւ՝ խաբուեցաւ,
մարդուն դէմը լարուեցաւ.
«Ինծի խաբէ՞ գիւղացին.
կեցի՛ր, ես միւս ցանողին

անոր կու տամ ցօղունը,
ինծի կ'առնեմ հողունը:

3.

Յաջորդ տարին ցանոցին
արջին ըսաւ գիւղացին.
— Աղբար, նորէն գուն ու ես
եկո՛ւր ցանենք կէսուակէս:
Արջը թէ՛ «Հա՛, շատ բարի
միայն անշուշտ այս տարի

քեզի փիրն ու ցօղունը,
արմատն ինծի՛ հողունը»:
— Համաձայն եմ ես նորէն.
այս հեղ ցանենք մենք ցորեն.

Բանը յաջող էր մարդուն,
արջ աղբօր հետ գնաց տուն,
ցորեն լեցուց տոպրակը
տուլաւ անոր շալակը
ու ցանեցին շուտ արտը
բրդոտ աղբարն ու մարդը:

4.

Երբ հնձեցին լունիսին
ընկերները միասին,
հասկերն առաւ գիւղացին,
իսկ ի՞նչ տանէր սարեցին:

Արջը տեսաւ, որ նորէն
խաբեց մարդը անօրէն,
արդէն սաստիկ բարկացաւ,
թքեց, անկէ հեռացաւ.
ու այն օրէն ո՞ր ունի,
շա՛տ է մարդուն թշնամի:

Ուրիշ ի՞նչ բոյսերու արմատները կուտեն:
Իսկ ի՞նչ բոյսերու փոքրն ու ցօղունը:

51. ԿԱՐՄՐԱԿԱՏԱՐԸ

Աստուած թռչունները երբ կ'ըստեղծէր՝ ոտքեր տուաւ,
որ ոստոստեն, թեւեր տուաւ, որ թռչին, կտուց տուաւ, որ
կտցեն, կտցեն, ուտեն ու երգեն:

Եւ երբ բոլոր թռչունները պատրաստ կեցած էին անո՞ր
չորս կողմը, Աստուած բացաւ իր ներկերուն տուփը եւ սկսաւ
գոյն-գոյն ներկել անոնց փետուրները:

Աղաւնին եղաւ կապոյտ, դեղձանիկը դեղին, ագռաւը
սև, ճալը ճերմակ, և այսպէս բոլոր թռչունները ներկեց
Աստուած ու գոյնգոյն զարդարեց:

Մնաց միայն մէկը, որ չէր ուզած ուրիշները հրմշտէ
ու առաջ անցնի. երբ վերջապէս ան ալ մօտ եկաւ՝ ալ ներկ
չէր մնացեր. Աստուած բոլոր գոյները հատեր էին:

Մնացեր էին պարապ ամանները:

Խեղճ թռչունը լալ սկսաւ, որ բոլոր թռչունները սիրուն-
սիրուն փետուրներ ունին, իսկ ինքը ոչ:

— Մի՛ լար, — ըսաւ Աստուած. — բան մը կ'ընենք. Ա-
մաններուն պատերուն դեռ քիչիկ մը մնացեր է. Մօտեցի՛ր,
նայիմ:

Ըսաւ, առաւ վրձինը ու բոլոր ամաններէն մնացած ներ-
կերը քսեց, քսմսեց թռչունի փետուրներուն:

Հո՛ս կապոյտ, հո՛ն գորշ, կտո՛ր մը դեղին, կտոր մը կա-
նաչ, մէկ կէտը ճերմակ, միւս կէտը սև, գլուխն ալ կարմիր.
ու ստացուեցաւ անա՛ մեր խալտաբղէտ կարմրակատարիկը:

ՀԱՆԵԼՈՒԿ

(9)
Հաւկիթ կ'ածէ՝ հաւ չէ,
խոտ կ'արածի՝ տաւար չէ,
կը կռկռայ՝ կաքաւ չէ,
ան ի՞նչ է:

Թ Ռ Չ Ո Ւ Ն Ի Մ Ը Մ Տ Ա Ծ Մ Ո Ւ Ն Ք Ը

Առաջ կ'ապրէի փոքրիկ տան մը մէջ
առատ ու անփութ.
աշխարհքը ինծի կ'ուր էր անվերջ,
կեդեւը կ'ապոյտ:
Այդ փոքրիկ տունէս հազիւ դուրս եկած՝
բոյնս տեսայ ես.
ըսի՝ աշխարհքը յարդէ է շինուած,
ու շինուած մօրմէս:
Օր մըն ալ բոյնէն գլուխս հանած
կը նայիմ չորս դին.
տեսնեմ՝ աշխարհքը տերեւէ շինուած,
մեր բոյնը սրտին:
Հիմա կը թռչիմ, կ'երթամ սրընթաց
հեռու, վեր ու վար,
բայց թէ աշխարհքը ինչէ է շինուած,
ալ չեմ հասկընար:

Ինչպէ՞ս պիտի մտածեմ արտօսիկը, ձիծեռնակը:
Ուրիշ ի՞նչ կենդանի գիտես, որ ձուկ կը ձնի:

53. Ա Ն Ճ Ո Ւ Ն Ի Ճ Ո Ւ Տ Ի Կ Ը

1.

Երեք շաբաթ էր, թուխսը չէր ելներ հաւկիթներուն
վրայէն: Տասներկու բրդոտ ճուտիկներ դուրս էին եկեր
արդէն, մնացեր էր միայն կանաչաւուն փոքրիկ հաւկիթ մը:
Վերջապէս առտու մը թուխսը նկատեց, որ հաւկիթին
ներսէն մէկը թրք-թրք կը զարնէր: Սաստիկ ուրախացաւ,
խսկոյն կոտորեց հաւկիթը կտուցով ու մէջէն դուրս եկաւ
ճուտիկը:

Բայց նորեկը նման չէր իր միւս եղբայրներուն ու քոյ-
րերուն: Աւելի բրդոտ էր, աւելի դեղին, ոտիկները կարճ-
կարճ, գլուխը լայն, կտուցը տափակ:

«Սա ի՞նչ անճոռնի» մտածեց մայրը, քիչ մը տխրեցաւ,
բայց շուտով ինքզինքին սիրտ տուաւ, թէ՛ «Ոչինչ, կը մեծ-
նալ, կ'աղուորնալ»:

2.

Ժողվեց իր բոլոր ճուտիկները ու հպարտ-հպարտ
կուրծկալով՝ ելաւ բակը: Փոքրիկները արագ ու աշխուժ

կը վազվզէին իր շուրջը. միայն նորածինը կը քայլեր ծանր ու օրօրուելով:

Մայրը տարաւ անոնք առուին ափը, որ քուշուշ ընեն: Անճոռնի ճուտիկը շուրջ տեսնելուն պէս՝ ինկաւ մէջը:

Մայրը սարսափած կը ճշար, կը կանչէր ու թեւերը թափահարելով կը նետուէր դէպի շուրջը: Միւս ճուտիկներն ալ կը ծւծւային, կը վազվզէին ասդին-անդին:

—Օգնեցէ՛ք, օգնեցէ՛ք, աղբարիկը խեղդուի պիտի:

3.

Ամբողջ բակը իրար անցաւ:

Հաւերը կը կշկշային, աքլորը բարձր ծղրղաց, փքուած հնդկահաւն ալ ամուր-ամուր կը դուտդուտար:

Իսկ անճոռնի ճուտիկը թեթեւ մը կը շարժէր իր թաղանթաւոր թաթերը ու հանգիստ կը լողար ջրին երեսը:

Պառաւ մամը լսեց թուխսի ճիչն ու բակի աղմուկը. դուրս վազեց, տեսնէ՝ ինչ է պատահեր, չըլլայ թէ ուրուր երեւցած ըլլայ:

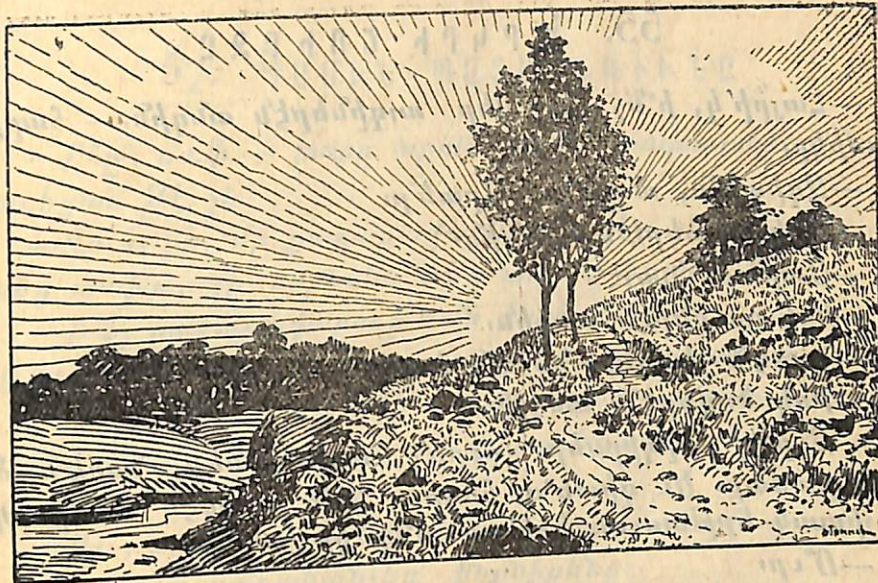
Ու տեսաւ թէ չէ՝ գարկաւ ծունկերուն:

—Վա՛յ, կուրանա՛մ ես. աս ի՞նչ եմ ըրեր. հաւին տակը բաղի ձու եմ դրեր:

Եթէ թուխսը ոչ թէ հաւ, այլ բադ եղած ըլլար, անոր աչիքն այդ նուսիկներէն քանի՞ հասր անճոռնի պիտի երեւային: Ինչո՞ւ:

Ինչո՞ւ բադիկը կրնայ լող տալ, իսկ հաւերը՝ ոչ:

Ինչպէ՞ս կ'ըլլար այս պատմութիւնը, եթէ պառաւը այդ միեւնոյն քաւ-երեք հաւկիթները քիսկան բադի մը տակ դրած ըլլար: Պատմե՛ք:

54. Տ Ղ Ա Ն Ո Ւ Ա Ր Ե Ի Ը

—Արե՛, նորէ՛ն դուրս կը մեկնիս,
լեռան ետին ի՞նչ գործ ունիս:
Կեցի՛ր քիչ մը լեռան կողին,
դեռ չեմ ուզեր ես անկողին,
ես դեռ զուարթ խաղալ կ'ուզեմ,
զով պարտէզին մէջ վազվզեմ:

—Լեռան ետին, ա՛յ, ժի՛ր տղայ,
քեզի նման պատիկ շատ կայ,
որ կ'ըսպասեն իմ երթալուս,
խոր քուն էին մինչև ի լոյս,
անոնք նոյնպէս խաղալ կ'ուզեն,
զով պարտէզին մէջ վազվզեն:

Ինչպէ՞ս է, որ միեւնոյն ասեմ տեղ մը նոր կ'երթան անկողին, իսկ ուրիշ տեղ մը արդէն կ'ելնեն անկողնէն:

55. ԵՐԿՐԻ ՇՈՒՐՁԸ

—Հայրի՛կ, ի՞նչ կայ մեր այգիներէն անդին. — հարցում
Յասմիկը:

—Չգիտե՞ս, աղջի՛կս: Արտե՛ր:

—Իսկ արտերէ՞ն անդին:

—Օարե՛ր: Նայէ՛:

—Իսկ սա՞րերէն անդին:

—Նորէ՛ն լեռներ, նորէ՛ն ձորեր, ծովե՛ր:

—Իսկ ծովերէ՞ն անդին:

—Ուրի՛շ երկիրներ, ուրի՛շ աշխարհներ, նորէ՛ն ծով
նորէն ցամաք: Եւ գիտե՞ս, հոգի՛ս, եթէ այդպէս ճամբորդեմ
շիւփ-շիտակ երթաս ու երթաս՝ ո՛ւր կը հասնիս:

—Ո՛ւր:

—Ճիշտ հո՞ն, ուր հիմա կեցած ես:

—Վա՛հ. — զարմացաւ Յասմիկը:

Խնձորին վրայ նստել էին երկու ճանճ. մէկը ճամբայ ինկաւ, ուղի
գծով գնաց ու գնաց միտ առաջ: Ո՛ւր հասաւ: Դիտե՞ս՝ ինչ ձեւ ունի երկիրը:

56. ՈՒՇԱՑԱԾ ՃԱՄԲՈՐԴ

Է՛յ, դուն ճամբորդ, ո՛ւր կ'երթաս,
մու՛թ գիշեր է, ուշ արդէն:

Նայէ՛, քեզի կը կանչէ

վառ ճրագը խրճիթէն:

Վա՛ր դիր բեռդ, է՛յ ճամբորդ,

մու՛թ գիշեր է, ուշ արդէն:

Վերի ճամբորդը ինչո՞վ կ'երթար: Ի՞նչ տեղերով կ'երթար:
Դուն ալ ճամբորդած է: Ճանապարհին գիշերը ո՛ւր էս իջած:
Ինչո՞վ էս ճամբորդած:

57. ԳԱՄԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

—Ըհը՛, ո՛ւֆ. — խորը տքած գամը՝ տախտակին կուրծքը
խրուեցաւ թէ չէ:

—Վա՛հ, քիչ մը քաղաքավարի. այդպէս չեն սեղմեր. — բո-
ղոքեց տախտակը՝ նորեկին տեղ տալով ծոցին մէջ:

—Ի՞նչ քաղաքավարութեան ժամանակ է, գլուխս ջար-
դեց այդ անիծածը. — վրայ տուաւ գամը չարացած:

Իսկ երբ մուրճի վերջին հարուածը անցաւ ու գամի
գլուխը քիչ մը հանգստացաւ, փոխուեցաւ և անոր տրամադ-
րութիւնը:

—Դէ՛, ասկէ ետքը երեւի կը հանգստանամ. այսպէս ալ
չարչարանք. — բացականչեց ինքնիրենը:

—Չարչարա՛նք, չարչարա՛նք. մարդ իմանալ՝ ի՞նչ բանի
վրայ էք դուք, գամերդ, որ բոլորդ ալ շարունակ այդպէս կը
տրտնջաք. — զայրացաւ տախտակը: — Չարչարանքը, ա՛յ, մի՛ն
է. այնքան կը տաշեն, կը տաշտշեն, հոգի՛ կը հանեն. ետքն
ալ ամեն կողմէն կը ծակծկեն. թէ չէ՛՝ ձեզի՞ ինչ է եղեր:

—Կը կարծե՞ս. — պատասխանեց գամը. — այդպէս չէիր
խօսիր, եթէ գիտնայիր՝ ո՛ւրկէ կուգամ և ինչե՛ր է անցեր
չլիէս:

—Ո՛ւրկէ կու գաս որ:

—Մու՛թը աշխարհէն:

—Մու՛թը աշխարհէ՞ն:

—Է՛յ, այս քանի՞ հազար տարի է թաղուած էի գետնին
տակը քարերու հետ միասին:

—Հապա ինչպէ՞ս դուրս եկար:

—Ես ի՞նչ գիտեմ: Եկան, փորեցին, ջարդեցին, լոյս աշ-
խարհ հանեցին:

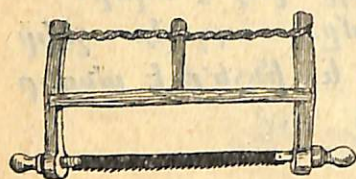
—Ե՛տքը:

—Ետքը լեցուցին հնոցը, սարսափելի կրակ էր: Վա՛հ,

այդ տաքութեանը երկաթ կը դիմանայ. թուլցանք, հալեցանք, վերէն լեցուցեր էին, վարէն դուրս հոսեցանք: Հազիւ էի քիչ մը գովցեր՝ ալ ինչ ծեծ ու տփոց, բարակցուցին, բարակցուցին, վերջն ալ ահագին մկրատներով կտրեցին, գատեցին ինծի միւսներէն, զարկին գլխուս, տափակցուցին. ետքն ալ ոտքս խարտոցի դրին: Բայց, է՛հ աւելցուց լանկարծ գամը արհամարհանքով. — դուն ինչ պիտի հասկնաս այս բոլորէն. դո՛ւն, որ ո՛չ այդ հարուածներու մասին գաղափար ունիս, ո՛չ կրակ ես զգացեր մարմնիդ, ո՛չ ալ լոյս աշխարհքէն դուրս բան ես տեսեր կեանքիդ մէջ:

Երկաթէն զոս ուրիշ ի՞նչ սեսակ բաներ կը հանեն գէտնի խորքէն: Ի՞նչ անուն կու տանք այդ հանած բաներուն, ի՞նչ անուն կու տանք այն տեղին, ուրկէ կը հանեն: Ուրիշ ի՞նչ գործիքներ կը շինենք երկաթէն:

59. ՈՒՐԱԳ ՈՒ ՍՂՈՑ

Դուն մի՛ ըլլար, ուրագի պէս,
դէպի քեզի, դէպի քեզի.
Նայէ՛՛ ըլլաս սղոցի պէս,
մէյ մը քեզի, մէյ մը մեզի:

Ի՞նչ սեսակ մարդն է ուրագի նման:
Դուն ի՞նչ պիտի ընես, որ սղոցի նման ըլլաս:

ՀԱՆԵԼՈՒԿ
(10)

Գոմ մը գիտեմ՝ հազար գլուխ ոչխար կը տանի,
կապ մը խոտ չի տանիր:

60. ՄՐՋՆՈՑ

1.

Անտառին բերանը փոքրիկ. փոքրիկ բլրակ մը կար. ամբողջ քաղաք մըն էր ատիկա: Այդ քաղաքին մէջ երկար փողոցներ կալին, լայն ու կոկիկ բնակարաններ, լեցուն շտեմարաններ, մէկ խօսքով ամեն բան իր տեղը, կարգին ու խելացի: Վարպետները բնակարան կը շինէին, մշակները պաշար կը ժողվէին, դայեակները երեխաները կը

նայէին, իսկ զինուորները քաղաքը կը պաշտպանէին:
Եւ հանգիստ ու բախտաւոր կ'ապրէր այդ քաղաքը: Եւ այդ քաղաքը մըջնոցն էր:

2.

Օր մը սարսափելի հսկայ մը, այսինքն մօտիկ գիւղէն տղայ մը, տեսաւ այդ քաղաքը, իր ահագին ոտքը դրաւ քաղաքին վրայ ու, Տէ՛ր Աստուած, ինչ աւերմունք գործեց: Բնակարաններն ու շտեմարանները փուլ եկան, հողը լեցուց փողոցները: Դայեակները մանուկ մըջիւններն առին ու անտառը փախան. հայրերը, մայրերը և մշակները մոլորած այս ու այն կողմ կը վազվզէին: Իսկ ահագին ոտքը կը շարունակէր փորփրելը:

3.

Միայն կտրիճ զինուորներն էին, որ գլուխնին չը կորուսին. — կռիւ. — կանչեցին անոնք. — խածնենք ու սպաննենք այդ անիրաւը:

Ու առաջ նետուեցան, անոնց ետեւէն ալ միւս մըջիւնները: Յարձակեցան հսկային վրայ, կծոտեցին, թոյն լեցուցին, ուռցուցին խածած տեղերնին:

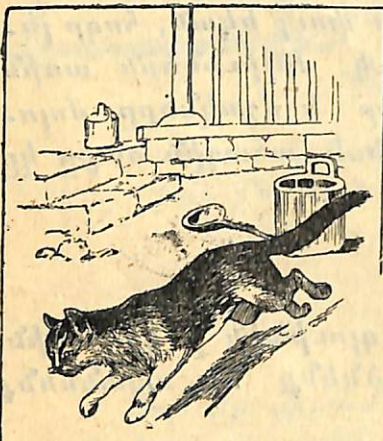
Հսկան ոտքերը թափ կու տար, կը ճգմէր յարձակողները: Քաջ ինքնապաշտպաններէն շատերը ինկան այդ մեծ պատերազմին մէջ, բայց թշնամին վերջապէս յաղթուած թողեց քաղաքն ու հեռացաւ:

Կենդանի մնացածները վերադարձան քաղաք: Նորէն շինեցին իրենց բնակարաններն ու շտեմարանները, մաքրեցին փողոցներն ու հրապարակները:

Եւ նորէն հանգիստն ու կարգը թագաւորեց քաղքին մէջ: Վարպետները ու մշակները ուրախ-ուրախ կ'աշխատէին, իսկ դայեակները կը կրթէին մանուկ մըջիւնները, որ մեծնան ու դառնան իրենց քաղքին համար կտրիճ մշակներ ու պահապաններ:

Տղան ինչո՞ւ կը փառէր մըջնոցը:
Ինչո՞վ յաղթեցին մըջիւնները:

61. ԳՈՂ ՓԻՍՈՆ

Փիսօն, փիսօն մլաւան,
Թաւրիզ թողեց, փախաւ վան,
Լեցուն թաթխան, երկար պոչ,
Ինչ որ ուզեց, ըսին՝ ո՛չ:

Փիսօն գնաց գողէգող,
Փորն անօթի, սիրտը դող,
Դունչը հասցուց կովկիթին,
Շերեփն իջաւ ճակատին:

62. ԿԱՊԻԿԸ 1.

Բակէն դափի ձայն լսուեցաւ:
— Կապի՛կ, մալրի՛կ, կապիկ են բերեր. — բացականչեց
Աշոտը ու վազեց պատուհան:
Խոշոր տան մը դարպասին առջեւը հաւաքուեր էին տղայ
ու աղջիկ, ծառաներ, անցորդներ, մեծ ու պղտիկ:
Մէջտեղը կեցեր էր մարդ մը, կը դրմբ-դրմբացնէր դափը, իսկ քովի ընկերը կ'երգէր ու կը խաղցնէր կապիկը՝ շըղ-թայէն քաշքշելով:

«Կապի՛կ, ցո՛յց տուր՝
տեսնենք ի՞նչպէս մեր աշխարհի
աղջիկները կ'երևն պարի:»

Դափ զարնողը փոխնիփոխ կը կրկնէր ընկերոջ խօսքերը,
Բազմութիւնը կը խնդար, բակէն կը հաջէր շունը:
Մինչ կապիկը չորս թաթ-վեր վեր կը ցատկէր, իբրեւ թէ
պար կու գար. և իր մարդանման դէմքը ամեն վայրկեան
անհանգիստ կը դարձնէր մէյ մը հաշող շան կողմը:

Մէլ մըն ալ լանկարծ կատաւած շունը ուժով մը վեր
ցատկեց, փրցուց վզի շղթան և յարձակեցաւ Աշոտի վրայ։
Աշոտը զգաց, թէ ինչպէս շան սուր ափսոսանքը կը խրուէին
իր ոտքը։ Յաւէն ու սարսափէն ճշաց ու վեր թռաւ։

— Մայրի՛կ, մայրիկ. . .

Անկողնին քովը կեցեր էր մայրիկը՝ մոմը ձեռքը և ան-
հանգիստ կը նայէր տղուն։

Մեր երագները սովորաբար ի՞նչ բանի հետ են կապուած։
Ասոր համար ուրիշ օրինակ մըն ալ պատահե՞ր ես այս գրքին մէջ։

63. ԿՈՐԵԿԻ ՀԱՏԻԿ

Թռչնակը պառկեր փոքրիկ բոյնին մէջ,
երազ կը տեսնէր անուշ քունին մէջ.
Իբրեւ թէ լուսին գիշեր է պայծառ
ու անթիւ աստղեր վա՛ռ, իրար մօտիկ,
բոլորն ալ մէյ-մէկ կորեկի հատիկ,
և իբրեւ ինքն ալ կը թռչի վերէն,
կը կտցէ տիք-տիք,
Հատ-հատ աստղերը իրենց տեղերէն։

Բայց երբ արեւը ճիւղքին նայեցաւ,
երբ անուշ քունէն թռչնակն արթնցաւ,
կտուցը քսեց ասդին ու անդին
ու մեծ զարմանքով ըսաւ ինքնիրեն՝
«Ամբողջ գիշերը չէ՞ որ վերերէն
ես կը ժողվէի կորեկի հատիկ,
կուտէի տիք-տիք,
այսպէս անօթի ինչո՞ւ եմ նորէն։»

Ա Ռ Ա Մ

Հաւը երազը կուտ կը տեսնէ։

64. ԽՐՏՈՒԻԼԱԿ

1.

Գարիի արտ մը ունէր գիւղացին։ Գարին հասեր էր։
Ճնճղուկները ամեն կողմէն հաւաքուեր էին, կ'ուտէին,
հա՛ կ'ուտէին։
Գիւղացին գար թէ չէ, կը փախչէին, կը թռչէին արտէն
քիչ մը հեռուն՝ թփերուն վրայ, կը թռչկոտէին, կը ծւժա-
յին, կարծես խեղճ մարդը ծաղրել կ'ուզէին։
Գիւղացին տեսաւ, որ այսպէս շարունակուի իրեն բան
չէ մնալու։

Մտածեց, մտածեց, գնաց բերաւ ձող մը, ցցեց արտին
մէջտեղը, ուրիշ փայտ մըն ալ խաչի պէս կապեց անոր, իր
հին մաշուած հագուստը հագցուց վրան, քրքրուած գդակ մը
անցուց ծալրը, քիչ մը խոտ փրցուց, կապոց մը ըրաւ, կա-
խեց անոր թեւէն ու հեռացաւ։
Կարծես իսկը մարդ ըլլար՝ արտին մէջտեղը կեցած, մա-
նաւանդ երբ հոփն ալ կը փչէր ու կը շարժէր հագուստին փե-
շէրն ու երկար թեւքերը։

«Դէ, հիմա տեսնենք, անիծուածնե՛ր, ձեզմէ ով է մօտ
գալու».— մտածեց մարդը ու գնաց բանին։

— Գնա՛ց, գնա՛ց. — ծւծւացին ճնճողուկները ու բոլորը մէկէն վեր թռան թփերէն, որ վրայ թափին արտին:

— Ա՛ս ինչ բան է. այդ անպիտանը դեռ չէ՛ գացեր. — զարմացան բոլորն ալ, օդին մէջ մէկ-երկու շրջան ըրին ու նորէն իջան ցած թփերուն վրայ:

Ու կ'սպասէին, կը ծւծւային, կը ծղրղային, մինչև որ մարդը ելնէ ու կորչի. Բայց մարդը պինդ կեցեր էր իր մէկ ոտքին վրայ, արտին մէջտեղը ու կը շարժէր թեւերը:

«Հապա թէ մօտ կու գա՛ք»:

Ճնճողուկները համբերեցին, համբերեցին ու համբերութիւննին հատաւ:

— Է՛, եկէ՛ք երթանք, գոնէ արտին եզերքներէն կը կրտցենք քանի մը կտուց. — ըսաւ անոնցմէ ամենէն համարձակը:

— Կը զարնէ. — պատասխանեց վախկոտ մը:

— Կը զարնէ՛ կը փախչինք:

Ու մէկ-երկու հատը մօտեցան արտին:

Իսկ միւսները ըսին.

— Է՛, աղբար, ո՞վ գիտէ, ի՛նչ սատանութիւն կայ տակը՝ Մէջէն փորձանք մը չելնէ: Ան որ թեւերը այդպէս կը շարժէ ու գլուխն ալ այդպէս կը դրմբ-դրմբացնէ, ատիկա աղէկ նշան չէ:

Ըսին ու թռան գացին ուրիշ արտեր:

Գիւղացին ուրիշ ի՞նչ միջոցներով կ'աշխատէ ճնճողուկները հեռու պանէ իր արտերէն ու այգիներէն:

Ճնճողուկներէն զատ ուրիշ ո՞վ կ'աշխատէ գիւղացիի արտին վրայ մեծ ախո՞րժակով:

Շ Ո Ւ Տ Ա Ս Ե Լ Ո Ւ Կ

Մեր տունը եկան երէկ ցերեկ երեք երէց.

երեք երէց երէկ ցերեկ եկան,

երեք երէց երէկ ցերեկ գացին:

65. Զ Ա Ն Ա Ս Է Ր Շ Ն Զ Ի Ո Ր Ն Ե Ր

Ալեքսան

ու իր տասներինը փեսան,

քսան գերանդի

ու քառասուն յեսան:

Նստեցան,

սրեցին,

կերան, խմեցին,

պառկեցան, քնացան,

քաղեցին

փոցիւնցին,

կապեցին,

բարդեցին,

վերջին անգամ որ համրեցին,

տեսան՝

բարդէն պակաս էր քսան:

Քսան հօգի միասին այդ օրը փախի՞ խուրձ բարդեցին, եթէ որ մէկ բարդը երեսուն խուրձ է:
Ի՞նչ պիտի ըլլայ այս կտորի իսկակա՛ն վերնագիրը:

66. Ո Զ Ն Ի Ն Ո Ւ Օ Զ Ը

1.

Ամառուան տաք օր մը. Արևի կիզիչ շողերը այրեր, մրրկեր էին արտ ու արօտ:

Շուրջը ձայն ու ձուռն չը կար, կարծես տաքէն ամեն ինչ մեռեր էր ու անշարժացեր. Գիւղի առջեւէն հոսող վտակի վշտոցն անգամ կտրուեր էր, կարծես ան ալ թմրեր էր ու պապանձեր:

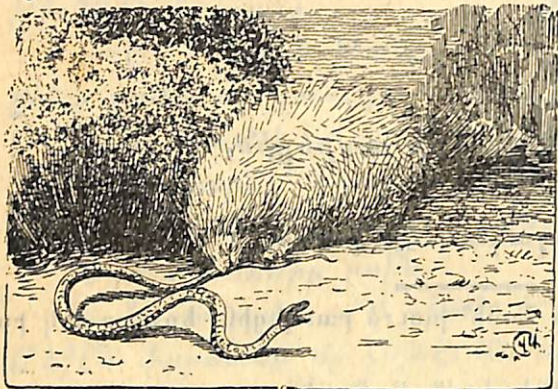
Օրուան այդ տօթին էր, որ գիւղի բոլոր երեխաները հա-
ւաքուեր էին ձորին գլուխը ու կը նայէին վար:

Վարը ձորին մէջ կը կռուէին ոգնին ու օձը:

2.

Կռիւը կատաղի էր. Օձը կը սուլէր, թռիչքներ կ'ընէր
փշոտ ոգնին շուրջը, բայց ո՛չ մէկ կերպ չէր կրնար բռնել:
Ոգնին ալ փոքրիկ գլուխը կը հանէր ու յարմար վայրկեանէն
օգտուելով կը խածնէր օձին մէջքը, փորը, վիզը ու նորէն
կը կծկուէր:

Վերջին անգամ փշերուն մէջէն դուրս հանեց ան իր
սուր դունչը, յանկարծ պինդ բռնեց օձին պոչէն և իսկոյն կը ծ-
կուեցաւ: Օձը ինչ որ ըրաւ

ալ ազատուիլ չը կրցաւ:
Ցաւէն կը ֆշաքներ, եր-
բեմն գլուխը կը մօտեցնէր
պոչին, երբեմն մարմինը
այս ու այն կողմ կը նե-
տէր: Ոգնին փշերը ա-
մուր ու սուր էին, անխնայ
կը բռնէին անոր իրանն
ու գլուխը:

3.

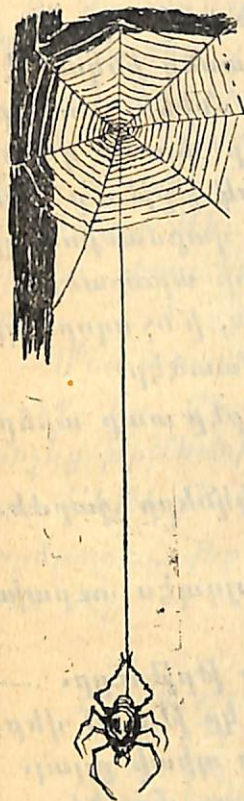
Հետզհետէ օձը սկսաւ թուլնալ: Մարմինն վրայ բազմա-
թիւ վէրքեր կային, ալ չէր սուլեր, միայն կը ցնցուէր ամ-
բողջ մարմնովը:

Ոգնին կծկուեր էր ամուր՝ օձին պոչը միշտ պինդ պահած:
Բաւական ժամանակ անցաւ, մինչև որ օձը բոլորովին
անշարժացաւ: Մատկեր էր:

Ոգնին բաց թողեց վերջապէս անոր պոչը, զգուշութեամբ
բանի մը անգամ հանեց գլուխը, դիտեց շուրջը, նայեցաւ օ-
ձին, գնաց ու ծածկուեցաւ մօտի թփերուն տակը:

Ոգնին ու օձը ինչո՞ւ կը կռուէին:

67. ՍԱՐԴԻ ՈՍՏԱՅՆԸ

Ճարպիկ սարդը ցանց կը շինէ
երկար, բարակ ոտքերով:
Կարօտցածը ճանճի համն է,
բան չէ կերեր օրերով:
Շրջան կու տայ, շրջան կու տայ,
նուրբ թելերը կը նետէ,
ասդին կու գայ, անդին կ'երթայ,
մինչև գործը աւարտէ:

Ձիգ կախեր է, տե՛ս, գերանէն.
ի՛նչ արուեստ է. ի՛նչ ուստայն.
ու ճանճերը ամեն կողմէն
կու գան, տեսնեն՝ ի՛նչ է ան:
Շրջան կաւ տան ու կը նային,
վերէն, վարէն կը վզզան,
կը նային ու կը կասկածին
ու շատ երկմիտ կը տղզան:
Իսկ վարպետը՝ մեր անօթին՝
անկիւն մըն է կծկտեր,
ու անհամբեր ասդին, անդին,
ժիր ճանճերը կը դիտէր,
որոնք մէկ վեր ու մէյ մը վար
բայց միշտ զգուշ կը թռչին,
հասկցեր են, շատ մօտ չեն գար,
կը տըզզան ու կը փախչին:

Ի՞նչ են հասկցեր ճանճերը: Սարդը ինչո՞ւ ուստայն կը շինէ:
Սարդիկ ի՞նչ կը շինեն նոյն նպատակին համար:

1.

Կաղամբի մը տերեւին վրայ կ'ապրէր խխունջ մը:
Այդ տերեւին մէկ անկիւնը արդէն շատոնց ինկած էր
պղտիկ դեղին հատիկ մը: Այդ հատիկը թիթեռնիկի ձու էր:

Տաք օր մը ձուէն դուրս
սողաց փոքրիկ թրթուր մը:
Խխունջը զարմանքով կը
նայէր այդ նոր արարածին.
«Ինչ չնչին, ի՜նչ ողորմելի
բան է», կը մտածէր:

Իսկ թրթուրը շատ ուրախ էր: Ան կը սիրէր տաք արևը,
իր կաղամբին տերեւը ու երջանիկ էր:

Օր մը խխունջը մօտ եկաւ ու իր կոտորիկները շարժե-
լով ըսաւ.

— Կը զարմանամ շիտակը՝ ինչո՞ւ ես այդպէս ուրախ
Եր կեանքը բնաւ այդպէս թեթեւ չէ:

— Ինչո՞ւ. շա՛տ լաւ է. — պատասխանեց թրթուրը: —
Շուտով ալ սիրուն թիթեռ մը կը դառնամ, կը թռչիմ վեր,
արեւի ոսկի շողերուն տակ. ա՛խ, ի՜նչ աղուոր պիտի ըլլայ:
Խխունջը երեսը անդին դարձուց, խնդաց ու մտածեց.
— Ի՜նչ ապուշ բաներ կ'ըսէ այդ յիմարը:

2.

Քիչ մը ժամանակ ետքը թրթուրի ուրախութիւնը կորաւ:
Թմրեր ինկեր էր տեղ մը:

Անգամ մը խխունջը կ'անցնէր անոր քովէն իր բնակա-
րանը ետեւէն քաշ տալով՝ երբ նկատեց, որ թրթուրը փաթ-
թուեր է կաշիի նման բանի մը մէջ ու ինկեր է անշարժ:

— Ասանկ ալ յիմա՞ր. — բացականչեց խխունջը: — Կ'ըսէր
թիթեռնիկ պիտի դառնամ, ինկեր, սատկեր է:

Անցաւ քիչ մը ժամանակ ալ, խխունջը բոլորովին մոռ-
նալ էր արդէն իր դրացին և կ'ապրէր առաջուան պէս նոյն
կաղամբին վրայ:

Օր մը, որ նորէն կ'անցնէր այն յիմար թրթուրի գերեզ-
մանին մօտովը՝ յանկարծ զարմանքով կանգ առաւ: Թրթուրի
զատուած կաշւին մօտիկը
տեսած էր սիրուն թիթեռ-
նիկ մը և անոր կաթնա-
նոյն թաւիշ թեւերը գու-
նարթ կը փայլէին արեւին
տակ:

— Մնա՛ս-բարով, խը-
նո՛ւնջ, ես կ'երթամ. —
կանչեց թիթեռնիկը, թե-
ւերը թեթեւ թափ տուաւ,
բարձրացաւ վեր ու կորաւ արեւի յորդ ու պայծառ շողե-
րուն մէջ:

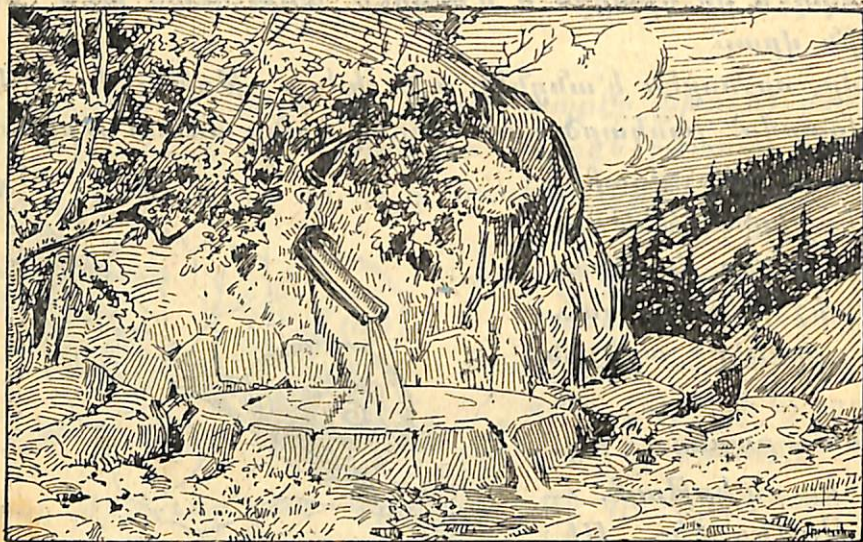

Փոքրիկ քրքուր ինչո՞ւ ողորմելի կը բուեր խխունջի աչիքն,
Ուրիշ ի՞նչ միջոցներ գիտես, որո՞նք վերջը կը բեւաւորին:
Ուրիշ ի՞նչ կեցողանքներ գիտես, որո՞նք պատեան ունին:
Ինչո՞ւ համար է խխունջին կոտորիկները:

Հ Ա Ն Ե Լ Ո Ւ Կ

(11)

Պառաւը նստեր յատակին,
մուշտակը հագեր մուշտակին,
կ'ըսէ՝ կը մըրսիմ,
հա՛ կը մըրսիմ:

69. Ա Ղ Բ Ի Ի Ր Ը

Սարի լանջին, ժայռի տակ,
ջուր կը բռխէր սառնորակ
ու ցրուելով խոտն ի վար՝
իզուր ճահիճ կը դառնար:

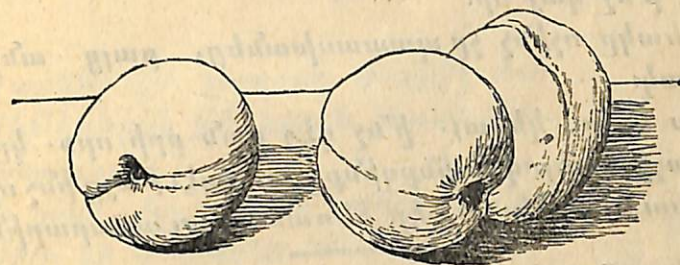
Հովիւն եկաւ ու խոր գուշ
շինեց դէմը ու անուշ
խաղ ըսելով՝ հոն բերաւ
ջրեց հօտը իր ծարաւ:

Եղնիկն անցաւ այն սարէն
տաքէն հանած չոր լեզուն,
կուշտ-կուշտ խմեց աղբիւրէն,
վեր նայեցաւ Աստուծուն:

Անցւորն եկաւ տօթակէզ,
սառն աղբիւրին, որ հասաւ,

կեցաւ, գլխարկը հանեց
խմեց, սիրտը հովացաւ:

Ու տուաւ իր օրհնանքը
անցւոր մարդը այն բարի՝
«Քու շինողիդ օր-կեանքը
ջրի նման երկարի»:

70. Ե Ր Ե Բ Դ Ե Ղ Զ

Արուսեակը ցատկրտելով վազեց իր սենեակը ու ձեռքի
երեք հատ դեղձը շարեց սեղանին վրայ, ինքն ալ կեցաւ դի-
մացը ու երկար կը դիտէր:

«Ինչ լաւն են. չեմ ուտեր, կը պահեմ». ըսաւ ան ինքն
իրենը: Բայց քանի մը վայրկեան ետքը, դեղձերէն մէկը յան-
կարժ մօտեցուց բերնին ու խածաւ: Եւ շուտով կարմիր դեղ-
ձէն մնաց միայն խոշոր կորիզը:

«Մնաց երկու հատ. չէ, ալ չեմ ուտեր». հաստատ վրձ-
նեց Արուսեակը, վերցուց դեղձերը ու վազեց խոհանոց:

Խոհանոցը կեցած էր լուացք ընող կնոջ փոքրիկ, գունատ
աղջիկը իր պատուած հագուստներովը: Յանկարժ կարմիր
դեղձերէն մէկը սահեցաւ Արուսեակի ձեռքէն ու գլտորուե-
ցաւ շիտակ աղքատ աղջկան կողմը: Արուսեակը արագ ծռե-
ցաւ, բռնեց դեղձը, ինքն ալ չիմացաւ ինչու՝ կարմրեցաւ ու
փախաւ խոհանոցէն դուրս:

Եւ երկար կը մտածէր: Ետքը ինքնիրենը ըսաւ.

«Աս մէկը ուտեմ, միւսը կը տանիմ անոր»:

Կերաւ մէկ հատը: Մնաց ամենէն մեծը, փափուկ ու սիրուն: Շուտով այդ վերջին դեղձէն ալ միայն կորիզը մնաց:

Արուսեակը, շփոթած վազեց մօրը սենեակը:

—Մայրիկ, դուն ըսիր, որ այս երեք դեղձերն ալ իմս են, չէ:

—Այո՛, աղջիկս:

—Եւ ինչ ուզեմ՝ կ'ընեմ, չէ՞:

—Այո՛, ինչ կայ որ:

Արուսեակը ոչինչ չը պատասխանեց, բայց անհանգիստ էր շարունակ:

«Իմինս էր ու կերայ. ինչ գէշ բան ըրի որ»։ Կը մըտամբտար ան՝ աշխատելով որ ինքզինքը համոզէ: Բայց ինչ որ ալ կ'ընէր՝ աչքերուն առջեւէն չէր հեռանար լուացարարին աղջիկը:

Ի՞նչ էր որ Արուսեակին հանգիստ չէր տալ: Ինչո՞ւ:

71. ԿԱՂՆԻՆ ՎԱՐՁՈՐՆԵՐԸ

Մեր ծեր կաղնին իր հին տունը

ա՛յ, տուեր է չորս վարձուորի:

Արմատին մօտ ներքնատունը

մուկն է բռներ այս տարի:

Անոր վրան խանութ ունի

ատաղձագործ փայտփորիկը,

Թաք, Թուք, Թաք, Թուք, հոն կ'աշխատի,

հոն կ'անցընէ իր օրիկը:

Վերին լարկը՝ ըրած տիտիկ՝

չէկ սկիւռը կը բնակի.

կաղին, ընկոյզ, սերմ ու հատիկ

գիզած խորքը իր փշակի:

Թաւ ճիւղքին մէջ բոյն է դրեր
վարպետ ու զիւ երգչին մէկը,
ձայն կը մարդէ, կ'ըսէ երգեր...
Իսկ վարձ չի տար և ո՛չ մէկը:

72. ԲԱՂԴԱՒՈՐ ՎՈՒՇԸ

1.

Վուշը ծաղկեր էր. կապոյտ, փոքրիկ ծաղիկներ, թիթեռնիկի թեւերուն նման փափուկ ու քնքուշ:

Արեւին շողը կը գգուէր անոր դէմքը, ցօղի կաթիլը կը փայլփլէր անոր կրծքին, և վուշը հրճուանքի մէջ էր:

—Ինչ աղուոր է արեւը, ինչ անուշ է ցօղը: Ձէ՛, աշխարհիս երեսին ինձմէ բաղդաւորը չը կայ:

2.

Բայց օր մը եկան մարդիկ, բռնեցին վուշը ու արմատով դուրս քաշեցին հողէն:

«Վերջացաւ»։ մտածեց վուշը:

Կոխեցին ջուրը, կարծես խեղդել կ'ուզէին, ետքն ալ շրին արեւին տակը, որ չորնայ:

Բայց բանը ատով ալ չը լմնցաւ. խեղճը բռնեցին փառաւոր թակեցին, վերջը գգգեցին, սանտրեցին, անցուցին ճախարակին ու ֆը՛ռ, հա ֆը՛ռ մանեցին: Վուշը դարձաւ թել:

Թելն ալ՝ որ հանեցին ու գործեցին՝ դարձաւ կտոր մը ճերմակ կտաւ:

—Աս ինչ սիրուն բան եղայ.— կը զարմանար վուշը ինքն ալ.— Թէեւ մինչև շինեցին՝ հողիս հանեցին:

3.

Քիչ մը ետքը կտաւը առին, չափեցին ձեւեցին, մկրատով կտրեցին, ասեղով ծակծկեցին և վերջապէս պատրաստեցին սիրուն շապիկ մը: Դրին խանութին ցուցափեղկը:

— Դէ՛, հիմա ինծի նայեցէք. — ուռեր փքուեր էր անիկա՝ ցուցափեղկին մէջ պառկած:

— Չէ՛, աշխարհիս երեսին ինծմէ բաղդաւորը չը կայ:

4.

Տարիներ անցան. շապիկը հագան ու մաշեցին: Թելերը արդէն քրքրուեր էին ու իրարմէ կը զատուէին:

Շապիկը դարձաւ քուրջ: Այդ քուրջով դռներն ու պատուհանները կը սրբէին. օր մըն ալ նետեցին աղբանոցը:

«Վերջացաւ». կը մտածէր վուշը տխուր-տխուր:

Այդ միջոցին էր, որ մէկը եկաւ փայտին ծալրովը վերցուց գետնէն քուրջի կտորը, նետեց իր շալակի զամբիւղը ու տարաւ:

5.

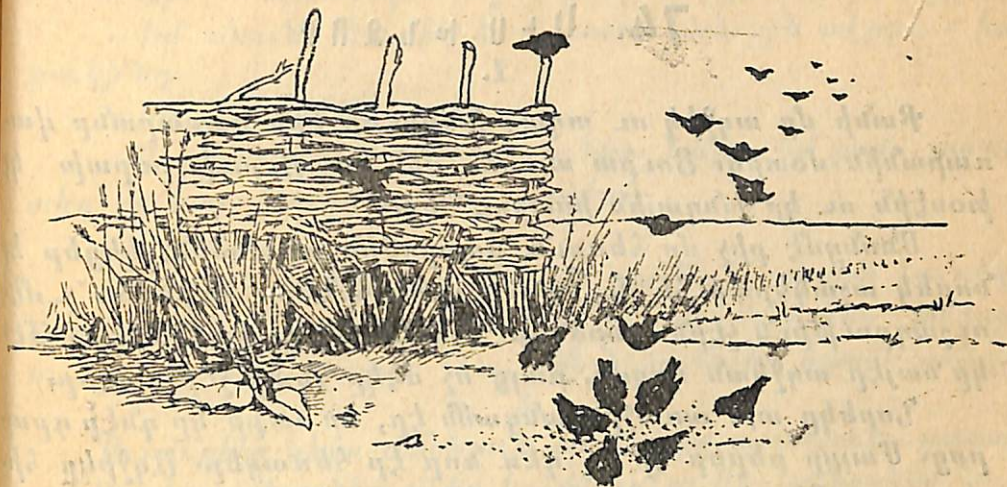
Խեղճը մանր-մանր կտրտեցին, լեցուցին ջրի մէջ, եփեցին, խառնեցին, քամեցին, լուացին, չորցուցին, փռեցին հարթեցին, ճգմեցին, մինչև որ դարձաւ երկար-բարակ ճեպ-ճերմակ թուղթ:

— Վա՛յ, այս ի՛նչ սիրուն բան դարձայ. — կը մտածէր վուշը: — Չէ՛, ինծմէ բախտաւորը չը կայ աշխարհիս երեսին:

Թուղթը հաւասար կտրեցին, թերթ-թերթ դիզեցին, կապեցին, տարին տպարան, քաշեցին մեքենային տակը ու վերան գիրեր տպեցին: Ետքն ալ ծալեցին, կարեցին, կազմեցին, եղաւ գիրք:

Ահա՛ այդ գիրքն է հիմա քու առջեւդ, որուն վրայ կը կարդաս դուն բաղդաւոր վուշին պատմութիւնը:

Իսկ վուշի սերմէն ինչ կը պատրաստեն:

73. Ճ Ն Ճ Ղ Ո Ւ Կ Ն Ե Ր Ը

Կոտ ու կէս կորեկ ունիմ ցանելու համար,
ճնճղուկներ թռան եկան ուտելու համար,
ծռեցալ քար մը առի զարնելու համար:
Կտրիճներ դանակ բերին մորթելու համար,
աղջիկներ թեւ քաշեցին փետրելու համար:
պառաւներ պղինձ դրին եփելու համար:

Դուռ-դրկից շուրջ բազմեցան ուտելու համար,
տէրտէրներ խաշով եկան օրհնելու համար,
աշուղներ սագով եկան գովելու համար:

Ա՛յ, ճնճղուկիկ,
կարմիր տոտիկ,
ճերմակ փորիկ,
ուտեն կուտիկ,
խմեն ջրիկ
աուրի եզրիկ,
պզտիկ-մզտիկ,

Փախչին երթան ման գալու համար:

Ի՞նչի մէջն է այս կտորի կատակը:

74. Կ Է Ս Խ Ն Ձ Ո Ր

1.

Քանի մը աղջիկ ու տղայ խմբուեր էին դասարանը վառարանին մօտիկ: Յուրա առտու մըն էր: Ուրախ ուրախ կը խօսէին ու կը խնդալին իրարու հետ:

Անոնցմէ քիչ մը հեռուն, բոլորովին առանձին, կեցեր էր նորեկ աշակերտուհի մը, որուն վրայ հինները կարծես ոչ մէկ ուշադրութիւն չէին դարձներ. երբեմն մէկը կամ միւսը թէ կը նայէր աղջկան կողմը, բայց ոչ մէկը հետը չէր խօսեր:

Նորեկը այս առաջին անգամն էր, որ ոտքը կը դնէր դպրոց: Մայրը բերեր էր ու դեռ նոր էր հեռացեր: Աղջիկը հիմա շատ մինակ ու անյարմար կ'զգար ինքզինքը այդ օտար սենեակին ու այդ օտար բազմութեան մէջ: Սիրտը սաստիկ իրենց տունը կ'ուզէր, կ'ուզէր ամէն բան թողնէ ու վազերթայ նորէն իր մօրը ետեւէն:

Աչքերը սկսան լեցուիլ և արդէն մօտ էր արտասուելու երբ յանկարծ դասարանին դուռը թափով մը բացուեցաւ ու ներս նետուեցաւ սեւաչուի կարմրաթշիկ աղջիկ մը:

Գնաց շիտակ դէպի վառարանը ու ձեռքերը տաքցնելով սկսաւ խօսք ու կատակի հոն կեցած խումբին հետ:

2.

Մէյ մըն ալ յանկարծ աչքին ինկաւ նորեկ աղջիկը: Իսկոյն մօտեցաւ անոր:

— Բարե՛ւ. — ըսաւ անուշ ձայնով մը ու շատ սիրալիր:

— Բարե՛ւ. — պատասխանեց աղջիկը ու դէմքը ակամա պայծառացաւ:

— Յո՛ւրտ է, չէ՞, — ըսաւ սեւաչուին. պայուսակը հանն ուսէն, դրաւ սեղանին, ձեռքերը քիչ մը շփեց ու անմիջապէս գրպանին խորքէն դժուարով դուրս քաշեց խոշոր խընձոր մը:

Հանեց, կիսեց, ու ժպտելով կէսերէն մէկը երկնցող նորեկին. — Կը սիրե՞ս, չէ՞, խնձոր:

— Այո՛. — պատասխանեց նորեկը վերցնելով խնձորը:

— Իմ անունս Հուռիկ է. — ըսաւ խնձորին տէրը. — Իսկ քուկի՞նդ:

— Իմ անունս Սեդա է:

— Ատ ի՞նչ աղուոր անուն ունիս: Նայէ, իմ քովս ազատ տեղ մը կայ, կ'ուզե՞ս մօտս նստիս:

— Սիրո՛վ:

Ու երկու աղջիկները միասին գացին նստեցան Հուռիկի նստարանին վրայ իրարու քովիկ, կը կրծէին իրենց խնձորը ու կը քշփշային իրարու հետ, մինչև որ հնչեց դասին գանգը:

3.

Ուսուցիչը ներս մտնելուն պէս աչքը պտտեց ու դասարանին վրայ, կարծես մէկը կը փնտռէր: Տեսաւ նորեկը Հուռիկի կողքին, նայեցաւ անոնց գուարթ աչքերուն ու ժպտեցաւ.

— Ոչի՛նչ. լաւ ընկեր ես ճարեր:

Եւ այդպէս ալ էր:

Հուռիկը, որ հիմա մեծցեր է ու դարձեր է արդէն կին, դարձեր է տիկին Հուռիկի մէջ, ինքն էր, որ պատմեց ինծի այս պատմութիւնը. և աւելցուց՝ թէ ինչպէս կէս խնձորով ձեռք էր բերեր իր ամբողջ կեանքի լաւագոյն ու մտերիմ ընկերուհին:

ձի՞ոս է, կես խնձորով եր ձեռք բերեր իր ընկերուհին:

—Ո՛ւր կը վազես
այդպէս արագ,
ա՛յ դուն կայտառ,
սիրո՛ւն գետակ,
կա՛նգ առ, խաղանք
այս ծառին տակ։

«Ձէ՛, փոքրիկըս,
երթամ պիտի.
տե՛ս, ջաղացը
գիւղին մօտի,
պէտք է ուժ տամ,
որ պըտըտի։

«Իսկ հովտին մէջ
անուշահոտ
ծարաւած են
ծաղիկ ու խոտ,
յոգնած-դադրած
տաւարն ու հօտ։

«Սառն աղբիւրը
բարձրիկ սարէն
անոնց համար
կու տայ արդէն
իր զով ջուրը
կարկաջելէն։

«Իսկ կամուրջի
տակն ալ, որ գայ՝
կալ լացքը
պառաւ կնկայ,
պէտք է լըւամ
քանի լոյս կայ։

«Դէ՛, կը տեսնե՛ս,
մնա՛ս-բարով,
ճամբաս ցանած
հաղար գործով,
դադար չունիմ
ես մինչև ծով։»

Ուրիշ ալ ի՞նչ կրնաս լիբեր գետի հազար գործերէն։

Հ Ա Ն Ե Լ Ո Ւ Կ

(12)

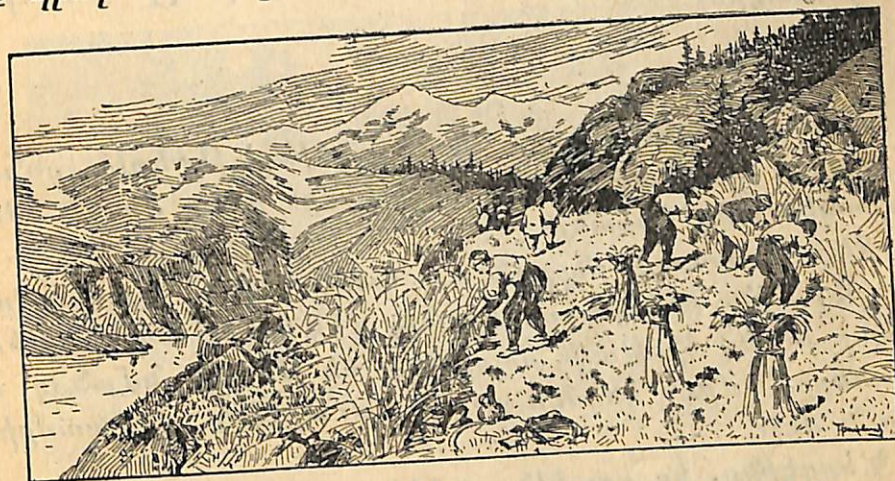
Ոտքեր չունի կը քալէ,
բերան չունի կը կլլէ,
ան ի՞նչ է ան,
օրան-օրան
դադար չունի դառնալէ։

1.

Եղբայրներս իրենց ընկերներուն հետ խօսք էին կապեր,
որ երթան մոշ հաւաքելու։ Այնքան ըրի, որ համաձայնեցան
ու ինձի ալ հետերնին առին։

Յուլիսի կէսն էր։ Մօրին արդէն վերջացեր էր. մոշն ալ
աւելի բարձր տեղերը կը գտնուէր միայն։

Արեւը հագիւ դուրս էր նայեր դիմացի լեռան ետեւէն,
երբ մենք ամառանոցները թողինք։ Շարունակ բարձրանա-
լինք պիտի։ Շուտով հասանք վերի արտերը։

Հոն հունձը դեռ նոր կ'ընէին։ Գիւղացիք մանգաղները
ձեռքերնին կը ծռէին, կը հնձէին, գրկերուն մէջ կը ժողուէին,
ապա խուրձերը կը կապէին ու ցից կը կեցնէին արտին
մէջը։

—Բարի լաջողում.— ողջունեցինք մենք։

—Աստծու բարին. պատասխանեցին հնձուորները միաբերան։

Անոնցմէ մէկը բաժնուեցաւ ընկերներէն ու ըստ սովո-
րութեան ահագին խուրձ մը բարձր պահած բերաւ մեզի՝ իր-
րեւ նուէր։

Եղբայրս մանր արծաթ մը տուաւ ու առաջ անցանք։

—Ո՛ւր կը վազես
այդպէս արագ,
ա՛յ դուն կայտառ,
սիրո՛ւն գետակ,
կա՛նգ առ, խաղանք
այս ծառին տակ:

«Չէ՛, փոքրիկըս,
երթամ պիտի.
տե՛ս, ջաղացը
գիւղին մօտի,
պէտք է ուժ տամ,
որ պըտըտի:

«Իսկ հովտին մէջ
անուշահոտ
ծարաւած են
ծաղիկ ու խոտ,
յոգնած-դադրած
տաւարն ու հօտ:

«Սառն աղբիւրը
բարձրիկ սարէն
անոնց համար
կու տայ արդէն
իր զով ջուրը
կարկաջելէն:

«Իսկ կամուրջի
տակն ալ, որ գայ՝
կալ լւացքը
պառաւ կնկայ,
պէտք է լըւամ
քանի լոյս կայ:

«Դէ՛, կը տեսնե՛ս,
մնա՛ս-բարով,
ճամբաս ցանած
հազար գործով,
դադար չունիմ
ես մինչև ծով:»

Ուրիշ ալ ի՞նչ կրնաս յիշել գետի հազար գործերէն:

Հ Ա Ն Ե Լ Ո Ւ Կ

(12)

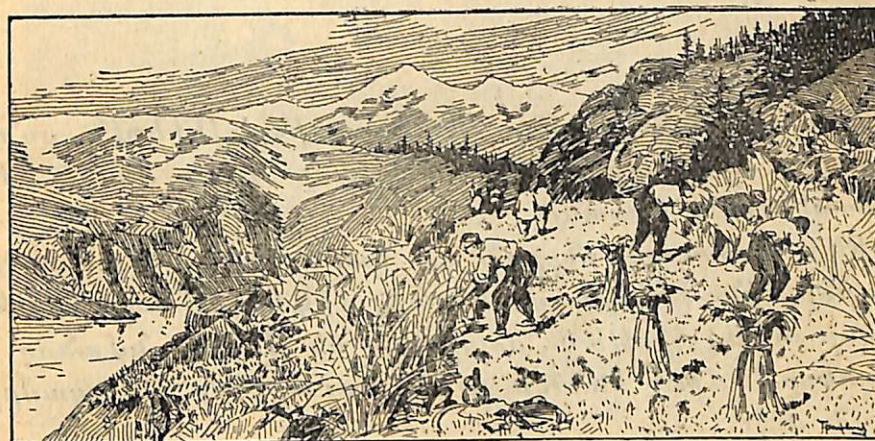
Ոտքեր չունի կը քալէ,
բերան չունի կը կլլէ,
ան ի՞նչ է ան,
օրան-օրան
դադար չունի դառնալէ:

1.

Եղբայրներս իբե՛նց ընկերներուն հետ խօսք էին կապեր,
որ երթան մոշ հաւաքելու: Սյնքան ըրի, որ համաձայնեցան
ու ինձի ալ հետերնին առին:

Յուլիսի կէսն էր: Մօրին արդէն վերջացեր էր. մոշն ալ
աւելի բարձր տեղերը կը գտնուէր միայն:

Սրեւը հագիւ դուրս էր նայեր դիմացի լեռան ետեւէն,
երբ մենք ամառանոցները թողինք: Շարունակ բարձրանա-
լինք պիտի: Շուտով հասանք վերի արտերը:

Հոն հունձը դեռ նոր կ'ընէին: Գիւղացիք մանգաղները
ձեռքերնին կը ծռէին, կը հնձէին, գրկերուն մէջ կը ժողուէին,
ապա խուրձերը կը կապէին ու ցից կը կեցնէին արտին
մէջը:

—Բարի լաջողում.— ողջունեցինք մենք:

—Աստու բարին. պատասխանեցին հնձորները միաբերան:
Անոնցմէ մէկը բաժնուեցաւ ընկերներէն ու ըստ սովո-
րութեան ահագին խուրձ մը բարձր պահած բերաւ մեզի՝ իբ-
րե նուէր:

Եղբայրս մանր արծաթ մը տուաւ ու առաջ անցանք:

Շաւիղը աւելի թեք կը դառնար ու հետզհետէ կը կորսուէր թփերուն մէջ:

Մէյ մըն ալ ետ նայեցալ:

Վարը կ'երեւային գիւղերը իրենց հողէ տափակ կտուրներով, տեղ-տեղ միայն կարմրութիւն կու տային կղմինտրով ծածկուած տանիքներ: Սալի ճամբան ոլոր-մոլոր կը ձգուէր գիւղերուն մէջէն: Դաշտին ու արտերուն մէջ շարք-շարք բազմեր էին խոտի դէզերն ու ցորենի բարդերը, մէջէմէջ գորգերու նման, սեւ-սեւ փռուած էին նոր վարած ցելերը: Հեռուն, դիմացի սարի անտառներուն մէջէն շիփ-շիտակ ծուխ մը կը բարձրանար վեր. ածխարարները ածուխ կը պատրաստէին:

2.

Շաւիղը կորսնցուցինք: Կը մագլցէինք՝ թփերէն բռնելով ու իրտրու ձեռք տալով. կը քաշքշէինք իրար ժալուէ ժալու՝ վերջապէս տեղ հասանք:

Տէր Աստուած, ինչքան մոշ կար. թփերը ամբողջովին կարմրեր էին. Իսկոյն ցրուեցանք, մէկ կողմէ ագահութեամբ սկսանք ուտել հիւթալի, բոլորովին սև թութի նմանող, պլտուղները, միւս կողմէն ալ կը հաւաքէինք մեր զամբիւղներուն մէջ:

Կ'երգէինք, կը սուլէինք, ծիծաղ ու կատակ, իրար կը հրէինք փշոտ թփերուն վրայ:

Չը նկատեցինք ալ՝ թէ ինչպէս լեցան մեր զամբիւղները բերնէ բերան: Ծածկեցինք թարմ տերեւներով ու ճամբայ ինկանք:

Որոշեցինք, իջնենք լեռան միւս լանջովը, որ գետակ մը կը վազէր. լողնալ կ'ուզէինք պաղ ջրին մէջ:

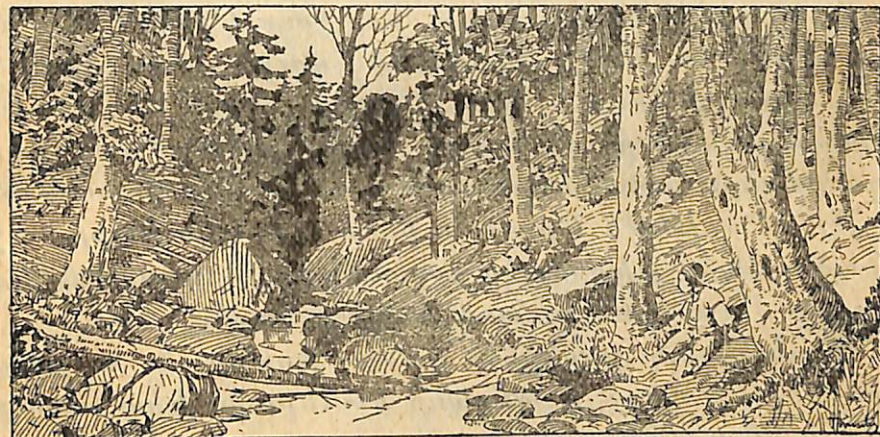
Անցանք միւս լանջը. Հոն աւելի անտառոտ էր. Հեռուէն կը խուլէր կրկնուող ու կանոնաւոր զրնգոց մը:

—Տղա՛ք, խոտ կը հարեն.— կանչեց մեր առաջնորդը: Եւ ճիշդ որ քիչ մը ետքը ծառերուն տակէն դուրս եկանք

ընդարձակ բացուտ մը: Խոտ հարողները, կուրծքերնին բաց, գունաւոր թաշկինակներով գլուխնին կապած, իրարմէ հաւասար հեռաւորութեան վրայ քայլ-քայլ առաջ կ'երթային՝ երկար գերանդինները կանոնաւոր շարժելով: Անոնց ամէն մէկ շարժումին բարձր ու հիւթեղ խոտը կիսաշրջան կը փռուէր գետին՝ թարմ ու անուշ հոտ մը տարածելով:

3.

Նորէն մտանք ծառերուն տակը: Ծառերը աւելի ու աւելի խիտ ու վիթխարի կը դառնային: Անտառին զովութիւնը այնչափ ախորժելի էր:

Յանկարծ երեսնուս զարկաւ ջրին խոնաւութիւնը: Ջրովէժի մը շառաչը խառնուեցաւ տերեւներու սոսափիւնին և թռչուններու երգին:

—Գետա՛կը, գետա՛կը, տղա՛ք. հապա տեսնենք՝ ո՞վ աւելի շուտ կը հասնի:

Բոլորս ալ սկսանք վար վազել. էջքը դժուար էր. ոտքս կը սահէր, շուտ շուտ ամուր կը բռնէի թփերէն ու ծառերու բուններէն, որ չլլայ թէ յանկարծ զամբիւղս թափեմ:

Քարքարոտ ձորի խորքին կայտառ կը ցատկաւէր լեռնային վտակը:

Չամբիւղս, արեւին տաքէն պահեցի թուփի մը տակ ու քարէ-քար թռչկոտելով հասայ ընկերներուս: Շրջակայ քարերը շուտով ծածկուեցան մեր գոյնզգոյն հագուստներովը. շապիկ, վարտիք, գուլպայ, գլխարկ, փողկապ ամեն կողմ: Ու գրեթէ միաժամանակ բոլորս ալ թափուեցանք ջուրը:

Պաղէն ճշացի: Ու ալ ինչ պոռալ-կանչել. իրար ջուրը կը կոխէինք, իրարու վրայ ջուր կը սրսկէինք, կը սուզուէինք ջրին տակը, կը պառկէինք մէջքի վրայ, դուրս կը վազէինք ափը ու նորէն կը նետուէինք վտակը. կ'անցնէինք ջրվէժին տակը ու կը թաղուէինք փրփուրին մէջ:

Մեծերը նկատեցին, որ ես ցատերէն շատ կը վախնայի, բոլորն ալ յարձակեցան վրաս ու ջուր կ'ընէին աչքերուս, քիթ ու բերնիս: Շունչս կտրուած դուրս նետուեցայ ջրին մէջէն, վազեցի հեռուն, նստեցայ չոր քարի մը գլուխը ու տաքնալ սկսայ արեւին տակ: Ետքը կամաց մը մօտեցայ, հագուստներս արագ ժողվեցի ու փախայ լողցողներուն քովէն:

Այնպէս թեթև կ'ըզգայի ինծի լողնալէս ետքը, ո՛չ-մէկ յոգնածութիւն: Ախորժակս բացուեց էր: Կ'ըշտապեցնէի միւսները, որ դուրս գան շուտով՝ նստինք հացի:

Ուտելիքները շարեցինք կանաչ խոտերուն ու լայն-լայն տերեւներուն վրայ, նստեցանք ծառերուն խիտ սաղարթին տակը և անուշ ճաշ ըրինք:

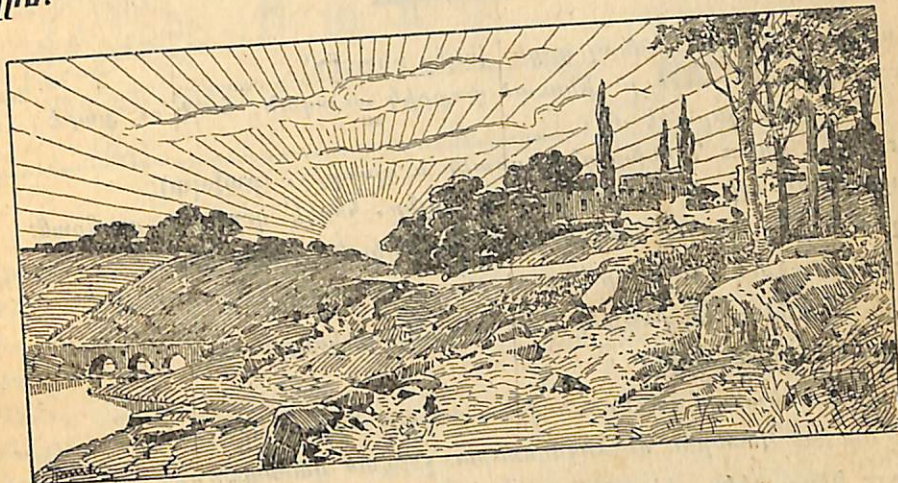
Ծարաւէինք թէ չէ՝ կը վազէինք վար դէպի վտակը, ուր ահագին քարի մը տակէն պաղուկ աղբիւր մը կը բխէր. կը ծռէինք, բերաննիս դէմ կուտայինք վճիտ ալին ու կը ծծէինք:

Հացէն ետքը, երբ ամենքը ցրուեցան հոս ու հոն, առի զամբիւղս տարի հաստարմատ թխկիի մը տակ ու ինքս ալ կողքը երկընցալ կիսաչոր խոտին վրայ:

Անտառը լեցուն էր մեղմ ձայներով. երբեմն հովիկը կամաց մը կը սըւսըւացնէր ճիւղերը: Եւ իսկոյն քնացալ առտուն շատ կանուխ էի արթնցեր:

—Հէ՛ր, է՛ր, ժամանակ է, ժամանակ, տո՛ւն. — կը կան-
էր ուժեղ ձայն մը:

Անմիջապէս վեր թռայ...
Սրեւը իջեր էր արդէն, երբ վերէն կը մօտենայինք մեր լիւղին:

Խրճիթներուն բակերէն կը բարձրանար ծղլխի սիւնը. հովը կալերէն դարմանի փոշին կը ցանէր հեռուն. նախիրը կը մտնէր գիւղը:

Գիւղը աղմուկ էր. հորթերուն բառաչը, շներու հաջը: Ծիծեռնակները ամբողջ երամով կը սլանային օդին մէջ. պտույտներ կ'ընէին ու սուր կը ծղրդային:

Իսկ գիւղի աղբիւրին գլուխը հաւաքուեր էին հարսներն ու աղջիկները սափորներն ու կուժերը ուսերնուն:

Մեր ամարանոցի սանդուխներուն վրայ մայրիկս կ'ըս-
պասէր մեզի: Տեսնելուս պէս վազեցի վրան ու զամբիւղս
դրի առջեւը:

—Նայէ՛, մայրիկ, ինչքա՛ն մոշ եմ բերեր քեզի համար:

Պ Զ Տ Ի Կ Բ Ա Ռ Ա Ր Ա Ն

Քանի մը ժողովրդական բառերու ու ասոյթներու,
որոնք դեռ նոր մտնելու վրայ են մեր գրական լեզուին մէջ եւ որոնք գոր-
ծածուած են մեր նախորդ յօդուածներուն մէջ

Բաց ու խուփ ընել = Բանալ գոցել (աչիւր բերանը):

Գուշ = Աղբիւրին առջեւը շինուած փոքրիկ աւազան հողէ ու քարէ, կամ
փորուած գերանէ մը:

Դշուխ. կոնծի սալ = Դուռիւր դնել գետին և գլտորիլ (քախլա):

Զրնգոց = Մետաղի մը հանած զրնգ ձայնը. հոսկէ՝ զրնգալ, զրնգան:

Թակել = Ծեծել. քակ = դուռը դարնելու երկաթը (չախչախ):

Թափուն = Ծածուկ. նոյն արմատէն՝ Թաքուստ. Թաքչիլ:

Խունձիկ-մունձիկ = Նազանքով կամ քծնանքով կոտորուիլ:

Ծամօն = Ծամելու ձիւթ:

Ծառս ըլլալ = Ետեւի ոտքերուն վրայ կենալ. ծառանալ:

Ծեղ ու ծղոս = Ոտերու ու ձողուններու չորցած կտորտանքը:

Կիսրար = Կէսուակէս, կիսովին:

Կռանալ = Ծռիլ ինքն իր վրայ:

Ճոն = Դիւարի կարող:

Ման գալ = Պաշտիլ. ման սալ = մանել, առանցքին վրայ դարձնել:

Նարնանագուլ = Նաղ՝ նազիկ բառէն. քնքուչիկ:

Շաղկխար = Վարպետին ետեւէն գործիքներն ու ապրանքը շալկած տանող
աշկերտ կամ ծառայ:

Շուռ գալ = Դառնալ. շուռ սալ = դարձնել. հոսկէ՝ շուռ ու մուռ սալ =
ասդին. անդին դարձնել:

Տաղել = Տաք երկաթով մը մարմինը այրել, խարել:

Տափ = Գետին. հոսկէ՝ տափել = գետինը ծեծել (պոչով), հոսկէ՝ տափան. նոյն
արմատէն՝ տափակ, տափարակ:

Տանուսկր = Գիւղի ընտրած կառավարիչը. գիւղապետ, րէս:

Տկոր = Մերկ:

Յրցամ սալ = Վրան ջուր սրսկել, որ փափկի:

Փուշ գալ = Փլչիլ. փուշ սալ = փլցընել:

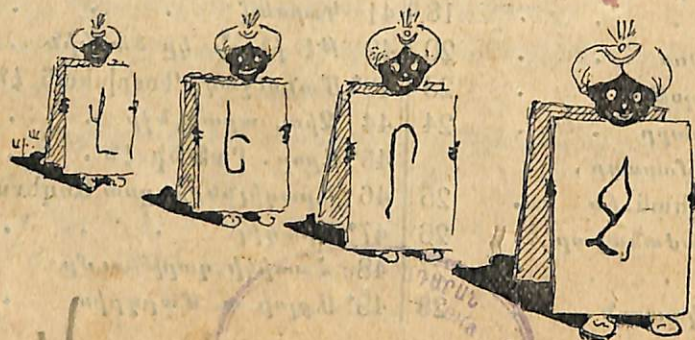

* Հրաժեշտ. Ծիլեւ-էն . . .	3	25 Նոր վարժուհին . . .	31
2 Ծիծեռնակներու չուն . . .	3	26* Ամպն ու սարը . . .	32
3* Դպրոցի ճամբան . . .	5	27 Գեռի Սիմօնի պատասխանը . . .	33
4 Դասի ատեն . . .	5	28* Աղքատ կինը, . . .	36
5 Անճարակին արդարացումը . . .	6	ըստ Մ. Նալբանդեանի . . .	37
6 Փոքրիկ խանութպանը . . .	7	29 Իշուկի գանգաթուր . . .	37
7* Աշունը . . .	9	30* Բաց նամակ մը ամենուն . . .	39
8* Աղուէսն ու իր պոչը, . . .	10	31 Ածխարարն ու պարոնը, . . .	40
Ա. Խնկոյեան-էն . . .	12	ըստ Ամբիս-ի . . .	42
9 Սուտասան . . .	13	32* Ո՛ւր են . . .	43
10* Գիշեր . . .	14	33 Ձմեռը . . .	44
1 Ջուրը փախաւ . . .	14	34 Որսի . . .	46
2 Ամպի երախաները . . .	15	35* Կաթիլ մը մեղր . . .	52
3 Վէճ . . .	16	36* Կանաչ աղբար . . .	52
4* Աշնան վերջը . . .	16	37 Մշտական ճամբորդ . . .	55
5 Եկեղեցին կորեր է. . .	16	38* Ամպերը . . .	55
ըստ Էլբա Ֆրապանի . . .	17	39 Առիւծի երազը . . .	57
6 Մարդ չը կայ . . .	18	40* Մարտը . . .	57
7 Շալակտար . . .	20	41 Կարծեմ . . .	58
8* Պօղոս. Պետրոս . . .	23	42 Թէ ինչո՞ւ կը ծաղկին . . .	59
9 Համիկի աղօթքը . . .	24	43* Մանուշակ, Դոսոյեան. էն . . .	60
10 Կացին աղբարը . . .	24	44 Ձիու տրտունջը . . .	61
1* Քամին ու մարագը, . . .	25	45* Արօր. Բաճաթի-էն . . .	62
Ա. Խնկոյեան-էն . . .	26	46 Արագիլները, ըստ Անդրեասի . . .	66
2 Աղուէսը բաժանարար . . .	27	47* Արագիլ . . .	67
3 Դրամ . . .	28	48 Հատիկի զարթնումը . . .	68
4* Շունն ու կատուն . . .		49* Աքլոր ու մարգրիտ . . .	

50	Ե ժողովը,	63*	Ծիտիկի երազը	88
	ըստ Մ. Սիբիրեակի	64	Խրտուխակը	89
51*	Գիւղացին ու արջը,	65*	Ջանասէր հնձորները	91
	Ա. Խնկոյեանէն	72	66 Ոգնին ու օձը,	
52	Կարմրակատար	74	ըստ Յ. Ապրեսեանի	91
53*	Թռչունի մը մտածումները	76	67* Սարդի ոստայնը	93
54	Անճողների ճուտիկը	77	68 Թրթուրն ու խխունջը	94
55*	Տղան ու արեւը	79	69* Աղբիւրը	96
56	Երկրի շուրջը	80	70 Երեք դեղձ	97
57*	Ուշացած ճամբորդ	80	71* Կաղնիին վարձուորները	98
58	Գամին պատմութիւնը	81	72 Բաղդաւոր վուշը	99
59*	Ուրազ ու սղոց	82	73* Ճնճղուկները	101
60	Մըջնոց	83	74 Կէս խնձորը	102
61*	Փխօն	84	75* Գետակը	104
62	Կապիկը	85	76 Մոշ հաւաքելու	105

ՀԱՆՆԵԼՈՒԿՆԵՐԸ

1. Գիրք ու տառեր	7. Այգի
2. Բողկ	8. Յորեն
3. Երկինք ու սասողեր	9. Կրեայ
4. Պատրոյկ	10. Մըջնոց
5. Դգալ	11. Կաղամբ
6. Արա	12. Գետ

2013 3682

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0062320

